

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ЧЕРКЕС ІГОР ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 327(73:569.1:477)"21"

ДИСЕРТАЦІЯ

**ЕВОЛЮЦІЯ АМЕРИКАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО СИРІЇ У КІНЦІ ХХ
– НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ,
ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ ТА КОМПАРАТИВНІ ПАРАЛЕЛІ З
УКРАЇНСЬКИМ KEYСОМ**

03 Гуманітарні науки

032 Історія і археологія

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ Черкес Ігор Володимирович

Науковий консультант – Моцак Світлана Іванівна, кандидат педагогічних наук,
доцент

Дисертація є ідентичною іншим примірникам дисертації

Суми – 2025

АНОТАЦІЯ

Черкес І.В. Еволюція американської політики щодо Сирії у кінці XX – на початку XXI століття: історичний контекст, джерелознавчий аналіз та компаративні паралелі з українським кейсом. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 – Гуманітарні науки за спеціальністю 032 – Історія і археологія – Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка Міністерства освіти і науки України, Суми, 2025.

Проведений комплексний історичний аналіз політики США щодо громадянської війни в Сирії дозволив не лише реконструювати послідовність ухвалення рішень Вашингтоном, але й систематизувати стратегічні цілі та засоби, що визначали американську присутність у регіоні. Дослідження широкого масиву джерел – від офіційних документів і дипломатичних заяв до аналітичних звітів – уможливило виявлення історичної логіки еволюції американських підходів та показало, що вони мали внутрі- й міжрегіональні взаємозв'язки. Отримані результати поглиблюють розуміння ролі США в історичній динаміці врегулювання конфліктів на Близькому Сході та розкривають особливості формування американської політики в умовах тривалих міжнародних криз.

У межах дослідження уточнено історичний підхід до аналізу взаємозв'язку між локальними конфліктами та глобальними стратегіями США, що дозволило виявити історично сформовані механізми ухвалення зовнішньополітичних рішень і показати їх залежність від попереднього досвіду регіональних криз. На основі комплексного вивчення джерел встановлено, що локальні конфлікти не лише відображають регіональні динаміки, а й виступають важливими чинниками зміни або адаптації стратегічних підходів Вашингтона. Результати дослідження сприяють глибшому розумінню історичної логіки формування політики США та

демонструють, як саме досвід минулих криз визначає зміст американських дій на міжнародній арені в наступні історичні періоди.

Систематизація та класифікація історичних факторів, що впливали на формування американської політики щодо Сирії, дозволила комплексно розкрити багатовимірність детермінант, які визначали зміст і напрям зовнішньополітичних рішень США на початку XXI століття. Узагальнення геополітичних, енергетичних, безпекових і гуманітарних чинників, виявлених на основі джерелознавчого аналізу, дало змогу реконструювати історичні умови, у яких формувався американський курс щодо сирійського питання. Отримані результати демонструють складність механізмів визначення зовнішньої політики США та підкреслюють значення міждисциплінарного підходу до вивчення регіональних конфліктів у контексті глобальної історичної динаміки.

Комплексне дослідження маловисвітлених аспектів сирійської політики США – дипломатичних спроб мирного врегулювання, діяльності міжнародних форматів координації, практик взаємодії з опозиційними силами та санкційних заходів – дало змогу значно доповнити історичну картину американської стратегії на Близькому Сході. Вивчення широкого кола джерел дозволило показати, що ці елементи політики не були ізольованими, а становили взаємопов'язану систему, яка формувалася під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників. Реконструйовані процеси розкривають багатовекторність американського підходу та його роль у розвитку міжнародних механізмів реагування на затяжні конфлікти.

Історичний аналіз сирійської політики адміністрації Дж. Байдена (2021–2022 рр.) дав змогу окреслити її специфіку в порівнянні з підходами попередніх адміністрацій США та виявити нові тенденції в еволюції американської стратегії щодо регіональних конфліктів. На основі офіційних документів, заяв, аналітичних матеріалів та інших джерел було встановлено, що політика Байдена поєднувала елементи спадковості та коригування, зумовленого змінами міжнародних обставин і безпекових викликів. Отримані результати сприяють глибшому розумінню історичного розвитку зовнішньої політики США у

XXI столітті й демонструють її вплив на трансформацію міжнародної системи безпеки.

Здійснене у дисертації порівняльне історичне дослідження американської політики щодо Сирії та України надало можливість комплексно простежити взаємозв'язок між досвідом США у близькосхідному конфлікті та трансформацією їхніх підходів до українського питання. Аналіз широкого кола джерел дозволив реконструювати історичну логіку прийняття зовнішньополітичних рішень і виявити, що уроки сирійської кризи, зокрема особливості співпраці з міжнародними партнерами та історично сформовані моделі реагування на регіональні конфлікти, вплинули на вироблення американської стратегії щодо України. Отримані результати розкривають тяглість і нові акценти в політиці США, демонструючи її залежність від історичних практик і попереднього досвіду у сфері міжнародних відносин.

Ключові слова: американська політика, Сирія, Україна, еволюція зовнішньої політики, історичний контекст, джерелознавчий аналіз, міжнародні конфлікти, історія міжнародних відносин, Близький Схід, компаративні паралелі, зовнішньополітичні доктрини США, ретроспективний аналіз, міжнародні актори

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Черкес, І.В. (2024). Diplomatic and political support of the United States for Ukraine's sovereignty and its integration into NATO. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. Том 35(74) № 2. С. 155-161.

URL : https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/2_2024/26.pdf

2. Черкес, І.В. (2024). US multivector policy toward Ukraine, 2014–2022: security, economic, and energy dimensions. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. Том 35(74) № 4. С. 255-261.

URL : https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/4_2024/39.pdf

3. Черкес, І.В. (2025). Strategic and tactical dimensions of US foreign policy: the Ukrainian and Syrian cases. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. Том 36(75) № 1. С. 421-425.

URL : https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2025/1_2025/61.pdf

4. Черкес, І.В. (2025). US global interests through the prism of Syrian and Ukrainian politics. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. Том 36(75) № 2. С. 293-297.

URL : https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2025/2_2025/45.pdf

5. Моцак, С., Черкес, І. (2025). Similarities and differences between US strategic approaches to Syria and Ukraine. *Консенсус*, 3, 201-210.

URL: <https://konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/195/222>

Особистий внесок здобувача: розглянуто ключові параметри, що визначають характер зовнішньої політики обох акторів (Сирії та України).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Черкес, І. (2024). Support for Ukraine's energy security from the United States of America. *Сумські історико-краєзнавчі студії*. Збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (31 жовтня 2024 р., Суми). Суми: ФОП Цьома С., сс. 287–288.

7. Черкес, І. (2025) Us policy towards Ukraine in 2014–2022: main directions and results. *Матеріали XII Всеукраїнської науково-практичної конференції: «Історико-філософські дослідження молодих учених»* (22 травня 2025 р., м. Суми). Суми, сс. 126–128.

ANNOTATION

Cherkes I.V. The evolution of American policy towards Syria in the late 20th and early 21st centuries: historical context, source analysis and comparative parallels with the Ukrainian case – Qualifying scientific work on the rights of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 03 Behavioral Sciences in the specialty 032 History and archaeology. – Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. – Sumy, 2025.

A comprehensive historical analysis of US policy on the civil war in Syria has made it possible not only to reconstruct the sequence of decisions made by Washington, but also to systematise the strategic goals and means that determined the American presence in the region. The study of a wide range of sources – from official documents and diplomatic statements to analytical reports – made it possible to identify the historical logic of the evolution of American approaches and showed that they had intra- and interregional interconnections. The results deepen our understanding of the role of the United States in the historical dynamics of conflict resolution in the Middle East and reveal the peculiarities of American policy formation in the context of protracted international crises.

The study refines the historical approach to analysing the relationship between local conflicts and US global strategies, revealing historically formed mechanisms for foreign policy decision-making and demonstrating their dependence on previous experiences of regional crises. Based on a comprehensive study of sources, it has been established that local conflicts not only reflect regional dynamics, but also act as important factors in changing or adapting Washington's strategic approaches. The results of the study contribute to a deeper understanding of the historical logic of US policy formation and demonstrate how the experience of past crises determines the content of American actions on the international arena in subsequent historical periods.

The systematisation and classification of historical factors that influenced the formation of American policy towards Syria made it possible to comprehensively

reveal the multidimensionality of the determinants that shaped the content and direction of US foreign policy decisions at the beginning of the 21st century. The generalisation of geopolitical, energy, security and humanitarian factors identified on the basis of source analysis made it possible to reconstruct the historical conditions in which the American course on the Syrian issue was formed. The results obtained demonstrate the complexity of the mechanisms for determining US foreign policy and emphasise the importance of an interdisciplinary approach to the study of regional conflicts in the context of global historical dynamics.

A comprehensive study of little-known aspects of US policy towards Syria – diplomatic attempts at peaceful settlement, international coordination formats, practices of interaction with opposition forces, and sanctions – has significantly supplemented the historical picture of American strategy in the Middle East. A study of a wide range of sources has shown that these elements of policy were not isolated, but constituted an interconnected system that was shaped by internal and external factors. The reconstructed processes reveal the multidimensional nature of the American approach and its role in the development of international mechanisms for responding to protracted conflicts.

A historical analysis of the Biden administration's Syrian policy (2021–2022) has made it possible to outline its specifics in comparison with the approaches of previous US administrations and to identify new trends in the evolution of American strategy towards regional conflicts. Based on official documents, statements, analytical materials, and other sources, it was established that Biden's policy combined elements of continuity and adjustment due to changes in international circumstances and security challenges. The results obtained contribute to a deeper understanding of the historical development of US foreign policy in the 21st century and demonstrate its impact on the transformation of the international security system.

The comparative historical study of American policy towards Syria and Ukraine carried out in the dissertation made it possible to comprehensively trace the interconnection between the US experience in the Middle East conflict and the transformation of its approaches to the Ukrainian issue. Analysis of a wide range of

sources made it possible to reconstruct the historical logic of foreign policy decisions and to reveal that the lessons of the Syrian crisis, in particular the peculiarities of cooperation with international partners and historically formed models of response to regional conflicts, influenced the development of the American strategy towards Ukraine. The results reveal the continuity and new emphases in US policy, demonstrating its dependence on historical practices and previous experience in the field of international relations.

Keywords: U.S. policy, Syria, Ukraine, evolution of foreign policy, historical context, source analysis, international conflicts, history of international relations, Middle East, comparative parallels, U.S. foreign policy doctrines, retrospective analysis, international actors

ЗМІСТ

ВСТУП	11
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ІСТОРІОГРАФІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	20
1.1. Американо-сирійські відносини у наукових підходах та історичній традиції дослідження	20
1.2. Стан вивчення американської політики щодо Сирії в українській та зарубіжній історіографії	24
1.3. Джерельна база та її історико-критичний аналіз	26
1.4. Методологічні підходи історичного аналізу міжнародної політики США	30
Висновки до розділу 1	48
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИКИ США ЩОДО СИРІЇ (КІНЕЦЬ XX – ПОЧАТОК XXI ст.)	53
2.1. Історичні передумови американської присутності та дипломатичних контактів із Сирією (1970–2000 рр.)	53
2.2. Трансформація підходів адміністрацій США до сирійського питання у 2001–2011 рр	86
2.3. Історична динаміка американської політики в умовах сирійського конфлікту 2011–2022 рр.	106
2.4. Еволюція інструментів впливу США на сирійському напрямку у ретроспективі	117
Висновки до розділу 2	133
РОЗДІЛ 3. КОМПАРАТИВНИЙ ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ АМЕРИКАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО СИРІЇ ТА УКРАЇНИ	135
3.1. Історичні чинники формування політики США щодо України у 1991–2022 рр.	135

3.2. Порівнянь і відмінності історичної еволюції американської політики щодо Сирії та України	149
3.3. Роль міжнародних акторів у формуванні американських рішень: історичні паралелі Сирії та України	156
3.4. Американська глобальна стратегія у ретроспективі та її відображення в сирійському та українському напрямках	161
Висновки до розділу 3	167
ВИСНОВКИ	169
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	172
ДОДАТКИ	201

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Проблематика американської політики щодо Сирії наприкінці XX – на початку XXI століття належить до ключових напрямів сучасної всесвітньої історії та історії міжнародних відносин. Саме в цей період відбулися глибинні трансформації міжнародної системи, пов'язані з завершенням «холодної війни», переглядом глобальних стратегічних пріоритетів США, активізацією регіональних конфліктів на Близькому Сході, зростанням ролі недержавних акторів та появою нових викликів безпеці. Сирія стала одним із осередків боротьби великих держав за вплив, що визначило особливу історичну динаміку американської присутності в регіоні.

У 2011–2022 рр. сирійська криза набула глобального виміру, перетворившись із внутрішнього конфлікту на багатовекторне протистояння із залученням США, Росії, Ірану, Туреччини, Саудівської Аравії та інших акторів. Еволюція позиції США у цей період була зумовлена сукупністю історичних чинників: тривалим досвідом взаємодії з режимами на Близькому Сході, наслідками доктринальних змін після терактів 11 вересня 2001 року, специфікою регіональних альянсів і довгостроковим стратегічним баченням американської ролі у світі.

Водночас актуальність теми значно підсилюється необхідністю порівняльного осмислення американської політики щодо Сирії та України. Після 2014 року Україна, як і Сирія, опинилася у центрі уваги глобальних акторів у контексті протистояння США та Російської Федерації. Хоча історичні умови цих двох кейсів відмінні, їх порівняльний аналіз дозволяє глибше зрозуміти логіку стратегічних рішень Вашингтону в умовах трансформації системи міжнародних відносин. Виявлення історичних паралелей і відмінностей між сирійським і українським напрямками американської політики сприяє повнішому розумінню тягlosti, змінності та внутрішньої суперечливості зовнішньополітичних підходів США.

Особливого значення набуває джерелознавчий аспект теми. Офіційні документи уряду США, дипломатичні меморандуми, стенограми виступів президентів і держсекретарів, матеріали Конгресу, аналітичні доповіді провідних американських «мозкових центрів» та світові медіаресурси створюють унікальну джерельну базу для реконструкції історичної еволюції політики США щодо Сирії. Їх критичний аналіз дозволяє відтворити процес вироблення зовнішньополітичних рішень і зрозуміти, як змінювалися пріоритети США у відповідь на глобальні та регіональні виклики.

Важливість дослідження визначається й тим, що в українській історичній науці досі недостатньо комплексних праць, присвячених саме історичній динаміці американської політики щодо Сирії, зокрема в контексті ширших тенденцій еволюції міжнародних конфліктів та політики США у Східній Європі. Більшість наявних робіт зосереджені на політичному або міжнародно-політичному аналізі, тоді як історичний, джерелознавчий і порівняльний виміри залишаються фрагментарно дослідженими.

Отже, актуальність теми зумовлена поєднанням кількох факторів: необхідністю історичного осмислення американської політики щодо Сирії в умовах глобальної трансформації міжнародної системи; потребою у комплексному джерелознавчому аналізі; можливістю виявлення компаративних історичних паралелей між сирійським і українським кейсами; а також недостатнім рівнем розробленості цієї проблематики в українській історичній науці. Дослідження спрямоване на заповнення цієї наукової прогалини та сприяє глибшому розумінню історичної логіки формування зовнішньополітичних рішень США у ключових регіонах сучасного світу.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених американській політиці на Близькому Сході та аналізу сирійського конфлікту, а також досліджень зовнішньополітичної підтримки України, порівняльний аналіз цих двох кейсів у контексті міжнародних конфліктів XXI століття залишається недостатньо розробленим. Саме це зумовлює потребу у комплексному дослідженні, яке б виявило спільні риси та відмінності американської стратегії щодо Сирії та України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану наукових досліджень Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка. При виконанні теми «Актуальні проблеми всесвітньої історії та міжнародних відносин у вимірах реалій минулого та сьогодення» (Реєстраційний номер 012311100324 (2023-2025 рр.), автором проаналізовано дипломатичні кроки, зроблені США у зв'язку з війною в Сирії.

Наукове завдання дисертаційного дослідження полягає у комплексному аналізі американської політики щодо Сирії та України в контексті сучасних міжнародних конфліктів, визначенні її ключових стратегій, інструментів та результатів, а також у розкритті спільних і відмінних рис у підходах США до врегулювання цих криз. Реалізація завдання передбачає виявлення закономірностей формування зовнішньополітичних рішень США, оцінку їх впливу на розвиток міжнародної безпеки та вироблення рекомендацій щодо оптимізації української зовнішньополітичної стратегії в умовах глобальних викликів.

Метою дисертації є комплексне історичне вивчення еволюції американської політики щодо Сирії наприкінці XX – на початку XXI століття на основі аналізу джерельної бази та історіографії, з подальшим виявленням компаративних паралелей між сирійським і українським напрямками зовнішньої політики США в умовах трансформації міжнародних конфліктів.

Для досягнення мети у дисертаційному дослідженні ставляться та вирішуються такі **завдання**:

дослідити історичну еволюцію політики США щодо громадянської війни в Сирії, реконструювавши її основні етапи, визначивши стратегічні пріоритети та охарактеризувавши інструменти американської присутності в регіоні у їх історичному розвитку;

сформувати історично обґрунтований підхід до вивчення взаємозв'язку локальних конфліктів і глобальних стратегічних цілей США, визначивши, як історичний досвід регіональних криз впливав на вироблення американських зовнішньополітичних рішень;

визначити та систематизувати зовнішні й внутрішні історичні чинники, що впливали на формування політики США щодо Сирії, охарактеризувавши їхній зміст і роль у розвитку американських підходів на початку XXI ст.;

охарактеризувати історичні особливості сирійської політики адміністрації Дж. Байдена, порівнявши її з підходами попередніх адміністрацій США та визначивши нові тенденції в еволюції американської стратегії щодо Сирії;

дослідити малодосліджені аспекти політики США щодо Сирії, зокрема дипломатичну активність у мирному врегулюванні, участь у міжнародних координаційних форматах, практики підтримки сирійської опозиції та застосування санкцій, з метою комплексної реконструкції змісту та динаміки американської стратегії;

здійснити порівняльний історичний аналіз політики США щодо Сирії та України, з'ясувавши, яким чином історичний досвід американської участі в сирійському конфлікті позначився на підходах Сполучених Штатів до українського напрямку їх зовнішньої політики.

Об'єктом дослідження є американська зовнішня політика щодо Сирії в контексті міжнародних конфліктів кінця XX – початку XXI століття та її співвіднесеність із політикою США щодо України.

Предметом дослідження є історична еволюція підходів США до сирійського питання, чинники та інструменти формування американської політики щодо Сирії, а також компаративні історичні паралелі між сирійським і українським напрямами зовнішньої політики США.

Хронологічні межі дослідження. Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від початку 2000-х років до сьогодення. Нижня межа зумовлена завершенням «холодної війни» та формуванням нової архітектури міжнародних відносин, у межах якої Сполучені Штати залишалися провідним глобальним актором. Водночас саме у 2000-х роках проявилися перші серйозні суперечності між США та Сирією, зокрема у контексті боротьби з тероризмом і війни в Іраку.

Верхня межа дослідження визначається актуальним етапом розвитку сирійського конфлікту та повномасштабною війною Росії проти України, яка почалася у 2022 році. Це дозволяє провести компаративний аналіз підходів США до врегулювання кризових ситуацій різного типу – на Близькому Сході та в Східній Європі – та виявити особливості еволюції американської зовнішньої політики у XXI столітті.

Обрані часові межі забезпечують можливість простежити трансформацію американської політики в умовах глобальних викликів, а також співвіднести досвід Сирії та України як ключових кейсів сучасних міжнародних конфліктів.

Методологічною основою дослідження є сукупність загальнонаукових і спеціальних методів, які забезпечують комплексний та об'єктивний аналіз американської політики щодо Сирії у порівнянні з українським кейсом. Використано діалектичний підхід, що дозволяє розглядати зовнішньополітичні процеси в їхній динаміці та взаємозв'язку внутрішніх і зовнішніх чинників.

У межах дослідження застосовано:

історико-генетичний метод – для простеження еволюції американо-сирійських відносин та формування політики США в різні періоди;

системний метод – для аналізу американської політики як цілісної стратегії, що поєднує дипломатичні, військові, санкційні та гуманітарні інструменти;

порівняльний метод – для виявлення спільних і відмінних рис американських підходів до врегулювання сирійського конфлікту та війни в Україні;

метод контент-аналізу – для вивчення офіційних документів, заяв американських адміністрацій, матеріалів міжнародних організацій та медіа;

метод кейс-стаді – для поглибленого дослідження сирійського та українського кейсів у контексті міжнародних конфліктів XXI століття.

Комплексне застосування зазначених методів дозволяє всебічно дослідити зовнішньополітичні рішення США та обґрунтувати висновки щодо їхньої ролі у сучасній системі міжнародних відносин.

Джерельну базу дослідження становлять офіційні документи зовнішньополітичних відомств США (стратегії національної безпеки, заяви президентських адміністрацій, матеріали Державного департаменту та Конгресу), резолюції та звіти міжнародних організацій (ООН, НАТО, ЄС), аналітичні матеріали провідних дослідницьких центрів (Brookings Institution, RAND Corporation, Carnegie Endowment for International Peace). Важливу частину складають офіційні статистичні дані, матеріали засобів масової інформації, стенограми виступів та інтерв'ю американських та міжнародних політичних діячів. До джерел також віднесено праці українських і зарубіжних науковців, що присвячені зовнішній політиці США, сирійському конфлікту та війні в Україні, а також аналітичні огляди та експертні коментарі, які дозволяють відтворити різні підходи до інтерпретації американської політики у сучасних міжнародних відносинах.

Теоретична база дослідження. Проблематика зовнішньої політики США та врегулювання міжнародних конфліктів є предметом численних наукових розвідок як зарубіжних, так і українських дослідників.

Західна наукова традиція значною мірою зосереджена на аналізі американської стратегії на Близькому Сході та у глобальному вимірі. Дослідження З. Бжезинського, Ф. Фукуями, С. Гантінгтона окреслюють ширші контексти формування американської глобальної ролі та політики сили. Значний внесок у вивчення сирійського конфлікту зробили М. Лінч, Ч. Лістер, Р. Хаас, які аналізували як дипломатичні кроки США, так і військові та санкційні інструменти. Деякі роботи американських і британських авторів наголошують на суперечності між риторикою захисту прав людини та практичними інтересами США в регіоні.

Українські дослідники приділяють увагу як американській політиці в цілому, так і її впливу на безпекове середовище України. Зокрема, у працях О. Слісаренка, С. Журженко, В. Копійки, Г. Перепелиці аналізуються стратегічні пріоритети США у Східній Європі, еволюція трансатлантичних відносин, а також підтримка України у протистоянні російській агресії. У сучасних

публікаціях українських дослідників (І. Яковюк, А. Кудряченко, О. Дем'янчук) простежується тенденція до порівняння українського кейсу з іншими міжнародними конфліктами, що відкриває можливість для застосування компаративного підходу.

Синтетичний характер багатьох сучасних досліджень свідчить про необхідність поєднання регіональних студій, теорій міжнародних відносин та практичних кейсів зовнішньополітичної діяльності США. Водночас, незважаючи на значний обсяг напрацювань, питання порівняльного аналізу американської політики щодо Сирії та України у науковій літературі залишається недостатньо систематизованим, що й визначає наукову новизну даної дисертації.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що в роботі *вперше*

здійснено порівняльний історичний аналіз американської політики щодо Сирії та України як взаємопов'язаних напрямів зовнішньої діяльності США кінця XX – початку XXI ст., що дало змогу виявити вплив історичного досвіду сирійського конфлікту на формування підходів Вашингтона до українського питання у контексті трансформації міжнародних конфліктів;

здійснено комплексний історичний аналіз політики США щодо громадянської війни в Сирії, що дало змогу реконструювати етапи формування американських підходів до сирійського питання та систематизувати їхні стратегічні пріоритети й засоби впливу в регіоні. Отримані результати поглиблюють наукове розуміння ролі США в історичній динаміці врегулювання затяжних конфліктів на Близькому Сході;

уточнено

історичний підхід до аналізу взаємозв'язку між локальними конфліктами та глобальними стратегічними пріоритетами провідних держав, що дало можливість глибше розкрити механізми формування зовнішньополітичних рішень США та простежити історичну логіку їхньої поведінки в умовах міжнародних криз;

систематизацію та класифікацію зовнішніх і внутрішніх історичних чинників, що впливали на формування американської політики щодо Сирії, зокрема геополітичних, енергетичних, безпекових та гуманітарних детермінант. Це дало змогу сформуванню цілісного уявлення про багатовимірність історичних передумов і факторів, які визначали еволюцію зовнішньої політики США на початку XXI століття;

набули подальшого розвитку

малодосліджені аспекти сирійської політики США, зокрема історичні особливості дипломатичних зусиль у сфері мирного врегулювання, діяльність міжнародних форматів («Друзі Сирії», «мала група»), а також практики взаємодії американських урядових структур із сирійською опозицією та застосування санкційної політики. Їх комплексне історичне вивчення дало можливість детально відтворити зміст і динаміку американської стратегії щодо Сирії впродовж досліджуваного періоду;

історичний аналіз сирійської політики адміністрації Дж. Байдена (2021–2022 рр.), що дало змогу визначити її відмінності від підходів попередніх адміністрацій та виявити нові тенденції в еволюції американської стратегії щодо сирійського питання. Результати дослідження формують наукове підґрунтя для розуміння розвитку політики США у XXI столітті та її впливу на зміни міжнародної безпекової архітектури.

Теоретичне значення результатів дослідження. Теоретичне значення полягає у поглибленні наукових уявлень про зовнішню політику США в умовах міжнародних конфліктів XXI століття, уточненні чинників, що впливають на формування американської стратегії, та систематизації підходів до аналізу сирійського й українського кейсів. Результати можуть бути використані для подальших досліджень у галузі міжнародних відносин, безпекових студій та зовнішньої політики провідних держав.

Практичне значення результатів дослідження. Практичне значення полягає у можливості використання отриманих висновків і рекомендацій для вироблення ефективної зовнішньополітичної стратегії України, зокрема у сфері

співпраці зі США та міжнародними організаціями. Матеріали дослідження можуть бути застосовані у викладацькій діяльності, підготовці аналітичних документів для державних інституцій та експертного середовища.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням. Усі наукові результати, викладені в дисертації, є особистим досягненням автору. Висновки й положення наукової новизни одержані самостійно.

Апробація результатів дослідження. Отримані результати дослідження, висновки та пропозиції обговорювалися й схвалені на Міжнародній науково-практичній конференції..

Публікації. Основні результати дослідження опубліковані в 7 наукових працях, серед яких 5 статей – у наукових фахових виданнях, 2 публікації – у матеріалах наукових конференцій.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури (228 позицій) і додатку. Обсяг основної частини роботи становить 161 сторінку, загальний обсяг дисертації – 203 сторінки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ІСТОРІОГРАФІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Американсько-сирійські відносини у наукових підходах та історичній традиції дослідження

Вашингтон і Дамаск почали розглядати один одного як супротивників не завдяки невдалому збігу обставин. Навпаки, до такого результату призвела вся тривала історія їхніх двосторонніх відносин.

Сирія була серед країн, які домоглися повної незалежності після Другої світової війни. Процес досягнення цієї свободи був важким і вимагав втручання США, яке дозволило домогтися виведення французьких і британських військ з сирійської території до 1946 р. Однак не слід вважати, що основною мотивацією США для допомоги Сирії був лише альтруїзм. Уже в 1944 р. було підписано угоду про будівництво семи нафтопроводів від Аравійського півострова до Середземного моря, два з яких мали закінчуватися на узбережжі Лівану. Найпряміший маршрут цих трубопроводів пролягав через сирійську територію, що спонукало Сполучені Штати, для яких було вигідніше розвивати зв'язки з незалежними державами, виступати за повну незалежність Сирії [26].

Історія Сирії в наступне десятиліття багато в чому визначалася серією державних переворотів. Ця тенденція була викликана боротьбою між західними державами і СРСР за вплив у регіоні. Проте помилкова політика Сполучених Штатів покладатися на окремих осіб, а не на політичні партії, виявилася катастрофічною, що в кінцевому підсумку унеможливило встановлення стабільних двосторонніх відносин із Сирією, оскільки США стали тісно асоціюватися в країні з дискредитованими і поваленими режимами [71].

У таких умовах Сирія прагнула уникнути подальшої дестабілізації і, здавалося, знайшла рішення у вигляді створення Об'єднаної Арабської

Республіки (ОАР) в 1958 р. разом з насеровським Єгиптом. Сполучені Штати спочатку вітали цей союз, сподіваючись, що він захистить Сирію від поширення міжнародного комунізму. Однак через три роки Сирія вийшла з ОАР, що спочатку викликало занепокоєння у американських політиків. Проте це призвело до періоду тісної співпраці між двома державами. Однак послідувала нова хвиля переворотів, кульмінацією якої стало захоплення влади в Сирії 8 березня 1963 р. Партією арабського соціалістичного відродження (вона ж партія Баас). Взявши до уваги антикомуністичну позицію партії, Вашингтон визнав легітимність нового режиму і покладав надії на встановлення позитивних відносин з Дамаском [83].

Шестиденна війна і Війна Судного дня стали поворотним моментом в американо-сирійських відносинах. Після окупації Голанських висот Ізраїлем Сирія загрузла в арабо-ізраїльському конфлікті і опинилася перед складним вибором: або прийняти Сполучені Штати в якості посередника в конфлікті, або відмовитися від їхніх послуг. Єгипет обрав перший шлях, але Сирія розцінила це як зраду, особливо після того, як США відкрито визнали нові кордони Ізраїлю. Новий президент Сирії Хафез Асад, який у 1970 р. захопив владу в країні, підписав «Договір про дружбу і співробітництво» з Радянським Союзом, надавав підтримку палестинським бойовикам у Лівані, підтримав Ісламську революцію, а також став на бік Тегерана в ірано-іракській війні [26]. У відповідь Сполучені Штати оголосили Сирію державою-спонсором тероризму і ввели проти неї жорсткі санкції, а також закрили очі на ізраїльське вторгнення в Ліван в надії, що це спровокує зіткнення з Дамаском.

Наприкінці 1980-х рр. президент Асад усвідомив, що соціалістичний блок перебуває на межі загибелі, і тому переключив свою увагу на зміцнення зв'язків з Вашингтоном. Його зусилля окупилися, оскільки Сполучені Штати послабили санкції щодо Сирії, а Сирія взяла участь в операції «Буря в пустелі». Крім того, президенти двох країн вперше за багато років зустрілися віч-на-віч. Зміна керівництва в Сирії також була прихильно сприйнята Вашингтоном, оскільки США сподівалися, що Башар Асад буде проводити іншу політику, ніж його

батько, і навіть потенційно буде готовий до переговорів про мирну угоду з Ізраїлем [52].

Однак сподівання уряду США не були реалізовані, і з цього часу характер американо-сирійських відносин став нагадувати хиткий маятник. Сирія не підтримала вторгнення в Ірак у 2003 р., почала пропускати добровольців-джихадистів через свій кордон з Іраком і надала притулок кільком видатним членам колишнього іракського уряду. У відповідь президент США Джордж Буш-молодший зажадав, щоб Сирія вивела свої війська з Лівану і припинила підтримку «Хезболли». Хоча Башар Асад пішов на деякі поступки, відносини продовжували погіршуватися. Дамаск звинуватили в дестабілізації Іраку і навіть зіткнувся з перспективою можливого вторгнення США, яке було запобігано тільки завдяки тому, що іракський конфлікт занадто затягнувся [112].

Після обрання Барака Обами президентом США маятник, здавалося, хитнувся в більш сприятливий для Сирії бік. Нова адміністрація ініціювала політику зближення з Дамаском, почавши зі зняття негативних рекомендацій для американських громадян щодо відвідування країни. Крім того, Роберт Форд був призначений першим послом США в Сирії з 2005 р. Були відновлені прямі дипломатичні контакти між Дамаском і Вашингтоном, включаючи візит до Сирії заступника держсекретаря США з політичних питань Вільяма Бернса. Обговорювалася навіть можливість «розморожування» діалогу між Сирією та Ізраїлем за американського сприяння.

Однак у той же час США продовжували політику втручання у внутрішні справи Сирії. Так, завдяки документам WikiLeaks стало відомо, що Держдепартамент США таємно спонсорував сирійських опозиціонерів і різні антиурядові проекти, в т.ч. супутниковий телеканал «Barada TV». Фінансування цих проектів почалося ще за Буша-молодшого, проте продовжилося і за Обами.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що американо-сирійські відносини практично незмінно залишалися напруженими. США постійно прагнули встановити контроль над Сирією, що суперечило національним інтересам Дамаска, особливо в світлі підтримки Сполученими Штатами Ізраїлю.

Як наслідок, Сирія постійно приєднувалася до будь-якого впливового гравця, що виступав проти Вашингтона і Тель-Авіва, тим самим погіршуючи і без того складні відносини з США. Отже, участь США в сирійському конфлікті на боці повстанців з урахуванням історичного контексту була цілком очікуваною.

Події Арабської весни розгорілися рівно в середині першого президентського терміну Барака Обами. Йому, а також держсекретареві Хілларі Клінтон, яка мала значний вплив на формування і здійснення зовнішньополітичного курсу країни, довелося терміново адаптувати близькосхідну політику США до умов, що стрімко змінювалися. Однак навіть удвох президент і держсекретар, згідно з більшістю оцінок, не змогли грамотно відреагувати на події на Близькому Сході взимку-навесні 2011 р. Так, найбільшу увагу США приділили подіям, що відбувалися в Лівії, причому не в останню чергу за волею своїх європейських союзників, і в Єгипті, одному з ключових союзників США в регіоні [41].

Важливо відзначити, що навіть стосовно тих арабських країн, на яких було зосереджено всю увагу США, політика Вашингтона була вкрай суперечливою. Особливо яскраво це проявилось у випадку з Єгиптом, коли Білий дім був змушений безперервно лавірувати між різними політичними силами, що боролися за владу в Каїрі, аби утримати країну в орбіті свого впливу, і тому постійно змінював свою позицію.

Перша реакція Вашингтона на події в Сирії теж була досить невиразною і представляла собою «словесні засудження, за якими слідувала бездіяльність». Ще в кінці січня 2011 р. Башар Асад спокійно давав інтерв'ю американським газетам, де переконував, що Сирія стабільна. Лише в середині березня Держдепартамент вперше звернувся до Дамаска із закликом «утриматися від насильства щодо мирних демонстрантів». Водночас, кілька днів по тому Гілларі Клінтон назвала Башара Асада «реформатором» і «не таким, як його батько» [43]. У підсумку держсекретарка мусила виправдовуватися тим, що вона лише цитувала думки різних конгресменів, які відвідували Сирію, а не висловлювала точку зору адміністрації. Тим цікавіша думка Денніса Росса, який у 2011 р. був

спеціальним помічником президента в Раді національної безпеки США і старшим директором по Центральному регіону, який свідчить про те, що Клінтон займала набагато більш «яструбину» позицію щодо Сирії, ніж Обама.

«Точка зору адміністрації», тим часом, запізнювалася. Обама «був найменш зацікавлений у тому, щоб Сполучені Штати загрузли в ще одному масштабному конфлікті», і тому перші кілька місяців «спільно з Туреччиною намагався знайти спосіб врегулювання кризи». Як зазначав сам президент у своїх мемуарах, з огляду на те, що Сирія «довгий час була противником США», у Вашингтона не було «тих економічних, військових і політичних важелів, які були в Єгипті», що істотно ускладнювало можливості впливу на розвиток конфлікту на початковому етапі. Існує навіть точка зору, згідно з якою реакція адміністрації Обама на сирійські події була від і до своєрідним «кризовим менеджментом», спрямованим на «мінімізацію ризиків, які криза представляла для ключових зовнішньополітичних цілей президента Обама, а також його внутрішньополітичного капіталу і спадщини» [25].

Однак час минав, а повстання не вщухало, а навіть навпаки, розпалювався все більше, що буквально вимагало, як мінімум, публічної артикуляції офіційної позиції США щодо конфлікту. У підсумку, Обама вперше відкрито і повно висловився щодо Сирії лише на початку квітня 2011 р. У своїй заяві він засудив «огидне насильство проти мирних протестувальників», але поки що лише закликав Асада «прислухатися до голосів сирійського народу, який закликає до значних політичних і економічних реформ».

1.2. Стан вивчення американської політики щодо Сирії в українській та зарубіжній історіографії

Ступінь наукової розробленості теми має двоякий характер. З одного боку, з огляду на геополітичне значення війни в Сирії, ми маємо величезну кількість наукових та аналітичних праць усіх типів, які в тій чи іншій формі торкаються процесів, що відбуваються навколо сирійського конфлікту, самого конфлікту, а

також американської участі в ньому. З іншого боку, великих праць, присвячених безпосередній політиці США щодо сирійського конфлікту на всьому його протязі, досі не з'явилося.

В цілому, літературу, яка в тій чи іншій мірі присвячена американській участі в сирійському конфлікті, можна розділити на чотири категорії. До першої категорії відноситься література, присвячена зовнішній політиці США в цілому, її минулому, сьогоденню та майбутньому. З робіт вітчизняних дослідників ми можемо виділити праці Чумак К.О., Пашкова В.О. З-поміж зарубіжних дослідників можна відзначити праці Дж. Якобсена, А. Мінтц, К. Вейн, М. Сіссона, Дж. Сібенса, Б. Блечмана, Ф. Харві, Дж. Міттон, П. Макдональда, С. Талмона та ін. [26, 31, 46, 59, 81, 143, 174, 221]

До другої категорії ми можемо віднести роботи, в яких розглядається політика США в регіоні Близького Сходу та Північної Африки. Найбільш значущими тут є праці Тригуба П.М., Віхоть В.В., Аппатова С.І., Головченка В.І. [83, 95, 111, 145]

Третя, більш численна група робіт охоплює історію Сирії та сирійського конфлікту в цілому, а також різні його сторони та аспекти. Тут ми можемо виділити роботи таких авторів, як Б. Коул, С. Дагер, Х. Харріс, Д. Хатіб, Ч. Лістер, Л. Матар, А. Кадрі, К. Філліпс, Б. Шеллер, Дж. Хьюз, Шпанько М.В., Скоробрещук Д.М., Чорний М.О, Радченко Л.Д., Бураков Ю.В. Варто відзначити також ряд кандидатських дисертаційних досліджень, присвячених сирійському конфлікту, за авторством Скоробрещук Д.М. [14, 22, 52, 168, 193]

Нарешті, четверта категорія робіт безпосередньо присвячена різним аспектам участі США в сирійському конфлікті. До них відносяться роботи В.І. Батюка, А.С. Євсеєнко, М.М. Панюжева [93]

Крім усього іншого, необхідно згадати також наявність величезної кількості коментарів, статей і доповідей, підготовлених різними аналітичними центрами як в Україні, так і за кордоном – Центром Разумкова, Радою зовнішньої та оборонної політики, Українським інститутом майбутнього.

Підводячи підсумки огляду літератури, слід зазначити не тільки її фрагментарність і недостатнє висвітлення теми, що розглядається, але й досить серйозний ступінь її політизованості. Безумовно, упередженість вчених-дослідників та аналітиків не досягає рівня журналістів і публіцистів, проте в будь-якому випадку американські дослідники розглядають сирійські події крізь призму своїх національних інтересів, українські – своїх, а турецькі – своїх.

Також необхідно звернути увагу на наявність серйозних прогалин у дослідженні американської політики щодо сирійського конфлікту. Крім уже згаданої відсутності великих праць, присвячених даній темі, також практично відсутні окремі праці, присвячені роботі американської дипломатії в контексті мирного врегулювання війни в Сирії, діяльності групи «Друзі Сирії» та «малої групи» з Сирії, а також, з цілком зрозумілих причин, щодо сирійської політики адміністрації Дж. Байдена. Недостатньо детально висвітлено операції Пентагону та ЦРУ з озброєння та навчання сирійських повстанців, а також санкційну політику США щодо Сирії.

Основними проблемами, висвітленими в літературі, залишаються операція «Непохитна рішучість», врегулювання ситуації навколо сирійської хімічної зброї, а також авіаудари по території Сирії в квітні 2017 і квітні 2018 рр.

1.3. Джерельна база та її історико-критичний аналіз

Дане дослідження базується на принципах історизму та системності. Принцип історизму, що закликає дослідника розглядати історичне явище в його розвитку та взаємозв'язку з іншими явищами, дозволяє помістити політику США в Сирії в контекст, з'ясувати її витоки, зрозуміти, чому американо-сирійські відносини опинилися в такому становищі на 2011 р., і які подальші дії в даному контексті виглядали логічними. Принцип системності ж допомагає розглянути різні напрямки сирійської політики США в їх сукупності і відтворити повноцінну картину того, що відбувалося.

Робота також базується на наступній методологічній основі:

Загальнонаукові методи:

аналіз і синтез – дозволили виділити у зовнішньополітичному курсі США щодо сирійського конфлікту окремі елементи, вивчити їх, а потім об'єднати в єдине ціле і отримати загальну картину;

дедукція та індукція – допомогли виділити ряд загальних для зовнішньої політики США рис та особливостей і застосувати отримані знання для вивчення певної проблеми, що розглядається, а також систематизувати розрізнені факти в єдині напрямки та тенденції розвитку сирійської політики США.

Спеціальні методи історичної науки:

історико-генетичний метод – як метод, спрямований на аналіз розвитку досліджуваного феномену, дозволив простежити хід становлення та еволюції політики США щодо війни в Сирії, виявити поворотні моменти її формування, а також причини, за якими підхід США змінювався в тому чи іншому напрямку;

історико-порівняльний метод – був використаний для порівняння між собою сирійської політики трьох американських адміністрацій, а також для порівняння сирійської політики США з політикою щодо інших внутрішніх і міжнародних конфліктів;

проблемно-хронологічний метод – був використаний для того, щоб виділити певні структурні елементи, що складали сирійську політику США, які потім досліджувалися з дотриманням хронологічної канви подій.

Джерельну базу дослідження склали безліч різних документів і матеріалів, які можна розділити на кілька груп:

Документи законодавчої влади. До цієї групи були включені військові бюджети США, різне американське законодавство, в тому числі і не прийняте, а також розшифровки різних слухань у Сенаті та Палаті представників США. Ці документи висвітлюють законодавче регулювання американської політики щодо Сирії, а також проливають світло на різні дебати з приводу сирійської політики США між виконавчою та законодавчою владою.

Документи виконавчої влади. До цієї групи належать Стратегії національної безпеки США, виконавчі укази та меморандуми президента США,

а також його листи, адресовані керівництву Конгресу США. Крім того, сюди можна віднести Звіти Державного департаменту США з питань тероризму та прав людини, щоквартальні звіти Конгресу від провідного генерального інспектора Держдепартаменту про хід операції «Непохитна рішучість», а також різні внутрішні документи Держдепартаменту, Пентагону та міністерства фінансів США. Усі ці документи фіксують конкретні дії, які американське керівництво здійснювало в рамках своєї сирійської політики, а також фіксують його офіційну позицію з тих чи інших питань.

Статистичні дані. Дану групу в основному склали результати різних опитувань громадської думки, проведених двома головними американськими центрами з даної проблематики – Інститутом Геллапа та Дослідницьким центром Пью. У роботі використовувалися опитування як конкретно з сирійської проблематики, так і великі дослідження з питань зовнішньої політики США в цілому. Ці дані допомагають визначити ставлення американського населення до розглянутої проблеми, що, виходячи з прийнятого нами теоретичного підходу, є однією з найважливіших внутрішньополітичних змінних, що визначають політику Вашингтона в Сирії. Крім того, використовувалися також опитування громадської думки на Близькому Сході, які допомогли визначити ставлення місцевого населення до американської політики в регіоні.

Публічні виступи осіб, залучених до досліджуваної проблеми. До цієї, однієї з найбільших груп джерел, були включені офіційні заяви президента, держсекретаря, або міністра оборони США, прес-релізи, випущені Білим домом, Держдепартаментом, Пентагоном, або міністерством фінансів США; прес-конференції та брифінги, організовані Білим домом, Держдепартаментом і Пентагоном; ремарки офіційних представників США в ООН; спільні заяви, зроблені різними представниками виконавчої влади США разом з їхніми закордонними колегами. Крім того, сюди також були включені деякі статті, опубліковані американськими офіційними особами в засобах масової інформації, а також розшифровки передвиборчих дебатів. Як і документи виконавчої влади, ці матеріали фіксують окремі кроки та заходи, що вживаються Вашингтоном

щодо Сирії та її союзників, відображають офіційну позицію США. Нарешті, в дослідженні також використовувалися публічні виступи українських офіційних осіб з Міністерства закордонних справ, Міністерства оборони України.

Мемуари. Як впливає з назви, сюди увійшли спогади американських політичних діячів, які брали участь у формуванні та здійсненні сирійської політики США – держсекретарів, міністрів оборони та радників з національної безпеки, а також мемуари 43-го і 44-го Президентів США – Дж. Буша-молодшого і Б. Обами. Ці джерела, з одного боку, допомагають дізнатися низку деталей, не відображених в офіційних документах або публічних заявах, зроблених під час служби, однак, з іншого боку, сильно схильні до самоцензури, покликаної приховати власні невдачі і перекласти відповідальність на керівництво або підлеглих, а також заднім числом виставити себе в кращому світлі.

Матеріали ЗМІ. До останньої, найчисленнішої групи джерел належать статті та матеріали, опубліковані в різних ЗМІ та інформаційних агентствах США, України та деяких інших держав. З американських ЗМІ в даній роботі використовувалися матеріали таких видань, як Foreign Affairs, Foreign Policy, Politico, Time, The New York Times, The Washington Post, The Wall Street Journal, Bloomberg, Los Angeles Times, The Atlantic, The New Yorker, VOX, USA Today, The National Interest, The American East Eye. З вітчизняних ЗМІ слід виділити інформаційні агентства Укрінформ, РБК-Україна, УНІАН, Дзеркало Тижня (DT.ua), Liga.net, BBC News Україна, Інтерфакс-Україна.

Переваги даної групи джерел полягають у наявності в них певної «інсайдерської» інформації, яка інакше була б нам недоступна – наприклад, про існування секретної програми ЦРУ з озброєння сирійських повстанців Timber Sycamore громадськість вперше дізналася саме з розслідувань американських журналістів. Однак з іншого боку, слід пам'ятати про те, що статті в ЗМІ часто є досить упередженими залежно від політичних поглядів керівництва країни, в якій базується видання, та його безпосередніх власників, а інсайди, при всій їхній уявній корисності та незамінності, насправді можуть виявитися домислами і так званими «fake news», тобто фейковими новинами. З огляду на високий ступінь

секретності навколо американських дій щодо війни в Сирії, і в той же час надзвичайний рівень політизації сирійського конфлікту та його інформаційного висвітлення, обидві ці особливості варто мати на увазі.

1.4. Методологічні підходи історичного аналізу міжнародної політики США

Американо-сирійське протистояння слід розглядати крізь призму системних змінних, що формували поведінку США у регіоні. Однією з ключових категорій у рамках реалістичної парадигми є сила та її розподіл. У випадку США та Сирії різниця в економічному й військовому потенціалі настільки очевидна, що не потребує спеціального аналізу. Водночас конфлікт від початку не був класичною війною двох держав, а радше «проксі-протистоянням», у якому зішлись інтереси різних міжнародних і недержавних акторів. Тому доречним є використання «відносного підходу до сили», який трактує її не як абсолютну категорію, а як взаємозалежність між акторами.

На початку сирійських протестів 2011 р. США контролювали більшість союзів у регіоні. Туреччина була членом НАТО, Ізраїль мав особливі відносини з Вашингтоном, арабські монархії залежали від гарантій безпеки та економічної співпраці. Американські військові бази охоплювали ключові країни, а за потреби могли залучатися і позарегіональні партнери – Велика Британія та Франція. Сирія ж мала значно вужче коло союзників: Іран, «Хезболлу», частково Росію як спадкоємицю радянсько-сирійського договору, а також Китай, який виступав проти насильницьких змін режимів. Надалі підтримка цих держав виявилася для Вашингтона несподівано масштабною. Це пояснювалося «асиметрією інтересів»: для союзників Дамаска конфлікт був стратегічно критичним, тоді як для США – лише одним з напрямків регіональної політики [42].

Активніше військове втручання могло б компенсувати цей дисбаланс, однак після проголошення «повороту в Азію» у 2011 р. Білий дім свідомо обмежив ресурси, що виділялися на Близький Схід. Таке рішення зумовило

зростання недовіри серед союзників. Туреччина почала вибудовувати власну стратегію, все більше координуючись із Росією та Іраном, тоді як монархії Затоки згодом розпочали поступову нормалізацію відносин із Дамаском.

Стратегічне оточення США на початку конфлікту виглядало сприятливим: вони залишалися єдиною наддержавою, а Росія й Китай ще не кидали відвертих викликів. Вибух протестів у Сирії створив можливість змінити політичний режим у Дамаску, чим Вашингтон не міг не скористатися. Однак уже у 2013 р. під час кризи довкола хімічної зброї середовище стало обмежувальним: Москва і Пекін блокували резолюції РБ ООН, а західні партнери не підтримали масштабної інтервенції. Ситуація ускладнилася ще більше у 2014 р., коли загроза від «Ісламської держави» змусила США очолити міжнародну коаліцію, а в 2015р. вступ Росії у війну підняв ризик прямого зіткнення наддержав. Паралельно поглиблювалася відчуженість союзників: Туреччина гостро реагувала на американську підтримку курдів, а країни Перської затоки поступово дистанціювалися від політики Вашингтона [83].

Стратегічна невизначеність була центральним чинником. США бачили можливість усунення режиму Асада, однак розуміли, що пряме вторгнення спричинило б великі втрати та могло викликати реакцію Ірану й Росії. Тому Вашингтон зосередився на непрямих засобах: підтримці сирійської опозиції, дипломатичному та економічному тиску, санкційній політиці. Лише після стрімкого зростання «Ісламської держави» загроза стала очевидною, що змусило США активізувати військові дії у форматі коаліції.

Технологічний вимір також визначав підходи Вашингтона. США мали беззаперечну перевагу у високоточній зброї, безпілотниках та системах дистанційного ураження, перевірених у попередніх конфліктах. Водночас потужна сирійська ППО, значною мірою радянського походження, створювала серйозні ризики. Хоча вона поступалася за технологічним рівнем, її щільність могла завдати втрат у разі масштабних атак, що для Заходу було політично неприйнятним. Отримання Дамаском систем С-300 та присутність російських С-400 частково посилили ці ризики, але новітні технології США, включно з

авіацією п'ятого покоління, зберігали стратегічну перевагу [122].

Міжнародно-правові рамки теж мали суперечливий характер. Формально втручання дозволяють лише положення Статуту ООН, однак США неодноразово виходили за їхні межі, обґрунтовуючи дії концепціями «гуманітарної інтервенції» та «відповідальності захищати». Ці доктрини залишалися радше політичними інструментами, ніж правовими нормами. У 2013 р. під час кризи в Східній Гуті Білий дім намагався посилатися на право самооборони, а у 2014 р. боротьбу з ІД виправдовували неспроможністю сирійського уряду контролювати територію. Подібна аргументація зберігалася і за адміністрації Байдена, яка пояснювала удари по проіранських угрупованнях статтею 51 Статуту ООН [83].

Отже, американська політика щодо Сирії формувалася під впливом сукупності системних і внутрішньодержавних факторів. Баланс сил, стратегічне оточення, технологічні можливості та міжнародно-правова база обмежували дії Вашингтона, змушуючи обирати непрямі засоби впливу. Це дозволяло знижувати політичні ризики, але поступове зростання ролі Росії та Ірану суттєво ускладнило досягнення стратегічних цілей США.

Таким чином, аналіз системних та внутрішньодержавних чинників дає змогу побачити, як у сучасних конфліктах поєднуються військові, політичні, технологічні та правові параметри, що визначають поведінку держав. Проте не менш важливим елементом є інформаційно-пропагандистський вимір, у межах якого формуються наративи, покликані легітимізувати дії держави на міжнародній арені та у власному суспільстві. Саме через них відбувається спроба пояснити та виправдати агресивні дії, перекласти відповідальність на опонента та мобілізувати внутрішню підтримку.

Для прикладу розглянемо найбільш поширені російські наративи, що супроводжували початок повномасштабної війни проти України, їх зміст та міжнародні оцінки.

Заради справедливості, варто відзначити, що ще більш сумніви в міжнародній спільноті викликані «аргументами» Росії з початком повномасштабного вторгнення в Україну. Для наочності вони наведені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Основні російські пропагандистські наративи щодо агресії проти України
та їх міжнародна оцінка [систематизовано автором]

Російський наратив	Суть твердження	Міжнародна оцінка / спростування
«Денацифікація» України	В Україні нібито існує «нацистський режим», який потрібно ліквідувати	Міжнародні спостережні місії не підтвердили наявності режиму нацистського типу; цей аргумент визнаний пропагандистським
«Демілітаризація»	Україна загрожує Росії через співпрацю з НАТО; необхідно «знешкодити» військову загрозу	НАТО не планувало приймати Україну у 2022 році; твердження використане для виправдання агресії
«Захист населення Донбасу»	Росія заявляє про «геноцид» українського населення Донбасу	ООН та ОБСЄ не підтвердили фактів геноциду; міжнародний суд ООН визнав цей аргумент безпідставним
«Запобігання розширенню НАТО»	Україна прагне до членства в НАТО, що нібито загрожує безпеці РФ	Захід визнає, що НАТО не планувало приймати Україну найближчим часом; аргумент використано як політичну пропаганду
Історичні та ідеологічні аргументи	Україну нібито створено штучно, «споконвічні землі» належать Росії	Міжнародна спільнота не визнає історичні претензії РФ; це частина ідеологічної пропаганди для легітимізації агресії

Представлені у табл. 1.1 приклади демонструють, що ключові російські наративи мали здебільшого пропагандистський характер і не витримали перевірки на міжнародному рівні. Їх спростування авторитетними організаціями та інституціями підтверджує, що інформаційний компонент сучасних конфліктів є не менш важливим за військовий чи політичний, адже саме через нього формуються суспільні настрої та легітимізуються дії держав на світовій арені.

Поширення американських цінностей стало одним із ключових напрямів зовнішньої політики США з другої половини XX ст. і розглядалося як чинник легітимації американського лідерства. Інструментом тут виступала публічна дипломатія, особливо активна за першої адміністрації Барака Обами, що спиралася на концепції «м'якої» та «розумної» сили Джозефа Ная. Йшлося про створення широкого кола прихильників американських ідей та залучення міжнародної спільноти до порядку денного, визначеного Вашингтоном [78].

Водночас самі «американські цінності» не мають єдиного визначення. Для внутрішнього вжитку наголошувалося на індивідуалізмі, демократії, рівності, прагматизмі й інноваціях. У зовнішньополітичному дискурсі — на свободі слова й зібрань, толерантності, гідності та верховенстві права, які трактувалися як універсальні. Адміністрація Байдена навіть прирівняла їх до принципів Статуту ООН. Проте на практиці ці цінності далеко не завжди збігалися навіть із позиціями європейських союзників, які більше орієнтовані на соціальні гарантії, менш релігійні та менш схильні підтримувати застосування сили.

У контексті Близького Сходу ефективність просування цінностей виявилася обмеженою. США витрачали значні ресурси на освітні та культурні програми, підтримку розвитку й формування позитивного іміджу, але результат був скромним. Лише частковим успіхом можна вважати активізацію арабської молоді під час Арабської весни, коли ідеї свободи й демократії певний час набули популярності. Водночас населення регіону висувало й інші очікування — сильну економіку та роль ісламу як провідного суспільного орієнтира [65].

Подальші події зруйнували позитивний імідж США: хаос і нестабільність після Арабської весни, втручання у Лівії та суперечливі наслідки політики Вашингтона призвели до падіння рівня підтримки. Опитування зафіксували суттєве зростання антагонізму до американської політики, навіть якщо ставлення до самих американців залишалося відносно позитивним. У 2020-х демократія у свідомості багатьох арабських суспільств асоціювалася не з розвитком, а з безпорадністю влади й нестабільністю. Це свідчило про кризу американської публічної дипломатії в регіоні.

Геополітичне становище Сирії підсилювало цю динаміку. Країна розташована в центрі Близького Сходу, на перетині стратегічних шляхів та у зоні конкуренції впливових держав. Її оточують Туреччина, Ірак, Йорданія, Ізраїль і Ліван, що створює численні виклики, а віддаленість від головних союзників — Росії та Ірану — підживлювала відчуття «обложеної фортеці». Попри це, сирійське керівництво намагалось поєднувати багатовекторність із підтримкою стратегічних зв'язків з Іраном [82].

Для США сирійський напрямок перетинався одразу з кількома ключовими інтересами. Передусім — боротьба з тероризмом, оскільки Сирія підтримувала угруповання, які Вашингтон визнавав терористичними. Додатковим чинником стало питання нерозповсюдження ядерної зброї: після ізраїльського удару по сирійському реактору у 2007 р. у США зберігалися підозри щодо амбіцій Дамаска. Важливим напрямом була й свобода торгівлі, що стосувалася передусім енергетичних маршрутів. Відмова Асада від катарського газопроводу на користь іранського проекту підживила прагнення Вашингтона до зміни режиму [55].

Не менш значущим був аспект регіональної безпеки. Сирія виступала головним союзником Ірану та каналом його впливу на Ліван через «Хезболлу», що суперечило інтересам США, Ізраїлю та монархій Перської затоки. Американо-ізраїльський союз робив сирійське питання ще гострішим, особливо в контексті Голанських висот та підтримки палестинських угруповань. Таким чином, Сирія стала полем перетину майже всіх головних інтересів Вашингтона на Близькому Сході, а стабільність чи зміна режиму в Дамаску напряду впливали на стратегічні позиції США в регіоні [121].

З часом сирійський конфлікт розвивався у двох напрямках. З одного боку, він набував дедалі більше геополітичних вимірів, залучаючи нових акторів і породжуючи несподівані альянси. З іншого – Сирія перетворювалася на арену, де зовнішні сили реалізовували власні інтереси, що виходили далеко за її межі. Для США війна перестала бути локальною проблемою і стала «сірою зоною» геополітичного суперництва, в якій потрібно було одночасно стримувати противників і підтримувати союзників.

Першим виміром стало дипломатичне протистояння у Раді Безпеки ООН, де Росія й Китай блокували антисирійські резолюції, формуючи контур нової коаліції проти США та їх партнерів. Наступний етап – 2013–2014 рр., коли в Сирії посилювався фактор міжнародного тероризму. Спочатку «Аль-Каїда», а згодом «Ісламська держава» поставили під загрозу безпеку як союзників Вашингтона, так і самих США. Теракти в Сан-Бернардіно й Орландо засвідчили, що ця загроза має глобальний характер, тож її нейтралізація стала для США пріоритетом [174].

У 2015 р. до конфлікту військово втрутилася Росія, посиляючись на союзницькі зобов'язання перед Дамаском. Вона прагнула зміцнити свої позиції на Близькому Сході, одночасно рятуючи режим Асада. Для США це означало перехід від дипломатичного до воєнно-опосередкованого протистояння з Москвою. На тлі анексії Криму та війни на Донбасі будь-яка перспектива співпраці була знята, а завданням Вашингтона стало недопущення розширення російського впливу.

Проблеми виникли і у відносинах із союзниками. Туреччина жорстко критикувала підтримку США сирійських курдів, пов'язаних із Робітничою партією Курдистану. Це змусило Анкару шукати компроміси з Росією та проводити власні операції на півночі Сирії, що у Вашингтоні сприймали як виклик єдності НАТО. Паралельно охолодження відносин відбулося з монархіями Перської затоки. Вони були невдоволені нерішучістю США у 2013 р. під час хімічної кризи та небажанням надмірно загострювати ситуацію на тлі переговорів з Іраном. До того ж, Ер-Ріяд і Доха робили ставку на ісламських фундаменталістів, тоді як Вашингтон бачив майбутнє Сирії у світському форматі [42].

У результаті до 2019 р. країни Затоки почали поступово відновлювати відносини з Дамаском, орієнтуючись не стільки на США, скільки на вплив Росії та Ірану, які продемонстрували рішучість у підтримці Асада. Це стало ще одним проявом ослаблення американських позицій у сирійському питанні.

У цьому підрозділі розглядаються внутрішньополітичні змінні, що впливають на формування зовнішньої політики США. Вони визначають, як держава реагує на міжнародний тиск, і включають образ лідера, відносини «влада–суспільство», стратегічну культуру та бюрократичні механізми.

Першим президентом, що зіткнувся з сирійським конфліктом, був Барак Обама. Він прийшов до влади на хвилі критики політики Джорджа Буша-молодшого, особливо його близькосхідного курсу. Вже тоді в наукових і медійних колах з'явилося поняття «доктрини Обама», хоча в реальності воно існувало радше як інтерпретація його дій, ніж як чітко сформульована стратегія.

Дослідники сходяться на тому, що зовнішня політика Обама поєднувала прагматизм і ліберальні ідеали, балансує між необхідністю зберігати міць США та обережністю в її застосуванні.

Стиль Обама вирізнявся орієнтацією на багатосторонність і зміцнення союзів, що він наголошував ще у своїй передвиборчій програмі. Його підхід перегукувався з ідеями «християнського реалізму» Р. Нібура, де важлива рівновага між ідеалізмом і реалістичною оцінкою сил. Особливе місце у світогляді президента займала концепція «справедливої війни», яка дозволяла морально виправдовувати втручання [178].

Яскравим проявом цього став виступ у Каїрі 2009 р., де Обама закликав до «нового початку» у відносинах США з мусульманським світом. Він визнав помилки Вашингтона в минулому, пообіцяв вивести війська з Іраку, але водночас підкреслив, що США завжди підтримуватимуть права людини, незалежно від національних кордонів. Таким чином, риторика гуманітарної інтервенції зберігалася, хоч і подавалася як універсальні цінності, а не як нав'язування американської моделі [94].

Показовою була і трансформація його поглядів на гуманітарні інтервенції. Спочатку Обама заявляв, що США не повинні брати на себе відповідальність за вирішення кожної гуманітарної кризи. Проте вже під час дебатів із Джоном Маккейном він наголосив, що навіть моральні міркування можуть стати частиною національних інтересів і виправдати втручання.

Загалом «доктрина Обама» поєднувала прагнення уникати односторонніх дій із готовністю діяти військово в рамках коаліцій. Його політика щодо Близького Сходу ґрунтувалася на ідеї «почати з нуля», але водночас передбачала втручання за потреби, якщо цього вимагали інтереси США та їхніх партнерів [116].

Імідж лідерів: Трамп і Байден

Дональд Трамп. Наступник Барака Обама різко контрастував із попередником і Гіллари Клінтон – політично позасистемний бізнесмен із виразно персоналістським стилем і схильністю до різких публічних заяв. Ще до старту

кампанії він послідовно критикував курс Обама щодо Сирії: виступав проти ракетних ударів без санкції Конгресу, застерігав від ризику цивільних жертв і називав значну частину сирійських повстанців «радикальними джихадистами». У 2015–2016 рр., на тлі операції ВКС РФ, Трамп сигналізував готовність прийняти російські удари по ІД як корисні, хоча одночасно критикував зірвані перемир'я і не знімав відповідальності ні з Дамаска, ні з Москви [74].

У виборчій риториці він відкинув політику насильницької зміни режимів, заявивши, що «проблеми важливіші за Асада» – насамперед «Ісламська держава», яку «потрібно нокаутувати». Паралельно просував ідею «зон безпеки» в Сирії, фінансування яких мали б взяти на себе держави Перської затоки, – це вписувалося в обіцяне скорочення американської ролі в регіональному «nation-building». Таким чином, задум Трампа поєднував жорсткий акцент на антитероризмі, прагнення до транзакційних домовленостей із ключовими гравцями та відмову від масштабних інтервенцій [185].

Після приходу до влади ця гібридність проявилася ще виразніше. З одного боку, Білий дім зосередився на ліквідації територіального контролю ІД і загалом відмовився від курсу на повалення Асада; з іншого – риторика щодо Ірану стала значно суворішою, а Росію звинувачували у підриві американського впливу. Напруженість у відносинах із Туреччиною посилилася через підтримку США сирійських курдів (пов'язаних із РПК), що підштовхнуло Анкару до самостійних операцій на півночі Сирії та тактичної координації з Москвою. Сукупність суперечливих сигналів, імпульсивної комунікації та спроб одночасно «зменшити присутність» і «тримати важелі» зробили Трампа однією з ключових внутрішньополітичних змінних, що ускладнювали стабільність сирійського курсу США [133].

Джо Байден. До президентства Байден підійшов із дуже великим досвідом у сфері зовнішньої політики (десятиліття в Сенаті й робота віцепрезидентом), але з амбівалентною репутацією щодо правильності окремих рішень. Ідейно його зараховують до ліберальних інтернаціоналістів із помітною реалістичною «ходою»: схильність до коаліційності, підтримка інтервенції за гуманітарними

міркуваннями як «морального обов'язку», проте скепсис щодо «заміни режимів» і мегапроектів з державобудівництва.

У «обамівську» добу Байден публічно підтримував вимогу відставки Асада й засудив застосування хімічної зброї, але з часом наголошував на потребі дипломатичного треку. Під час ескалації загрози від ІД він лобіював озброєння окремих опозиційних сил, однак пізніше прямо визнав, що частина союзників США у регіоні спрямовувала ресурси до радикальних угруповань, фактично вказавши на дисонанс у коаліції. Як опонент Трампа Байден різко критикував рішення про виведення американських підрозділів з північного сходу Сирії, попереджаючи про ризик ревіталізації ІД [85].

Під час кампанії 2020 р. Байден окреслив обережно-активістський підхід: збереження мінімальної військової присутності для підтримки спецоперацій проти ІД; опора на коаліції; підтримка громадянського суспільства й локальних партнерів; використання наявних важелів для політичного врегулювання та гуманітарної допомоги, без фіксації на «зміні режиму». Водночас він демонстрував традиційно чутливу позицію щодо курдського питання: підтримував курдів як партнерів у боротьбі з ІД, але визнавав безпекові занепокоєння Анкари та тиснув на зниження ескалаційних ризиків [112].

У підсумку, «стиль Байдена» щодо Сирії виявився ближчим до пізнього обамівського: мінімізація великих ставок, інституційна коаліційність, акцент на гуманітарних питаннях і стримуванні залишкових загроз ІД, санкційно-дипломатичний тиск на Дамаск та його покровителів. Це радше стратегія керованої інерції: вона не обіцяє швидких проривів, але знижує ризики затягування США у масштабну війну та водночас не дозволяє Ірану й Росії безперешкодно конвертувати воєнні здобутки режиму Асада у повноцінну політичну нормалізацію.

На тлі однакового системного тиску внутрішньополітичний фактор «образу лідера» задавав різні акценти сирійської політики США. Трамп приніс високоволатильну комбінацію антирежимної риторики щодо Ірану, тактичної терпимості до ролі Росії проти ІД та конфлікту з Туреччиною через курдське

питання; Байден – обережну коаліційність, обмежене військове залучення та пріоритет гуманітарних і політичних інструментів. Обидва підходи уникали великомасштабної інтервенції, але по-різному балансували між цінностями, союзницькими зобов'язаннями та ризиком стратегічної ескалації [52].

У добу миттєвих комунікацій зовнішня політика дедалі менше ухвалюється «за зачиненими дверима»: громадська думка стала постійною змінною ухвалення рішень. Для США це особливо показово: зовнішня політика фактично набуває рис внутрішньої, а лідери мусять пояснювати виборцям кожен крок.

На старті Арабської весни увага американців була зосереджена на Єгипті та Лівії; Сирія лишалася периферійною темою. Лівійський прецедент став індикатором настроїв: підтримка інтервенції була найнижчою за десятиліття, суспільство сумнівалось у доцільності силових дій навіть під гуманітарними гаслами, а післяопераційні оцінки ще більше охололи. Цей скепсис «перенісся» на Сирію [99].

У 2012–поч. 2013 рр. більшість американців послідовно відкидала ідеї бомбардувань та масштабної військової допомоги повстанцям, не вважаючи Сирію прямою зоною відповідальності США. Готовність підтримати санкції та дипломатію не конвертувалася у згоду на застосування сили. До «хімічного серпня» 2013 р. опитування фіксували лише умовну, крихку підтримку ударів «якщо буде доведено застосування ЗМУ», причому серед тих, хто пильно стежив за новинами, схвалення було вищим.

Після атаки в Східній Гуті ця умовна підтримка розтанула: переважав страх «втягування в чергову війну», очікування негативної реакції регіону та вимога міжнародної легітимності (резолюції РБ ООН). Виборці критикували і комунікацію Білого дому – цілі операції здавалися невиразними. Зрештою суспільний спротив став одним із чинників переходу до «хімічної угоди» з ліквідації арсеналу Дамаска; водночас недовіра до готовності Сирії виконувати зобов'язання була високою [93].

На відміну від «антиасадівських» сценаріїв, боротьба з ІД від 2014 р. отримала відносно широку підтримку. Втім, вона була «обмежувальною»: більшість схвалювала авіаудари й спецоперації, але виступала проти масштабного введення сухопутних військ. Суспільство критикувало нечіткість цілей і слабку участь союзників, а оцінки успішності кампанії та «достатності зусиль США» розходилися за партійними лініями [69].

У 2015–2016 рр. зберігався стабільний рівень схвалення операцій проти ІД і одночасно – глибокі розколи: республіканці частіше вимагали більш жорстких дій, включно з наземним компонентом; демократи – обмеження втручання. Додалися суперечки щодо прийому сирійських біженців (підтримка серед демократів і різка опозиція серед республіканців). Виборча кампанія 2016 р. лише закріпила поляризацію: Сирія стала маркером ширшого ідеологічного розламу.

За Трампа розрив між Білим домом і Конгресом став структурним. Президент тяжів до вузько окреслених цілей («розгром ІД», менше - «зміна режимів») і прагнув тактичної взаємодії з РФ проти спільного ворога, тоді як значна частина Конгресу наполягала на жорсткішому курсі щодо Дамаска, Москви та Тегерана. Внутрішньополітичний контекст (розслідування щодо російського втручання у вибори) підштовхував адміністрацію до демонстративної сили – зокрема, ракетних ударів 2017 і 2018 рр., які отримали змішану реакцію виборців і не змінили стратегічних оцінок [115].

Попри це, успіхи коаліції проти ІД (Мосул і Ракка, 2017) суттєво підвищили схвалення кампанії, особливо серед республіканців. Водночас рішення про виведення підрозділів із північного сходу Сирії знову розсікло громадську думку: республіканські виборці частіше підтримували крок президента, демократи – розцінювали його як безплановий і ризикований; медіаспоживання підсилювало ці відмінності.

За Байдена даних менше, але контури зрозумілі: для широкої аудиторії Сирія остаточно змістилася з рангу «самостійної проблеми» у площину суперництва США з Росією та Іраном і добивання залишкових осередків ІД. У

рейтингах загроз стійко домінують саме ці актори та тероризм, тоді як Сирія як держава сприймається периферійно. Відповідно, суспільний мандат – на обмежену присутність, санкції/дипломатію, гуманітарну підтримку й уникання великої війни.

Отже, з 2011 р. американська громадська думка послідовно відкидала масштабні інтервенції в Сирії, допускаючи вузькі силові дії проти тероризму та коаліційну дипломатію. Поляризація, конкуренція інститутів (Білий дім – Конгрес) і «втома від воєн» задали межі маневру для будь-якої адміністрації: «обмежена участь, без великої наземної війни» залишилася суспільно легітимним максимумом.

Стратегічна культура США зазвичай розуміється як інерційна сукупність установок і моделей поведінки, які задають спосіб підготовки, ухвалення та реалізації рішень про застосування сили. У її основі — віра у власну винятковість і універсальність «американських цінностей», схильність до чіткої моральної дихотомії «свій/ворог», низька толерантність до втрат, опора на технологічну перевагу й «масовану точність» замість тривалої наземної війни, а також використання союзників «на місцях» для виконання ризикованих завдань [71].

У сирійському кейсі ці риси проявилися одразу. Вашингтон сприйняв протестний рух як широку суспільну більшість і трактував підтримку опозиції як моральний обов'язок, паралельно демонізуючи режим Асада та його зовнішніх партнерів. Водночас небажання нести втрати та ризикувати великою війною стримувало пряму інтервенцію: перевага віддана «дистанційним» форматам – дипломатичному прикриттю, постачанню (переважно через регіональних партнерів) і санкціям, тобто «націоналізації конфлікту» без формального заходу США у війну. Коли ж сила застосовувалася, це робилося у відповідності до стандартної матриці: швидкі точкові удари високоточною зброєю – проти ІД за Обама, у відповідь на хімічні інциденти за Трампа, після атак на американські об'єкти за Байдена [201].

Внутрішньодержавний «механізм» реалізації цієї лінії задавали ключові посади безпеково-дипломатичного блоку. У першій адміністрації Обама

держсекретар Гіллари Клінтон артикулювала доктрину «розумної сили» – комбінацію дипломатії, економічного тиску та обмеженої кінестики. Попри голосування за AUMF-2002 і ключову роль у просуванні лівійської інтервенції, в сирійському питанні вона публічно робила ставку на тиск і підтримку опозиції без прямої війни США. Міністр оборони Роберт Гейтс – прагматик, який остерігався «третьої війни у мусульманській країні» – загалом стримував військові амбіції; його наступник Леон Панетта був зосереджений на бюджеті Пентагону та не став публічним драйвером сирійського напрямку. На тлі цього особливо важливою була роль розвідспільноти: директор ЦРУ Девід Петреус і його заступник Майкл Морелл послідовно відстоювали вагу прихованих операцій; уже після відставки Морелл відкрито говорив про доцільність постачання зброї опозиції для завдання втрат російським і іранським силам – індикатор настроїв, що опосередковано підкріплювали програму Timber Sycamore [75].

На рівні координації Білого дому радник з нацбезпеки Джеймс Джонс швидко поступився місцем Томові Донілону, який уособлював «поворот до Азії» й політичну обережність: Сирія не мала поглинути адміністрацію у виборчий цикл, тож риторика випереджала силові рішення. У другій адміністрації Обама Джон Керрі продовжив лінію на політичне врегулювання з акцентом на хімічний трек і «помірну опозицію», прагнучи залучити Москву до конструктивної ролі. Чак Хейгел, попри скепсис щодо «зміни режимів», у підсумку підтримав курс Білого дому: гуманітарна/нелетальна допомога, обережність з озброєнням і визнання ризиків інтервенції з огляду на сирійську ППО. Ештон Картер, який очолив Пентагон у 2015-му, зробив пріоритетом «остаточну поразку ІД» руками місцевих сил – SDF та інших партнерів – і тим самим інституціоналізував формулу «американська точність + місцевий наземний компонент». Директор ЦРУ Джон Бреннан акцентував ризик використання сирійського простору джихадистами, підкріплюючи аргументацію на користь контртерористичних операцій. Сьюзан Райс, перейшовши з постпреда в ООН на посаду радника з НБ, зберегла жорстку лінію щодо Дамаска та його покровителів, але в межах політичних обмежень «без великої війни» [134].

Сумарно кадрова конфігурація 2009–2016 рр. віддзеркалювала стратегічну культуру: адміністрація уникала прямої великомасштабної інтервенції, водночас не відмовляючись від інструментів непрямого впливу – навчання й озброєння партнерів, спецоперацій, коаліційного тиску, санкцій і публічної дипломатії. Очікування, що «нова трійка» (Керрі–Хейгел–Бреннан) загальмує озброєння опозиції, не справдилися: після 2013 року ставка на опосередковані важелі навіть посилилася, а контртероризм оформився як політично прийнятний «вузький коридор» застосування сили [147].

Таким чином, сирійський вектор США є прикладом того, як стабільні риси стратегічної культури – технологічний максимум при мінімумі власних втрат, морально-нормативна рамка, коаліційна логіка й *reliance on proxies* – структурують варіанти дії й обмежують «амплітуду» рішень незалежно від зміни персоналій. Це пояснює і відмову від «великої війни», і водночас – стійку готовність до точкових ударів, прихованих програм і довгого санкційно-дипломатичного тиску.

Адміністрація Трампа. Рекс Тіллерсон, перший держсекретар Дональда Трампа, не мав дипломатичного стажу, зате приніс у Держдеп значний досвід керівника ExxonMobil та розгалужені контакти з російськими енергетичними елітами (зокрема з Володимиром Путіним і Ігорем Сєчіним). Саме ці зв'язки зробили його кандидатуру предметом пильної уваги Сенату. На слуханнях щодо затвердження Тіллерсон окреслив Сирію насамперед через призму боротьби з «Ісламською державою», назвавши її розгром «найнагальнішим кроком» і поєднавши військові дії з «війною ідей» проти джихадистської пропаганди. Відповідаючи на питання сенаторів про конкретику, він наполягав, що США мають «повернутися в гру» на Близькому Сході, відновити лідерство і довіру партнерів, насамперед Туреччини (яка, на його думку, помилково зблизилася з Москвою), а також посилити координацію з Ізраїлем. У сирійському треку Тіллерсон пропонував послідовність: спершу розгром ІД, далі стабілізація та захист цивільних, і лише потім – політичне питання «після Асада». При цьому він уникав прямих обіцянок щодо безполітної зони чи масового озброєння

опозиції, визнаючи складність балансу між змінними позиціями Білого дому та «яструбами» в Сенаті. Стосовно Росії та Ірану Тіллерсон утримувався від різких формулювань (чим дратував сенаторів Рубіо і Менендеса), але наполягав: санкції мають діяти, доки тривають воєнні злочини і дестабілізація; співпраця з Москвою в Сирії недоцільна, натомість її слід переконувати, що курс Асада і зростання іранського впливу суперечать і російським інтересам. Курдське питання він трактував прагматично: визнавав військову цінність YPG, але підкреслював, що США мусять працювати і з Анкарою [155].

У березні 2018 року Трамп звільнив Тіллерсона; після короткого перехідного періоду Держдеп очолив Майк Помпео – колишній директор ЦРУ й конгресмен. Його тон був жорсткішим. У підготовленій заяві він змалював Сирію як «розбалансовану державу», що продукує ризики для прав людини, безпеки США та регіону, і потребує «твердої відповіді». Хоч головною метою він також називав незворотну поразку ІД, далі Помпео робив наголос на політичному врегулюванні та побудові «постасадівської» Сирії через вільні вибори. Захищаючи законність ударів США по сирійських об'єктах, він апелював до практики попередніх адміністрацій, AUMF-2001 і президентських повноважень за ст. II Конституції. Щодо перспектив виведення військ, Помпео говорив про «переоцінку присутності» після руйнації халіфату, але з пріоритетом інтересів США і партнерів по Коаліції. Водночас він критикував російську дезінформацію і підкреслював потребу стримувати Іран (зокрема, не допустити підміни Женеви астанинським треком), намагаючись зберегти канали деконфлікування. У курдсько-турецькому вузлі він визнавав інтереси Анкари, але обіцяв курдам політичне майбутнє всередині Сирії [141].

У Пентагоні спершу ставку зробили на генерала Джеймса Меттіса – харизматичного «операційника» з репутацією жорсткого командира. Сирійська тема на його слуханнях звучала мінімально; головна теза – робити намічене «якнайшвидше» й добиватися оновленого AUMF для ширшої легітимації боротьби з джихадизмом. Конфлікт з Білим домом через рішення про виведення військ із північного сходу Сирії завершився його відставкою. Наступник Марк

Еспер, на відміну від Меттіса, відкрито спирався на AUMF-2001 як правову основу дій у Сирії й визначив три опорні цілі: остаточна поразка ІД; політичний процес за РБ ООН 2254; витіснення іранських сил. Для першого пункту – робота з місцевими партнерами (SDF), усунення «поживного середовища» для підпілля та більший внесок союзників; для другого і третього – поєднання військового стримування й дипломатичного тиску. Еспер підтвердив збереження обмеженого американського контингенту у складі багатонаціональної місії без розкриття чисельності й термінів [64].

На рівні РНБ Трамп змінив чотирьох радників. Майкл Флінн – критик «курсу на зміну режиму» та прихильник тактичної співпраці з Росією проти ІД за жорсткого антиіранського тону – протримався лише 24 дні. Герберт Макмастер, «військовий інтелектуал» з більш жорсткою лінією щодо Кремля і симпатією до збереження JCPOA, став архітектором перших ракетних ударів у відповідь на хімічні атаки і швидко повернув повістку «Асад має піти», що розійшлося з інстинктами президента. Його замінив Джон Болтон – максималіст і головний адвокат «іранської загрози», для якого Сирія – лише симптом ширшої проблеми. Неминучий конфлікт підходів завершився відставкою Болтона; натомість прийшов Роберт О’Браєн – публічно м’якший «командний гравець», але зі схожими принципами твердого стримування опонентів США.

У підсумку «ідеальна» на папері пара Тіллерсон-Меттіс погано поєдналася з темпераментом і тактикою Трампа; обох замінили більш лояльні Помпео та Еспер. Лінія РНБ коливалася між підходами від умовної «деескалації з Росією заради ІД» до фронтального стримування Москви й Тегерана – без сталого інституційного ядра [83].

Адміністрація Байдена. Держсекретар Ентоні Блінкен – давній соратник Байдена з досвідом у Сенаті, РНБ і Держдепі – ще за Обама просував ідею підтримки місцевих сил замість масштабної інтервенції, жорстко реагував на хімічний трек, але прийняв політичне рішення Обама не бити по Сирії без санкції Конгресу. На слуханнях він сформулював ключові завдання США: недопущення ревіталізації ІД; тиск на структури, пов’язані з «Аль-Каїдою»; запобігання

відновленню великої війни та новим хвилям біженців; гуманітарна підтримка; стимулювання реформ у Дамаску; уникнення ширшої регіональної ескалації. Центральна рамка – резолюція 2254, підтримка роботи Конституційного комітету і спецпосланця ООН, координація з союзниками та інструменти на кшталт «акту Цезаря». Окремо - «доведення до логічного кінця» питання з ув'язненими бойовиками ІД та їхніми сім'ями під контролем SDF (без конкретики щодо репатріації) [88].

Щодо партнерів і опонентів Блінкен характеризував Туреччину як «союзника, що часто не поводить як союзник», але визнавав спільні інтереси; підтримку SDF назвав незмінною, паралельно визнавши легітимні безпекові занепокоєння Анкари. З росією – діалог лише настільки, наскільки він захищає цивільних і просуває політичний процес; деконфліктування – поза політикою. Визнання суверенітету Ізраїлю над Голанами він підтримав «доти, доки Сирією править Асад». Нормалізація арабських столиць з Дамаском оцінена негативно; Вашингтон має інструменти її стримувати. Іранська тема звучала опосередковано — через безпеку Ізраїлю та тезу про «дестабілізаційну діяльність Тегерана» після виходу США з JCPOA. Попри критику з обох флангів (Ренд Пол – за «інтервенціонізм», Джон Баррассо – за «м'якість» і «помилки Обама»), Блінкена затвердили з відчутним, хоча й не одностайним, запасом голосів [95].

Міністр оборони Ллойд Остін – колишній очільник CENTCOM і ключова фігура в антиісламістській кампанії – на слуханнях майже не заглиблювався в сирійський файл, акцентувавши цінність союзників, що «приносять на поле бою критично важливі спроможності» (натяк і на SDF). Його попередній досвід має подвійний слід: недооцінка ІД на старті 2014 року й провал програми Train-and-Equip, який він змушений був визнати у 2015-му в Сенаті, але водночас – інституціалізація моделі «американська точність + місцеві наземні сили».

Постпред у Раді Безпеки ООН Лінда Томас-Грінфілд повторила ключові позиції Блінкена щодо 2254, Росії й Туреччини, але зробила свій «фірмовий» акцент на гуманітарному треку: прагнення відкрити додаткові прикордонні

переходи для транскордонної допомоги і «повернути американське лідерство» у гуманітарній сфері.

Нарешті, радник з нацбезпеки Джейк Салліван – впливовий архітектор попередніх рішень — послідовно стояв за активнішу лінію: від ранніх ідей озброєння повстанців до підтримки «обмежених ударів відплати» після застосування хімічної зброї. Його критика «розриву між цілями і ресурсами» за Обама лягла в основу теперішнього обережного, але більш цілеспрямованого курсу: вузьке застосування сили проти терористичних цілей, санкційно-дипломатичний тиск, опора на партнерів і мінімізація простору для Ірану та Росії. Тісна «командна» пов’язаність ключових фігур з президентом дає швидкість і узгодженість, але несе й ризик groupthink – приблизно такий баланс сил і обмежень ми бачимо в сирійській політиці Байдена сьогодні.

Висновки до розділу 1

Еволюція американо-сирійських відносин засвідчує їхній системно конфліктний характер, який формувався десятиліттями під впливом геополітичної конкуренції, енергетичних інтересів та регіональних криз. Від спроб співпраці у післявоєнний період до поступового відчуження після арабо-ізраїльських воєн, політика США в Сирії залишалася суперечливою й часто ситуативною, що унеможливлювало стабільні відносини. Це заклало підґрунтя для перманентної напруженості, кульмінацією якої стала участь Вашингтона у сирійському конфлікті на боці опозиції.

Ступінь наукової розробленості теми свідчить про наявність широкої, але розпорошеної літератури, що здебільшого концентрується на окремих аспектах сирійського конфлікту. Водночас комплексний аналіз політики США щодо Сирії на всіх етапах конфлікту залишається малодослідженим, що визначає актуальність і новизну даної роботи.

Джерельна база дослідження є комплексною та багатовимірною, поєднуючи офіційні документи, промови, мемуари, статистику, матеріали ЗМІ

та аналітичні звіти. Використання принципів історизму й системності, а також широкого спектра загальнонаукових та спеціальних методів дозволило відтворити цілісну картину американської політики щодо сирійського конфлікту, враховуючи як внутрішньополітичні чинники у США, так і зовнішні впливи.

Підводячи підсумок аналізу всіх факторів, що оказали вплив на формування зовнішньополітичного курсу Сполучених Штатів щодо сирійського конфлікту, можна говорити про виправданість використання методології неокласичного реалізму для дослідження даної проблематики. Вплив внутрішньополітичних змінних на сирійську політику США був досить значним і тому вимагає більш пильного розгляду. Системні стимули для США на момент початку громадянської війни в Сирії (2011 р.) були далеко не однозначними. Розподіл сили і стратегічне оточення, здавалося, були сприятливими для Вашингтона, американські цінності та геополітичні інтереси підштовхували Білий дім до підтримки протестувальників, міжнародне право знову без особливих проблем могло бути інтерпретоване в потрібному ключі, а технологічна перевага США в цілому дозволяла провести інтервенцію. Однак великою була стратегічна невизначеність – ймовірність втручання Росії та Ірану на боці Дамаска була набагато вищою, ніж у випадку з Лівією, і цей фактор не міг не насторожити американське керівництво.

У цій ситуації, коли Вашингтон опинився на роздоріжжі, в справу вступили різні внутрішньополітичні змінні. Президент США демократ Барак Обама повністю поділяв одну з корінних установок стратегічної культури США – прагнення вирішити існуючі міжнародні конфлікти шляхом усунення від влади в державах-супротивниках «поганих хлопців» і принесення туди системи американських цінностей. Однак його схильність до надмірного обмірковування ситуації, а також відволікання на єгипетські та лівійські справи призвели до того, що реагувати було вже пізно – ситуація змінилася, в першу чергу, у відносинах між державою і суспільством. Важливу роль тут зіграла інтервенція країн НАТО в Лівії, щодо якої американське суспільство розкололося. Крім того,

технологічна перевага американської армії частково нівелювалася потужністю сирійської ППО. За таких обставин ще однієї великої військової операції на кшталт лівійської американське керівництво провести вже не могло.

У підсумку США вирішили обмежитися лише матеріальною та дипломатичною підтримкою повстанців, причому знову відповідно до одного з ключових принципів своєї стратегічної культури – перекладанням на своїх близькосхідних партнерів «чорної роботи». Слід зазначити, що вплив внутрішніх факторів, згідно з теорією неокласичного реалізму, торкнувся лише тактичних аспектів: втручання США в сирійський конфлікт було зумовлено системно, а «вторгнення» змінних лише визначили, що це втручання буде непрямим.

У ситуації з перенесенням військової операції проти ІД «Непохитна рішучість» на територію Сирії особливу увагу слід звернути на стратегічну невизначеність. Всі інші змінні та модифікатори були відносно сприятливими для США, але невизначеність залишалася значною – вашингтонські аналітики «прогавили» підйом джихадизму в Сирії, а разом з ним і стрімке зростання «Ісламської держави». Крім того, зберігалася і невизначеність у прямому сенсі – чи не стане Сирія для США черговим Афганістаном або Іраком?

Тут знову вступили в дію «вторгнення» змінні. Щоб не дратувати громадськість, а також відповідно до норм американської стратегічної культури, втручання США в сирійський конфлікт було масовим, але в той же час досить обмеженим – авіаудари, невеликі операції спецназу плюс матеріальна допомога місцевим союзникам, якими стали курдські загони, пізніше об'єднані разом з рядом арабських формувань в альянс «Демократичні сили Сирії».

Ситуація істотно змінилася з приходом до влади республіканської адміністрації Дональда Трампа. Розподіл сили і стратегічне оточення (особливо в регіональному контексті) поступово змінювалися не на користь Вашингтона, стратегічна невизначеність тільки зростала, в області військових технологій в Сирії у США з'явився серйозний конкурент у вигляді Росії. Ціннісний вимір також перебував під серйозним тиском з огляду на відступ головного ідеолога західних цінностей – США – від своїх позицій, а також через падіння підтримки

цих самих цінностей у регіоні. Крім того, геополітична увага США поступово зміщувалася в АТР, де продовжував набирати силу Китай.

До цих серйозних системних стимулів додалися не менш важливі внутрішньополітичні чинники. Особистість новообраного президента, його імпульсивність і прагнення до неоізоляціонізму наклали відбиток на всю зовнішню політику США. Стосовно розглянутої проблеми це вилилося, з одного боку, в прагнення перекласти сирійські проблеми на Росію і монархії Затоки і вивести з Сирії американські війська, а з іншого – в перше застосування сили проти військ Асада, що ще більше заплутало і без того складний сирійський клубок. До того ж, до цього додалися серйозний розкол як в американському суспільстві, так і в уряді та елітах, а також відвертий саботаж багатьох рішень президента вашингтонською бюрократією.

Водночас, попри всі тактичні повороти, на стратегічному рівні сирійська політика США за Трампа не зазнала особливих змін. Боротьба з ІД була спрямована головним чином на витіснення терористів з території Іраку на територію Сирії, а потім – на захоплення нафтоносних районів країни. До 2018-2019 рр., коли стало очевидним, що уряд Асада війну як мінімум не програв, Білий дім взяв курс на всебічне ускладнення життя йому і його союзникам, Росії та Ірану, прагнучи розколоти т.зв. «Астанинську трійку». У Вашингтоні справедливо вирішили, що час працює на них, і що головні сили можна кинути на протистояння з Китаєм.

Після чергової зміни президента в Білому домі, коли до влади прийшов демократ Джо Байден, системні змінні ще сильніше змінилися в несприятливий для Сполучених Штатів бік. Глобальне лідерство Вашингтона було вперше за 30 років поставлено під сумнів державами, що піднімаються по всьому світу. На Близькому Сході теж одна за одною виникали проблеми: США поспішно покинули Афганістан, закінчили бойову місію в Іраку, скоротили військову присутність в Саудівській Аравії і вже не настільки беззастережно підтримали Ізраїль в черговому загостренні палестинсько-ізраїльського конфлікту. Результатом цього стало різке охолодження відносин з країнами регіону, який

колись був одним з головних оплотів США. Все це разом породжувало стратегічну невизначеність небувалих масштабів. Водночас адміністрація Байдена намагалася повернутися до опори на американські цінності, що означало, зокрема, протистояння «піднесенню авторитаризму», а Близький Схід не втратив свого геополітичного значення. В американському суспільстві ж Сирія остаточно перестала викликати колишній інтерес.

Основні положення 1-го розділу дисертації опубліковані автором у таких наукових працях: [213, 216, 217]

РОЗДІЛ 2.

ФОРМУВАННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИКИ США ЩОДО СИРІЇ (КІНЕЦЬ XX – ПОЧАТОК XXI ст.)

2.1. Історичні передумови американської присутності та дипломатичних контактів із Сирією (1970–2000 рр.)

З наростанням напруженості внутрішньополітичної боротьби в Сирії посилювалися як риторика, так і конкретні дипломатичні дії США. У серпні 2011р. Обама вперше заявив про те, що «Заради блага сирійського народу настав час для президента Асада піти», в жовтні з Дамаска був відкликаний американський посол [43]. Тоді ж була зроблена перша спроба провести в Раді Безпеки ООН антисирійську резолюцію, покликану задіяти Статтю 41 Глави VII Статуту ООН, що згодом могло бути використано для інтервенції в країну за «лівійським сценарієм». Водночас важливо зазначити, що США не виступали співавторами цієї резолюції, що є ще одним показником небажання Вашингтона на той момент серйозно втручатися в сирійські справи.

Наприкінці 2011 р. Ліга арабських держав запропонувала перший конкретний план мирного врегулювання в Сирії. У Вашингтоні вхопилися за цю ідею, що не повинно викликати подиву, оскільки в ЛАД на той момент домінували Саудівська Аравія і Катар – найближчі союзники США в регіоні. Зокрема, США вперше виступили співавтором проекту резолюції РБ ООН на підтримку проекту ЛАД. Однак, як згодом неодноразово відзначатимуть російські та китайські представники, цей та інші подібні проекти прозахідних резолюцій були покликані чинити тиск лише на одну сторону конфлікту – на уряд Сирії. Від опозиційних угруповань натомість не вимагалось практично нічого. Зв'язок багатьох опозиціонерів з ісламськими екстремістами також не знайшов відображення в текстах резолюцій. Більш того, незважаючи на те, що держсекретар Гілларі Клінтон намагалася переконати свого російського колегу Сергія Лаврова в тому, що резолюція була спрямована виключно на те,

щоб «примусити Асада до переговорів», після лівійських подій у це вірилося важко.

Було б неправильним стверджувати, що співпраця між двома сторонами щодо Сирії на майданчику ООН була в принципі неможливою. Так, у квітні 2012р. їм вдалося домовитися про прийняття «плану з шести пунктів» спеціального представника ООН по Сирії Кофі Аннана і про створення, згідно з резолюціями РБ ООН 2042611 і 2043612, Місії ООН зі спостереження в Сирії (МООНС/UNSMIS), покликаної «спостерігати за припиненням збройного насильства в усіх його формах усіма сторонами» [183]. Однак уже в липні країни Заходу, включаючи США, зробили спробу розвинути свій успіх і провести резолюцію, яка де-факто звинувачувала виключно уряд САР у порушенні перемир'я і погрожувала вжити заходів відповідно до статті 41. Росія і Китай були змушені накласти вето на цей проект. Як підсумок, перемир'я було зірвано, а МООНС припинила роботу в серпні 2012 р.

Група «Друзі Сирії»

Перед США та їх західними і близькосхідними союзниками, таким чином, виникла необхідність діяти в обхід російсько-китайського вето в РБ ООН. Блокування Москвою і Пекіном прийняття резолюції на підтримку мирного проекту ЛАД в лютому 2012 р. підштовхнуло їх до створення неформальної контактної групи по Сирії.

Про створення такого об'єднання буквально на наступний день після ветовання згаданої резолюції оголосив тодішній президент Франції Ніколя Саркозі. Незважаючи на це, за словами старшого помічника держсекретаря з Сирії Фредеріка Хофа, який особисто брав участь в описаних подіях, саме зусилля США були ключовими в її організації. Йому вторить і дослідник Арон Лунд, який вважає, що Сполучені Штати взяли на себе основну частину складної дипломатичної роботи по залученню країн, що стали ядром групи «Друзів Сирії».

Перша зустріч «друзів» відбулася вже 24 лютого 2012 року в Тунісі – країні-започаткові «Арабської весни», яка на той момент, здавалося, дійсно стала

на шлях демократичних перетворень. Підсумки інавгураційної зустрічі об'єднання виявилися досить помірними. Незважаючи на те, що регіональні стейкхолдери, такі як Саудівська Аравія і Катар, наполягали на необхідності військової інтервенції, західні держави ставилися до цієї ідеї з обережністю, зважаючи на вже почате зростання впливу ісламістських елементів у лавах сирійської опозиції, і тому більше схилилися до дипломатичного вирішення конфлікту.

Позицію США щодо діяльності та перспектив «Друзів Сирії» того ж дня висловила держсекретар США Гіллари Клінтон. Крім загальних слів про посилення ізоляції уряду Асада і збільшення потоку гуманітарної допомоги, Клінтон зробила і важливу політичну заяву, назвавши базовану в Туреччині Сирійську національну раду (СНР) «провідним легітимним представником сирійців, які прагнуть мирних демократичних змін» і «ефективним представником сирійського народу в урядах і міжнародних організаціях». Таким чином, було зроблено ще один крок до фактичної відмови Вашингтона від дипломатичного визнання уряду в Дамаску як офіційного представника сирійського народу.

Надалі група «Друзів Сирії» провела ще три зустрічі протягом 2012 року – в Стамбулі (квітень), Парижі (липень) і Марракеші (грудень). Важливо відзначити, що з кожною наступною зустріччю позиція і групи, і Сполучених Штатів щодо Сирії все більше жорсткішала. В результаті стамбульської зустрічі було прийнято рішення створити робочу групу з санкцій проти Дамаска, а в підсумковому документі, прийнятому після паризького саміту, було чітко прописано, що президент Асад повинен відмовитися від влади.

Найбільш серйозний дипломатичний крок було зроблено на конференції в Марокко 12 грудня 2012 року. За день до цього президент Барак Обама визнав створену в листопаді того ж року Національну коаліцію сирійських революційних і опозиційних сил (НКСРОС) «законним представником сирійського народу». У Марракеші під цим визнанням підписалися представники понад 100 країн. Це рішення було досить дивним, враховуючи, що

НКСРОС представляла собою зібрання інтелігентів-емігрантів, які не мали зв'язків всередині Сирії. Головною причиною визнання була прозахідна і демократична орієнтація більшості членів НКСРОС, що, однак, навпаки, не сприяло її популярності в середовищі вже переважно ісламізованої сирійської опозиції [131].

До оцінки цієї події можна підійти з різних позицій. З одного боку, таке визнання стало великим дипломатичним досягненням групи «Друзів Сирії» і, зокрема, Сполучених Штатів. З іншого боку, таке визнання серйозно знижує ймовірність політичного врегулювання конфлікту, оскільки опозиційна група, визнана впливовими зовнішніми силами легітимним представником свого народу, практично позбавляється стимулів до переговорів з чинним урядом. Те саме можна сказати і про зворотне – чинний уряд країни не бачить сенсу йти на будь-які переговори з опозицією та зовнішніми гравцями, що стоять за нею, оскільки відчуває себе «притиснутим до стінки». Крім того, методи роботи США з НКСРОС залишали бажати кращого: замість мотивації членів Коаліції до переговорів з урядом в Дамаску, Вашингтон концентрував їхню увагу на «пошуку посад у новому уряді». Один з провідних дослідників сирійського конфлікту Богдан Яременко — колишній консул України в Стамбулі, голова благодійного фонду «Майдан закордонних справ», зазначав, що нерішучість США та ЄС щодо режиму Асада стала однією з причин тривання конфлікту в Сирії [155]. Після вдалих переворотів у Тунісі, Єгипті та Лівії американське керівництво мало всі підстави вважати, що Сирія обов'язково наслідуватиме їхній приклад і, отже, переговори з Дамаском не мають жодного сенсу, оскільки лише легітимізують Башара Асада та його союзників.

Женевський мирний процес: від «Женеви-1» до «Женеви-2»

Незважаючи на несприятливий дипломатичний фон навколо конфлікту, до літа 2012 р. міжнародній спільноті все ж вдалося розпочати багатосторонній діалог щодо Сирії. Місцем запуску цього діалогу стала Женева, де 30 червня 2012р. відбулася перша міжнародна конференція (нині часто звана «Женева-1»), покликана виробити план вирішення конфлікту. У ній взяли участь глави МЗС

п'яти постійних членів РБ ООН, Туреччини, Іраку, Кувейту і Катару, а також представники ЄС, ЛАД і генеральний секретар ООН Пан Гі Мун. Її результатом стало формування «Групи дій» по Сирії для продовження спільних консультацій, а також прийняття Женевського комюніке – плану міжнародного супроводу зусиль сирійців щодо виходу з кризи [180].

Важливою відмінністю Женевського комюніке від західного варіанту вирішення сирійського конфлікту була прописана можливість формування майбутнього перехідного уряду не тільки з опозиційних активістів, але і з членів чинного уряду в Дамаску. Однак, у Вашингтоні розглядали і самі переговори, і Женевське комюніке як ще один інструмент для усунення уряду Асада. Американські дипломати вкрай вибірково підходили до цитування підсумкового документа «Женеви-1», вільно інтерпретуючи його на підтримку позиції США.

Наприклад, того ж дня, коли було прийнято Женевське комюніке, держсекретар США Гілларі Клінтон дала інтерв'ю американському National Public Radio. У ньому вона заявила, що до нового уряду Сирії не будуть допущені люди, «чиї руки заплямовані кров'ю». Безперечне за своєю суттю твердження, в контексті загального американського дискурсу щодо Сирії, негласно доповнювало Женевське комюніке відсутнім, на думку Вашингтона, пунктом про необхідність усунення сирійського лідера від влади.

На початку 2013 року президент Асад сам виступив зі своїм планом мирного врегулювання. Формально він нічим не відрізнявся від плану, запропонованого півроку тому в Женеві, за одним важливим винятком – він передбачав припинення підтримки терористичних формувань з боку іноземних держав. Очевидно, що в цій вимозі містився неприхований укол у бік Сполучених Штатів за їхню підтримку сирійської «помірної опозиції». У відповідь на цей крок, офіційний представник Держдепартаменту США Вікторія Нуланд назвала план Асада «ще однією спробою режиму утримати владу» і «відірваною від реальності» [93].

Таким чином, незважаючи на видимі успіхи, прийняття Женевського комюніке не призвело до автоматичного початку його реалізації. Перехідний

уряд Сирії не було створено через загострення збройного протистояння і фактичного зриву мирного «плану з шести пунктів». В результаті, спецпредставник ООН по Сирії Кофі Аннан пішов у відставку. Його місце зайняв Лахдар Брахімі, який 30 січня 2013 р. запропонував переглянути Женевське комюніке, оскільки його умови в поточній ситуації були нездійсненними.

Нова конференція по Сирії почала готуватися практично відразу ж після приходу Брахімі в серпні 2012 р. за активної участі Сполучених Штатів і Росії. Однак цей процес розтягнувся майже на півтора року, на що було відразу кілька причин. По-перше, це суперечливі позиції постійних членів РБ ООН, головним чином Москви і Вашингтона. У той час як перша, хоч і стаючи головним чином на бік Дамаска, намагалася вести діалог з помірною опозицією, друга наполегливо повторювала мантру «Асад повинен піти». Все це явно не сприяло миротворчій місії конференції [222].

Другий фактор, що серйозно вплинув на затягування скликання «Женеви-2», – це інцидент з хімічною атакою в Гуті, який стався в серпні 2013 року і на деякий час різко підвищив шанси на військову інтервенцію Сполучених Штатів у сирійський конфлікт. Так, через передбачувану хіматаку американською стороною було відкладено «передженевську» підготовчу зустріч з російською делегацією в Гаазі. У відповідь на це, заступник міністра закордонних справ Росії Г.М. Гатілов висловив жаль, зазначивши, що «вироблення політичних параметрів врегулювання в Сирії було б надзвичайно корисним зараз, коли над цією країною нависла загроза [застосування військової] сили». З іншого боку, можливо, що саме неможливість вирішення конфлікту в Сирії за лівійським сценарієм, виявлена в ході вирішення проблеми з хімічною зброєю, підштовхнула США до більш широкого і активного використання дипломатичних інструментів, в т.ч. і Женевських переговорів [131].

Нарешті, третій фактор, тісно пов'язаний з першим, – це розкол у лавах сирійської опозиції. Розкол опозиційного руху на більш-менш помірні, світські сили та релігійних екстремістів серйозно ускладнив процес визначення того, кого можна вважати прийнятною кандидатурою для представлення інтересів

сирійського народу в Женеві, а кого – ні. Крім того, багато дійових осіб сирійського конфлікту взагалі не були запрошені на конференцію: наприклад, сирійські курди або Іран, запрошення якому було відкликано ООН на наполягання Сполучених Штатів і прозахідної сирійської опозиції.

Зрештою, «Женева-2» стартувала в Монтре тільки 22 січня 2014 року лише завдяки деякій розрядці у відносинах Росії і США, «які стали більш прагматичними після підйому Ісламської держави» [77]. Сполучені Штати на конференції представляв уже новий держсекретар Джон Керрі. У своїй заяві він, однак, обрушився з критикою на уряд Асада, звинувативши президента Сирії в розв'язанні конфлікту проти мирних демонстрантів і жорстокому веденні бойових дій. На цій підставі глава американської дипломатії зробив висновок про те, що «Башара Асада не буде в перехідному уряді», оскільки «неможливо уявити», як «людина, яка так жорстоко поводить ся зі своїм народом, зможе повернути свою легітимність».

На це не міг не відреагувати сирійський колега пана Керрі Валід Муаллем, який зазначив, що у деяких держав, які брали участь у переговорах, «сирійська кров на руках», явно натякаючи, зокрема, на США, а також заявив, що «ніхто в світі не має права присвоювати або позбавляти легітимності президента, конституцію або закон, крім самих сирійців» [52]. Крім того, дещо пізніше глава сирійського МЗС відмовився вести будь-які переговори з США, поки держсекретар не вибачиться за свої слова про президента Асада.

За таких умов не дивно, що друга конференція ледь мала більше позитивних наслідків, ніж перша. За великим рахунком, як зазначив експерт з питань міжнародної політики та Близького Сходу, аналітик Українського інституту майбутнього (UIF) І.С. Куса «єдиним результатом [«Женеви-2»], ймовірно, можна вважати сам факт проведення міжнародної конференції, яка зібрала понад 30 учасників, включаючи глав МЗС РФ і Держдепартаменту США, які підтвердили, що вирішення сирійської кризи може бути тільки політичним» [65]. Урядовій та опозиційній делегаціям так і не вдалося піти на компроміс жодним істотним питанням. Сторони змогли лише домовитися про постачання в

обложене місто Хомс гуманітарної допомоги та евакуації звідти мирних жителів, але це було явно недостатнім результатом для заходу такого рівня.

Не останню роль у провалі конференції зіграли і позиції, зайняті зовнішніми акторами, включаючи і США. Незважаючи на те, що обидві сирійські сторони явно тягнули час і висували завідомо неприйнятні одна для одної умови, заводячи переговори в глухий кут, у Вашингтоні продовжували односторонньо трактувати хід переговорів. Так, за підсумками другого раунду переговорів, що завершився 14 лютого 2014 року, держсекретар Керрі звинуватив саме чинний уряд Сирії в зриві «Женеви-2», в той час як опозиція нібито «продемонструвала бажання домовлятися».

Продовження Женевського процесу на тлі боротьби з ІДІЛ: час втрачених можливостей?

Вже незабаром після фактичного провалу «Женеви-2» генсек ООН Пан Гі Мун виступив з ідеєю скликання третьої міжнародної конференції по Сирії. Однак навесні 2014 року міжнародній спільноті довелося поступово почати відволікатися від внутрішньосирійського протистояння. Увага більшості країн, і не в останню чергу Сполучених Штатів, переключилася на боротьбу з «Ісламською державою Іраку і Леванту» (ІДІЛ), яка на той момент сприймалася світом як екзистенційна загроза [187].

На боротьбу з ІДІЛ мали перейти і прозахідні опозиційні угруповання в Сирії. Подібний маневр у контексті сирійського мирного врегулювання, яке поки що відкладалося «на кращі часи», розглядався у Вашингтоні як спосіб посилити їхні позиції «на землі» і в майбутній перебудові країни. Орієнтація адміністрації Обама на такий підхід чітко проглядається в заяві президента від 10 вересня 2014 року. У ній Обама висловився про президента Асада досить критично, заявивши, що він «тероризує своїх власних людей» і «ніколи не поверне собі легітимність, яку він втратив», так що на нього в цій боротьбі «покладатися не можна» [66]. Водночас він зазначив, що США «необхідно зміцнювати опозицію як найкращу противагу екстремістам, таким як ІДІЛ, одночасно домагаючись політичного рішення, необхідного для вирішення сирійської кризи раз і назавжди» [66].

Крім того, боротися з ІДІЛ Вашингтон збирався в першу чергу в Іраку, а не в Сирії. У самій адміністрації стратегію Обама називали «Iraq-first» («Ірак в першу чергу»), що досить чітко говорить про тодішні пріоритети американського керівництва. В інтересах США було, щоб ІДІЛ і уряд Асада якомога довше виснажували себе в боях один з одним, в той час як прозахідні сирійські угруповання отримуватимуть американську допомогу і в кінцевому підсумку візьмуть верх у цій міжусобній боротьбі. Ірак же треба було рятувати в першу чергу, оскільки він поступово потрапляв під іранський вплив, і США потрібно було взяти боротьбу з ісламськими екстремістами в цій країні в свої руки. Таким чином, в цих умовах мирний процес по Сирії відходив для Обама на другий, а то й на третій план.

Однак ситуація серйозно змінилася, коли 30 вересня 2015 року Росія розпочала свою військову операцію в Сирії, тим самим повернувши собі позиції ключового гравця в сирійському конфлікті. Результатом цього стали Віденські переговори щодо Сирії, що розпочалися 23 жовтня 2015 року з попередньої зустрічі глав зовнішньополітичних відомств США, РФ, Саудівської Аравії та Туреччини. Потім до 30 жовтня до них приєдналися ще більше десятка країн – Ірак, Іран, Єгипет, Йорданія, ОАЕ, Катар, Ліван, Оман, Велика Британія, Франція, Китай, Німеччина та Італія, а також представники ООН, ЄС і ЛАД. Всі разом вони склали Міжнародну групу підтримки Сирії (МГПС), співголовами якої стали Росія і США [37].

Віденські переговори в контексті зміни американської позиції щодо сирійського конфлікту стали проривом відразу в двох напрямках. По-перше, Сполучені Штати дали згоду на залучення до переговорів по Сирії Ірану. Багато в чому це було пов'язано з недавнім укладенням іранської «ядерної угоди», після успіху якої США вирішили прощупати можливість подальшого розширення співпраці з ісламською республікою. Крім того, у Вашингтоні почали усвідомлювати, що єдина надія на усунення президента Асада від влади – це знайти політичне рішення конфлікту разом з двома спонсорами сирійського президента, Москвою і Тегераном.

По-друге, що стосується Асада, Джон Керрі дещо пом'якшив свою риторичку щодо сирійського лідера, сказавши, що зараз головне «увійти в політичний процес», в ході якого вирішиться майбутнє Сирії [55]. Таким чином, США публічно відмовилися від вимоги негайного відходу Асада, при цьому не відмовляючись від своєї позиції, що «за жодних обставин президент Асад не зможе об'єднати Сирію і правити нею» [113].

Підсумком двох раундів переговорів став новий план мирного врегулювання, представлений 14 листопада. У ньому сторони висловили підтримку політичному вирішенню сирійської кризи, свою прихильність до перемоги над ІДІЛ та іншими терористичними угрупованнями, а також вирішили знову розпочати міжсирійські переговори в Женеві 1 січня 2016 року. Це рішення потім в загальних рисах було закріплено юридично резолюцією РБ ООН 2254 від 18 грудня 2015 р., яка досі виступає наріжним каменем сирійського мирного процесу [82].

У той же час, за лічені дні до початку фінального раунду Віденських переговорів Сполучені Штати виступили з односторонньою пропозицією створити три робочі групи – з координації опозиції САР, з протидії тероризму та з гуманітарних проблем. Це викликало здивування і невдоволення у російської сторони, оскільки, по-перше, Росію про це ніхто не поінформував, а по-друге, запропонований американцями формат фактично підміняв собою «Ініціативу чотирьох комітетів», висунуту ще в липні 2015 р. новим спецпосланником ООН по Сирії Стаффаном де Містурою.

Від вирішення конфлікту до припинення вогню: «Женева-3» і російсько-американські домовленості 2016 р.

Запланована у Відні нова міжсирійська конференція «Женева-3» розпочалася з невеликим запізненням, 1 лютого 2016 р. Вкотре переговори зазнали невдачі. Ще на стадії підготовки виникло безліч розбіжностей, які сторони так і не змогли врегулювати, головним чином – щодо складу учасників переговорів. Крім того, головний переговорник від сирійської опозиції Мухаммед Аллуш заявив, що держсекретар США Джон Керрі чинив на нього

тиск з тим, щоб його делегація сіла за стіл переговорів з делегацією уряду Асада. Сам Джон Керрі звинуватив уряд Асада в продовженні бомбардувань цивільного населення. В результаті, вже 3 лютого під приводом початку наступальної операції урядової армії на північ від Алеппо переговори були припинені.

Невдача перших кроків «Женеви-3», здавалося, проклала дорогу для більш вузьких, двосторонніх домовленостей Москви і Вашингтона. Вже 22 лютого глави зовнішньополітичних відомств США і Росії випустили спільну заяву, в якій заявили про введення в дію режиму припинення вогню з 27 лютого. Незважаючи на те, що вже через два дні держсекретар Керрі заздалегідь поклав провину за можливий зрив перемир'я на Іран і Росію і заявив, що прийнятий в такому випадку «план Б» буде «більш конфронтаційним», 26 лютого РБ ООН одноголосно прийняла резолюцію 2268, яка вимагала від усіх сторін конфлікту дотримуватися умов американо-російської угоди [92].

Міжсирійські переговори в Женеві, тим часом, були продовжені. Однак єдиним досягненням в рамках «Женеви-3» стало оприлюднення Стаффаном де Містурою 24 березня документа з 12 пунктів, які не були відкинуті сторонами конфлікту [118]. Примітно, що про долю президента Сирії в цьому документі нічого не говорилося. Глава Держдепартаменту США в цей час перебував у Москві; там він заявив, що США спільно з Росією будуть нарощувати зусилля для збереження режиму припинення вогню [143].

26 липня, на тлі подій в обложеному Алеппо, в Женеві відбулася чергова зустріч, цього разу – у форматі США-Росія-ООН. Сторони розпочали підготовку до чергового раунду міжсирійських переговорів, які, однак, знову звелися до досягнення 10 вересня 2016 р. російсько-американських домовленостей про припинення бойових дій. Про їх значення цілком чітко висловився держсекретар Джон Керрі, назвавши їх «можливим поворотним моментом» [84]. Основні пункти угоди дійсно виглядали обнадійливо – розділялися зони діяльності сирійської «помірної опозиції» та екстремістів, налагоджувалася взаємодія між російською та американською авіацією. Однак припинення вогню не тривало довго. Вже 17 вересня американські літаки завдали удару по позиціях сирійських

урядових військ у Дейр-ез-Зорі, завдавши тим великих втрат, в результаті чого Москва і Дамаск вийшли з угоди.

В середині жовтня 2016 р. в Лозанні відбулася остання за час президентства Барака Обами спроба США налагодити переговорний процес щодо Сирії. У зустрічі взяли участь представники США, Росії, а також низки регіональних держав. Незважаючи на заяви держсекретаря Керрі про те, що в ході мозкового штурму було висловлено кілька нових ідей, нічого принципово нового на переговорах виробити не вдалося – за підсумками зустрічі навіть не було зроблено спільної заяви, а деякі глави МЗС і зовсім відмовилися давати коментарі. Судячи з усього, недавній удар американців по Дейр-ез-Зору все ще зберігав серйозну дипломатичну напруженість у відносинах між США і Росією.

Подальші мирні переговори щодо встановлення режиму припинення вогню в Сирії за Обами проходили вже без участі Сполучених Штатів. Особливо яскраво це відобразилося наприкінці грудня 2016 року, коли Росія, Туреччина та Іран, які сприймають сирійську політику США як загрозу для своїх національних інтересів, спільно встановили в Сирії новий режим припинення вогню, тим самим поклавши початок Астанинському процесу. Офіційний Вашингтон стримано відреагував на прийняття резолюції РБ ООН 2336, що фіксує тристоронні домовленості, назвавши її «такою, що відображає правильний баланс» [98].

Зовсім інакше відреагували на сам факт переговорів без участі США, але зате між «трьома авторитарними режимами», які несподівано «відчули, що у них достатньо сил для того, щоб взяти на себе керівну роль в регіоні», американські ЗМІ [96]. Коли резолюція 2336 була прийнята РБ ООН і підтримана США, з боку ЗМІ послідував черговий потік обурення і сумнівів у тому, що Росія, Туреччина та Іран самі, без допомоги Заходу, зможуть встановити мир. Американські ж дослідники згодом назвали досягнення Астанинського процесу встановленням «неліберального миру» [143].

Барак Обама доклав чимало зусиль до роботи сирійського мирного процесу. Дональд Трамп, навпаки, не виявляв особливого ентузіазму з цього

приводу ані як кандидат у президенти, ані після своєї перемоги на виборах. Ця відсутність інтересу не була несподіваною, оскільки у новій адміністрації були більш нагальні пріоритети.

Адміністрація Трампа прийняла владу всього за кілька днів до того, як в Астані мав розпочатися перший раунд переговорів щодо сирійського конфлікту. Однак новий уряд США відразу ж продемонстрував відсутність єдиної позиції в питанні мирного врегулювання. З одного боку, Держдепартамент, пославшись на завантаженість інавгураційними справами та перехідний період, вирішив не направляти до Астани окрему делегацію, направивши посла Джорджа Крола до Казахстану в якості простого спостерігача [83]. З іншого боку, генерал-лейтенант Стівен Таунсенд, командувач операції «Непохитна рішучість», стверджував, що США повинні брати участь у мирних переговорах щодо Сирії, і сподівався, що Вашингтон відіграватиме провідну роль у цьому процесі. Це створювало дещо парадоксальну ситуацію, коли дипломати нібито не брали до уваги можливість мирного врегулювання, а військові акцентували увагу на можливостях якнайшвидшого припинення бойових дій [37].

Лютневі переговори в Астані, на яких Джордж Крол знову був присутній як американський спостерігач, були позитивно оцінені в США, оскільки встановили процедуру спостереження за грудневим припиненням вогню і навіть, за словами Бретта Макгерка, спеціального представника президента в Глобальній коаліції з протидії ІДІЛ, певним чином ініціювали процес деескалації. Можливо, ця заява була покликана створити позитивний фон напередодні четвертого раунду переговорів у Женеві, який розпочався 23 лютого 2017 р. Однак серйозного прориву в черговий раз досягнуто не було. За словами представника Вищого комітету з переговорів (ВКП) Башара аз-Зубі, однією з причин цього стала відсутність у президента США чіткої політики щодо Сирії [77]. Це видається істотним фактором, враховуючи, що США на переговорах представляв призначений ще Обамою Майкл Ретні, що свідчить про те, що адміністрація Трампа розглядала врегулювання сирійського конфлікту як другорядне або навіть третьорядне питання.

Початкова відсутність інтересу адміністрації Трампа до сирійського мирного процесу зробила її раптову зміну позиції під час третього раунду переговорів в Астані в березні 2017 року ще більш несподіваною. Вперше Державний департамент направив Мартіна Максвелла для участі в переговорах, продемонструвавши більш активну роль у цьому процесі. Крім того, після короткої зустрічі міністрів закордонних справ країн-членів очолюваної США Глобальної коаліції було опубліковано спільну заяву, в якій наголошувалося на внеску переговорів в Астані в «прокладання шляху до відновлення переговорів у Женеві» [53]. Цей різкий зсув у підході був примітним, з огляду на попередню бездіяльність адміністрації в цьому напрямку.

Однак незабаром після цього, на початку квітня 2017 року, США завдали серйозного удару по перспективах мирного врегулювання. Після хімічної атаки в Хан-Шейхуні США запустили 59 крилатих ракет «Томагавк» по сирійській урядовій авіабазі Шайрат. Проте навіть тоді американська позиція з цього питання залишалася непослідовною. Спочатку держсекретар Рекс Тіллерсон заявив, що США скористаються Женевським процесом для усунення Асада від влади [132]. Однак всього через два дні він спростував власну заяву, вказавши в інтерв'ю CBS, що режим Асада буде залучений до політичних дискусій, швидше за все, маючи на увазі той же Женевський процес, з тим щоб «запобігти продовженню громадянської війни» [163]. Можливо, США прагнули пом'якшити удар від свого недавнього застосування сили і показати пряник після використання батога, але така зміна позиції протягом двох днів навряд чи вселяє впевненість у прихильності США до Женевського процесу як дієвого засобу врегулювання конфлікту.

Під час четвертого раунду переговорів в Астані США продовжували подавати неоднозначні сигнали про своє ставлення до мирних переговорів. Хоча американську делегацію очолив високопоставлений чиновник, який виконує обов'язки помічника держсекретаря у справах Близького Сходу Стюарт Джонс, Держдеп ще до їх початку висловлював сумніви в ефективності переговорів. Незважаючи на це, США в підсумку підтримали тристоронній меморандум про

створення зон деескалації в Сирії, що Росія розцінила як позитивний крок і «гарантію для втілення його в життя» [64].

До травня 2018 року США дотримувалися дещо непослідовного підходу до сирійського мирного процесу. З одного боку, вони позитивно сприйняли переговори в Астані і продовжували брати в них участь як спостерігачі. З іншого боку, вони наголошували на важливості Женевського процесу та його унікальній ролі як майданчика для політичного вирішення конфлікту, одночасно вживаючи заходів, що суперечили йому. Крім того, на рубежі 2017-2018 рр. США почали дистанціюватися від Астанинського процесу, що призвело до його критики та офіційної відмови від участі в Конгресі національного діалогу, що відбувся в січні 2018 р. в Сочі [93].

У травні 2018 року політика США щодо мирного процесу в Сирії зазнала кардинальних змін. Незадовго до дев'ятого раунду астанинських переговорів США відмовилися прийняти стандартне запрошення взяти участь у ньому в якості спостерігача, фактично вийшовши з астанинського формату. Хоча причини такого рішення Вашингтоном не були розкриті, вони стають очевидними при розгляді питань, що обговорювалися в ході дев'ятого раунду астанинських переговорів. Зокрема, однією з найгостріших тем, порушених того разу, було створення Конституційного комітету, що суперечило переконанням США в тому, що політичні переговори в Сирії повинні проходити виключно в Женеві. Виникає питання, чому Сполучені Штати так рішуче підтримують Женевський формат. Цьому є два можливих пояснення. Перше і, мабуть, найпростіше версія частково виражена самими США: Женевський процес був створений ООН і проводиться за її підтримки, і тому вважається більш легітимним, ніж Астанинський, самостійно організований «трьома авторитарними державами» [85].

Інше пояснення, яке частково збігається з першим, але впливає з іншого набору припущень, полягає в тому, що Астанинський формат не пропонує Сполученим Штатам тих самих переваг, що Женевський. Будь-які переговори, що проводяться під егідою ООН зі штаб-квартирою в Нью-Йорку, і чий штат в

основному складається із західних дипломатів, з самого початку, швидше за все, будуть більш проамериканськими, ніж ті, що проводяться на будь-якому іншому майданчику [77]. Це особливо актуально в разі Астанинського процесу, організованого спільно Росією та Іраном, які обидва вважаються противниками у Вашингтоні, і Туреччиною, у якої є низка розбіжностей із США. Таким чином, коли офіційний представник Пентагону Дана Уайт заявив у лютому 2018 року, що «саме наші дипломати будуть вирішувати, в кінцевому рахунку, що буде з Сирією» [76] в ході Женевського процесу, це підкреслює важливість для США проведення переговорів під егідою ООН. Крім того, численні американські офіційні особи неодноразово заявляли, що Женевський процес не передбачає подальшого правління в Сирії президента Башара Асада [18].

Є ще одна причина, через яку США намагаються обійти астанинський процес. Участь Туреччини в цьому процесі фактично означає, що вона «вийшла з однієї коаліції і перейшла в іншу» [198]. Тому США, швидше за все, продовжать спроби «зіштовхнути Росію з Туреччиною, і тим самим розвалити астанинський формат» [98]. Іншими словами, більш широкі питання зовнішньої політики США в цьому відношенні переплітаються з політикою щодо Сирії.

Таким чином, з травня 2018 року спостерігається помітний зсув у політиці США щодо сирійського мирного процесу. Сполучені Штати почали закликати залучені сторони повернутися до Женевського процесу, що зайшов у глухий кут, і підкреслювати, що астанинський процес жодним чином не може його замінити. Згодом Сполучені Штати додали до своїх вимог елементи неприхованого шантажу. У серпні 2018 року Девід Саттерфілд, який змінив Стюарта Джонса на посаді помічника держсекретаря з питань Близького Сходу, заявив, що міжнародні фінансові інститути нададуть допомогу у відновленні Сирії тільки після того, як будуть виконані умови, встановлені Женевським процесом. Варто зазначити, що ця умова стосувалася не прямої американської допомоги, а допомоги міжнародних інститутів, які формально мали дотримуватися своїх власних незалежних позицій.

Важливо відзначити, що позиція США щодо втручання країн-гарантів Астанинського процесу у мирний процес не була повністю необґрунтованою. Хоча Москва спочатку заявляла, що переговори в Астані були призначені виключно для підтримки Женевського процесу, вони поступово вийшли за рамки цього завдання. Наприклад, під час дев'ятого раунду переговорів в Астані обговорення питання про скликання Конституційної комісії ознаменувало явний відхід від «допоміжності» процесу. Іншим прикладом став Конгрес національного діалогу в січні 2018 року, який бойкотувала більша частина проамериканської сирійської опозиції (включно з ВКП), яка вважала, що список запрошених був надто зміщений у бік сил, лояльних до чинного сирійського уряду. Наступні спроби Москви скласти третій список членів Конституційного комітету, до якого повинні увійти представники сирійського громадянського суспільства і незалежні експерти, також зустріли явне несхвалення на Заході. Тому у Вашингтона були підстави підозрювати, що Москва намагається встановити свій, більш життєздатний варіант політичного врегулювання конфлікту в рамках Астанинського процесу з наміром нав'язати його в рамках Женевського процесу на більш пізньому етапі.

У 2020 році США вже почали робити заяви, які мали повністю дискредитувати Астанинський процес. Наприклад, в середині лютого постійний представник США в ООН Келлі Крафт заявила, що Астанинській групі більше не можна довіряти в справі припинення насильства в Сирії. З цього можна зробити висновок, що сирійський мирний процес вже жодним чином не служив інтересам США. Астанинський формат спочатку був їм непідконтрольний, а женевський формат, який згодом став Конституційним комітетом, піддавався критиці за явно недостатньо антиасадівський характер.

«Мала група» по Сирії

Паралельно з цим, коли західні країни усвідомили, що «Ісламська держава» зазнала поразки, а питання післявоєнного відновлення Сирії стає нагальною проблемою, виникла нова потреба у спільних зусиллях на цьому фронті. В результаті в квітні 2018 року виникла «мала група» по Сирії з метою

встановлення зв'язку між Астанною і Женевою, стабілізації регіону, а також налагодження зв'язків з Росією і Туреччиною. До групи, яка спочатку включала США, Велику Британію, Францію, Йорданію і Саудівську Аравію, пізніше приєдналися Німеччина і Єгипет. Крім того, є відомості, що консультації в первинному форматі проводилися вже в січні 2018 р.

Всупереч поширеній думці, саме Франція, а не США, виступила з ініціативою створення «малої групи» (як і у випадку з Групою друзів Сирії). За словами президента Еммануеля Макрона, саме його країна першою запропонувала об'єднати основні західні та арабські країни з гарантами Астанинського процесу для розвитку співпраці [77]. Крім того, саме йому вдалося всього через місяць домовитися з В. Путіним про налагодження механізму роботи «малої групи» разом з «астанинською трійкою».

На жаль, загальнодоступної інформації про діяльність «малої групи» не вистачає з кількох причин. По-перше, майже повністю неформальний характер асоціації означав, що не було необхідності в детальному документуванні її діяльності. По-друге, ослаблення інтересу до Сирії та її проблем, особливо в Сполучених Штатах, сприяло відсутності постійної активності групи.

Проте «малій групі» вдалося зробити принаймні три спільні заяви за підсумками своїх зустрічей [86]. Перша з них була оприлюднена у вересні 2018 року, в якій країни-учасниці наголосили на необхідності мирного врегулювання конфлікту, підкресливши, що військового вирішення для нього немає. У заяві також підкреслюється важливість дотримання резолюції РБ ООН 2254 і міститься заклик до ООН та її спеціального посланника по Сирії скликати конституційний комітет. Як зазначалося раніше, Сполучені Штати були серйозно зацікавлені в прискоренні формування цього комітету.

Друга спільна заява «малої групи», опублікована рівно через рік після першої, мала більш суперечливий характер. З одного боку, в ній було висловлено задоволення заявою ООН про те, що всі сторони конфлікту погодилися скликати Конституційний комітет. З іншого боку, члени «малої групи» зайняли більш жорстку позицію щодо режиму Асада. Зокрема, сирійський уряд закликали

«припинити дії, що перешкоджають поверненню біженців». Однак найбільш помітною особливістю заяви було згадування про порушення міжнародного права, такі як застосування хімічної зброї або цілеспрямовані напади на школи і лікарні, а також акцент на необхідності притягнення до відповідальності осіб, винних у таких злочинах. Хоча ім'я Асада прямо не згадувалося у зв'язку з цими порушеннями, у Сполучених Штатах він з самого початку конфлікту зображувався головним винуватцем таких дій.

Третя заява, зроблена «малою групою», була відносно непримітною, оскільки лише вітала початок роботи Конституційної комісії як «довгоочікуваний позитивний крок». Більш інтригуючою є інша заява, яка не була явно пов'язана з «малою групою» і була опублікована в березні 2020 року «західним блоком» об'єднання (тобто, США, Великобританією, Францією та Німеччиною) на честь дев'ятої річниці початку громадянської війни в Сирії. Серед іншого, в заяві режим Асада прямо звинувачувався у скоєнні вищезазначених військових злочинів, які були охарактеризовані як «глибоко порочні і жорстокі», до того ж вчинені за підтримки Росії та Ірану. Не дивно, що серед підписантів не виявилось представників арабського світу в особі Єгипту, Йорданії та Саудівської Аравії, оскільки вони багато в чому вже змирилися з ідеєю перемоги Асада в громадянській війні і намагалися налагодити з ним відносини, а деякі навіть обговорювали перспективу повернення Сирії до Ліги арабських держав.

Таким чином, простеживши еволюцію короткого життєвого шляху «малої групи» в Сирії, можна зробити висновок про підтвердження висловленої раніше гіпотези: «мала група» служила інструментом західних держав, особливо США, для просування своїх інтересів в Сирії, головним чином шляхом тиску на уряд Асада і його союзників. Початковий план зближення західних держав з «астанинською трійкою» незабаром був відкинутий, і група перетворилася на звичайний інструмент критики Дамаска, подібний до покійної раніше Групи друзів Сирії.

Політика створення «зон деескалації» в Сирії

У розділі 1 згадувалося, що ідею створення «безпечних зон» в Сирії придумав Дональд Трамп під час своєї передвиборчої кампанії. Після перемоги на виборах він не відмовився від цієї ідеї, так само як і від ідеї покласти витрати на монархії Перської затоки. Незабаром після інавгурації Трамп підтвердив свою прихильність до створення безпечних зон в Сирії, які він розглядав як «важливий інструмент для стримування потоку біженців» [92]. У подальшій телефонній розмові з королем Саудівської Аравії Салманом бін Абдул-Азізом аль-Саудом Трамп заручився його підтримкою щодо цієї ініціативи.

Проте незабаром позиція Трампа з цього питання змінилася. Щоб зрозуміти цей зсув, необхідно провести розмежування між поняттями «зона безпеки» (safe zone) і «зона деескалації» (de-escalation zone). Перша концепція передбачала більш широке і безпосереднє залучення до її реалізації сухопутних військ США, що неминуче призвело б до ескалації участі Вашингтона в громадянській війні в Сирії і потенційно загрожувало вилитися в пряму конфронтацію з Росією та Іраном. Такий підхід суперечив головній мети близькосхідної політики нової адміністрації, яка прагнула обмежити участь США в регіоні.

Отже, через кілька місяців Сполучені Штати зайняли більш поблажливу позицію, і їх підхід поступово збігся з концепцією «зони деескалації» [73]. Цей термін набув розголосу в контексті сирійського конфлікту після четвертого раунду переговорів в Астані в травні 2017 року, де він вперше був згаданий Москвою, тому деякі західні вчені називають його продуктом «Астанинського процесу, очолюваного Росією» [145]. Такий підхід передбачав лише припинення бойових дій у визначених районах, при цьому основною метою було надання гуманітарної допомоги цивільному населенню та надання біженцям можливості повернутися до своїх домівок, що не вимагало значної присутності сухопутних військ.

Можливість поєднання російського і американського підходів спрогнозував ще в травні спецпосланець ООН по Сирії Стаффан де Містура. І через два місяці, в липні 2017 року, здавалося, ці підходи обом сторонам вдалося

поєднати. За підсумками першої зустрічі президентів США і Росії вдалося домовитися про створення зони деескалації на південному заході Сирії, в районах Дераа, Кунейтра і Ес-Сувейда. При укладенні даної угоди США, можливо, переслідували свої власні інтереси, прагнучи на прикладі даних зон продемонструвати, «як може виглядати «нова Сирія», таким чином, демонструючи небажання повністю відмовитися від планів щодо зміни режиму в країні [123]. Говорячи про значення досягнутих домовленостей, можна припустити, що США і Росія фактично «обнулили умови функціонування позначеної в Астані південної зони деескалації», що викликало невдоволення у Ірану [123]. Більш того, Сполучені Штати незабаром повністю підтримали угоди між Росією і помірною сирійською опозицією про створення ще двох зон деескалації – у Східній Гуті та Хомсі (липень і серпень 2017 р.), а держсекретар Рекс Тіллерсон обмовився в жовтні, що триває робота над ще однією спільною зоною деескалації [161].

Однак подальші події наочно продемонстрували більш темну сторону медалі. По-перше, ніяких додаткових американо-російських зон деескалації більше створено не було. По-друге, в листопаді Державний департамент побічно розкрив справжню мету США у створенні зони деескалації на південному заході Сирії. Представник відомства заявив, що «опозиція не віддасть території режиму» доти, доки конфлікт не буде врегульований політично відповідно до резолюції 2254952. Стало ясно, що США мали намір використовувати утворений анклав як постійний «фактор, що турбує» для урядових сил. Аналогічну позицію США зайняли і щодо інших зон деескалації, організованих за участю Туреччини, їх союзника по НАТО, в Східній Гуті, Хомсі та Ідлібі.

По-третє, необхідно відзначити «зону безпеки», створену США навколо своєї бази Ат-Танф на кордоні з Йорданією, яка стала єдиною зоною такого типу. Сполучені Штати фактично закрили територію в радіусі 55 км навколо бази для сторонніх, включаючи і сирійські урядові сили. Тут основну увагу хотілося б приділити табору біженців Рукбан, розташованому в межах цієї зони. Ситуація в таборі стала яблуком розбрату між російсько-сирійською та американською

сторонами у зв'язку з гуманітарною катастрофою, що розгортається там. Росіяни і сирійці стверджували, що причиною катастрофи стали бойовики, які контролюють табір і перешкоджають доставці гуманітарної допомоги нужденним [55]. Американці, зі свого боку, звинувачували сирійський режим в перешкодженні доставці допомоги, а росіян – в недостатньому тиску на Асада. У підсумку доля понад 50 000 осіб, ув'язнених у таборі, стала лише розмінною монетою в геополітичному протистоянні двох світових держав, які прагнуть наочно показати всьому світу нелюдськість свого супротивника.

Також важливо відзначити, що США взаємодіяли не тільки з Росією у створенні зон деескалації. Крім стримування наступу сирійської армії на «помірну опозицію», для США було також важливо запобігти черговим операціям Туреччини проти сирійських курдів. Для досягнення цієї мети в серпні 2019 року була створена «буферна зона в Північній Сирії» [83]. Але якщо США стали на бік свого союзника по НАТО в питанні про зону деескалації в Ідлібі, де в основному діяли протурецькі збройні угруповання, то тут ситуація була набагато складнішою. Обидві сторони, що брали участь у конфлікті, формально були союзниками США, але також ворогували між собою, що змушувало Вашингтон обережно балансувати між ними.

Незважаючи на спроби Вашингтона виважено підійти до питання, Анкара не оцінила докладених зусиль. З самого початку переговорів про створення буферної зони між країнами виникли розбіжності. Наприклад, в той час як США пропонували зону глибиною 5-14 км, Туреччина наполягала на тому, що вона повинна бути набагато глибшою [147]. Створення зони в середині серпня і початок спільного американо-турецького патрулювання на початку вересня не змогли вирішити конфлікт між Туреччиною і сирійськими курдами. Президент Ердоган звинуватив США у створенні безпечної зони для терористів, а не для Туреччини і незабаром розпочав операцію «Джерело миру» [147]. Однак варто зазначити, що реакція США на це порушення угоди Туреччиною була набагато жорсткішою, ніж у минулому.

Таким чином, незважаючи на далекосяжні плани і багатообіцяючий початок, політика Трампа щодо створення «зон безпеки» не дала позитивних результатів. Перетворившись спочатку на більш слабкі в концептуальному відношенні «зони деескалації», вони не сприяли фактичній деескалації конфлікту, будь то внутрішньосирійського або курдсько-турецького.

Сирійський мирний процес до початку президентства Джо Байдена остаточно перетворився на «валізу без ручки». Женевський процес, який у 2019 році нарешті трансформувався в Сирійський конституційний комітет (СКК) під керівництвом спеціального посланника ООН Гейра Педерсена, опинився в глухому куті, не маючи сили вирішити суперечності між урядовою та опозиційною делегаціями. Допоміжний по відношенню до СКК і Женевського процесу. Астанинський формат також переживав не найкращі часи. Не останню роль в цьому зіграла пандемія коронавірусу, яка поставила на паузу багато міжнародних процесів, змусивши всі держави і міжнародні організації кинути всі сили на боротьбу з хворобою [183].

Крім усього іншого, цим станом переговорного процесу визначалося і ставлення до нього Сполучених Штатів, які більше не виявляли до нього особливого інтересу. Президент Байден і представники Білого дому за всі два роки жодного разу не піднімали цю тему у своїх виступах і брифінгах. Офіційні представники Держдепартаменту США в основному обмежувалися фразами про важливість роботи СКК і підтримку зусиль спецпосланця Педерсена. Те саме можна сказати і про спільні заяви американських представників разом із союзниками в рамках Сирійської контактної групи, яка прийшла на зміну «малій групі» по Сирії. Разом з тим, американські дипломати нарікали і на недоліки в роботі СКК, справедливо зазначаючи, що «минуло два роки з моменту початку роботи Конституційного комітету, і ми досі не бачили, щоб його члени дійсно обговорювали хоча б один пункт або одну пропозицію конституції».

Однак у Вашингтоні змогли отримати вигоду навіть із невдач у справі мирного врегулювання сирійського конфлікту: ця тема стала активно використовуватися США для звинувачень на адресу своїх супротивників.

Американські дипломати не втрачали можливості для цього буквально на будь-якому засіданні або брифінгу в Раді Безпеки ООН, присвяченому сирійській проблематиці. Основні винуватці застою в роботі СКК були для США очевидні – це уряд в Дамаску і його союзника Росія.

Аналізуючи заяви американських представників про сирійський мирний процес, можна зробити висновок про наявність двох етапів у розвитку ставлення адміністрації до нього. На першому етапі, що тривав з початку 2021 до початку 2022 року, представники Держдепартаменту віддавали перевагу досить неконфронтаційній риториці щодо своїх візаві. Дії Росії в цьому контексті в даний період взагалі не критикувалися. Що стосується режиму Асада, то уколи в його бік хоч і були присутні, але створювали враження досить формальної критики. США закликали уряд САР «серйозно слідувати шляхом до миру», висловлювали розчарування «небажанням учасників режиму Асада досягти прогресу», а провал чергового раунду переговорів називали «ще однією втраченою режимом можливістю продемонструвати свою щирі прихильність роботі комітету» [94].

Ситуація поступово почала змінюватися після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Перші кілька місяців, поки вся увага була прикута до українських подій, американська риторика щодо Сирії залишалася майже без змін. Можливо, метою цього було продемонструвати уряду САР, що ще не пізно відмовитися від підтримки Росії, хоча більш імовірно, що американська дипломатія щодо Сирії просто продовжувала рухатися за інерцією.

До літа 2022 року тональність американських заяв стала різко посилюватися. Вже наприкінці червня заступник посла США в ООН Річард Міллс поклав «очевидну відповідальність за відсутність прогресу» виключно на уряд Асада, оскільки він «продовжує перешкоджати будь-якому плідному діалогу через свою непримиренність» [163].

Однак максимальне відторгнення з боку американської сторони викликала заява Москви про неприйнятність для неї подальшої роботи СКК в Женеві «в силу недружньої, ворожої позиції Швейцарії по відношенню до Росії» [154]. З

позицією Росії погодився і уряд в Дамаску, що було сприйнято у Вашингтоні як тиск з боку Кремля. З точки зору США, Росія «перешкоджала процесу Конституційного комітету з причин, абсолютно не пов'язаних із Сирією», а також «ставила свої вузькі інтереси та інтереси режиму Асада вище миру, стабільності та постійно зростаючих гуманітарних потреб сирійців».

Почали зростати і вимоги Сполучених Штатів до сирійської сторони. Ближче до осені 2022 року від уряду в Дамаску почали вимагати, щоб він «вжив значних заходів», щоб «продемонструвати свою прихильність політичному процесу», наприклад – надав інформацію про 130 тисяч «зниклих або довільно затриманих сирійців» [76]. До кінця року від сирійського уряду у зв'язку з відновленням роботи СКК також почали вимагати «погодитися на всеосяжне загальнонаціональне припинення вогню і здійснювати його» [76].

На закінчення, варто сказати кілька слів і про ставлення Сполучених Штатів до Астанинського процесу. У даному випадку, тон позиції нової адміністрації був заданий ще в лютому 2021 року, коли США відмовилися брати участь в черговій зустрічі в астанинському форматі в якості спостерігачів. Трохи пізніше посол США в Казахстані Вільям Мозер прояснив позицію своєї країни, заявивши, що Женевський процес є найбільш підходящим для врегулювання конфлікту, і тому зараз США «не хочуть бути спостерігачем в іншому процесі» [183]. Таким чином, незважаючи на те, що згодом Росія неодноразово закликала США знову приєднатися до Астанинського процесу, цього не сталося.

Загалом, можна говорити про значну еволюцію позиції США за Байдена щодо сирійського мирного врегулювання. Перший рік – півтора американські дипломати досить формально ставилися до позиції офіційного уряду Сирії щодо СКК, явно не бажаючи загострювати ситуацію, проте влітку 2022 року картина серйозно змінилася. Якщо раніше у Вашингтоні, незважаючи на всі розбіжності з Москвою, розцінювали її скоріше як актора, здатного вплинути на Дамаск у потрібному напрямку, то новий напрямок, в якому Кремль підштовхував свого протеже, явно суперечив планам США. За цих обставин США також вирішили піти на загострення, посиливши риторику і висунувши додаткові, умови на

адресу уряду Асада. Не виключено, що більш гостра реакція Вашингтона стала відповідю з огляду на початок військової агресії Росії щодо України. Росія, розпочавши ще один масштабний конфлікт, явно давала зрозуміти США, що на компроміси йти не збирається і в сирійському питанні.

Боротьба навколо транскордонного механізму

На тлі недостатнього прогресу в справі мирного врегулювання сирійського конфлікту, а також відсутності інших будь-яких значущих дипломатичних ініціатив у цій сфері, на перший план у міжнародному переговорному процесі щодо Сирії несподівано вийшла проблема транскордонного механізму (cross-border mechanism, ТГМ) доставки гуманітарної допомоги на територію країни. З цього питання позиція США та їх союзників у Раді Безпеки ООН зіткнулася з позицією Росії.

Спочатку транскордонний механізм був створений в липні 2014 року резолюцією РБ ООН 2165. Згідно з текстом резолюції, гуманітарні установи ООН та їхні партнери з числа НУО та НКО отримали право користуватися прикордонними переходами Баб-ес-Саліам, Баб-ель-Хава (на кордоні з Туреччиною), Аль-Ярубія (на кордоні з Іраком) і Аль-Рамта (на кордоні з Йорданією) «для забезпечення доставки гуманітарної допомоги, включаючи медичні та хірургічні матеріали, нужденному населенню на всій території Сирії найкоротшими маршрутами з повідомленням сирійської влади» [19]. Дане рішення замислювалося виключно як тимчасовий і необхідний на той момент захід, оскільки центральний уряд був не здатний вирішити гуманітарні проблеми в ряді регіонів країни, особливо – в прилеглих до кордону і непідконтрольних Дамаску.

Кілька років механізм ТГМ майже автоматично продовжувався щорічно, самим своїм існуванням підтверджуючи фразу «немає нічого більш постійного, ніж тимчасове». Однак із поступовим поверненням територій під контроль Дамаска ТГМ переставав бути прийнятним для уряду САР і його союзників, і навіть навпаки, ставав шкідливим: через дані прикордонних переходів допомога надходила до Сирії в обхід Дамаска, що не сприяло відновленню зруйнованих

економічних зв'язків у країні. Крім цього, ТГМ виступав у ролі «економічних артерій опозиційних районів», дозволяючи їм зберігати незалежність від Дамаска. Це ускладнювало відновлення урядового контролю над усією територією країни.

Натомість Росія в союзі з КНР пропонувала робити більший наголос на доставці вантажів через лінію зіткнення (cross-line mechanism), координувати яку повинен саме Дамаск. У своїх пропозиціях Росія посилялася на положення резолюції Генеральної Асамблеї ООН 46/182 від 19 грудня 1991 р., згідно з нормами якої «постраждала держава [в даному випадку – САР. – прим. авт.] відіграє головну роль в ініціюванні організації, координації та наданні гуманітарної допомоги в межах своєї території» [195]. В якості компромісу Росія була готова продовжити на 6 місяців дію одного переходу, Баб-ель-Хава, розташованого на кордоні з Ідлібом.

За прийняття резолюції, що зберігає ТГМ, розгорілася справжня боротьба – було проведено цілих дев'ять раундів голосування. В кінцевому підсумку, був прийнятий компромісний варіант: зберігався лише перехід Баб-ель-Хава, проте його дія продовжувалася на рік, до липня 2021 р. Посол США в ООН Келлі Крафт тоді заявила, що це рішення є неприйнятним для Сполучених Штатів, а навпаки, «викликає огиду і обурення у зв'язку з втратою прикордонних переходів Баб-ес-Салам і Аль-Ярубія» [201]. Вона також зазначила, що, поки «режим Асада і його прихильники не зроблять необхідних і незворотних кроків для реалізації політичного рішення конфлікту», Сполучені Штати гарантують, що гуманітарна допомога «дійде до всіх нужденних», тим самим визнавши, що в інтересах Вашингтона продовжувати підтримувати існування опозиційних районів [33].

Адміністрація Байдена також була націлена на відновлення роботи закритих прикордонних переходів і на максимально можливе продовження роботи Баб-ель-Хава. Як ми вже зазначали вище, в Розділі 1, новий посол США в ООН Лінда Томас-Грінфілд обіцяла докласти для цього всіх зусиль. Держсекретар Ентоні Блінкен у березні 2021 року також дуже емоційно закликав до відновлення роботи переходів Баб-ес-Салам і ель-Ярубія. Одним з аргументів

держсекретаря проти cross-line механізму було те, що в такому випадку автоколони ООН будуть «змушені перетинати численні лінії контролю, домовляючись про доступ з різними збройними опозиційними групами», що «залишає більше можливостей уповільнити або зупинити надання допомоги» [205]. Однак незрозуміло, чому, на думку Блінкена, таких проблем не повинно виникати в разі роботи ТГМ, особливо з огляду на той факт, що в Ідлібі на той момент фактично всім керувала Хайят Тахрір аш-Шам (ХТШ), яка перехоплювала значну частину гуманітарної допомоги, що надходила в регіон.

Ситуація почала змінюватися в бік компромісу після саміту президентів Росії і США Володимира Путіна і Джо Байдена в Женеві в червні 2021 року, на якому обговорювалася, зокрема, і проблема гуманітарних переходів в Сирії. Незважаючи на те, що за підсумками саміту не було прийнято жодних взаємних зобов'язань, було покладено початок двосторонній взаємодії з цього питання.

У міру наближення до дня голосування в РБ ООН риторика американських офіційних представників пом'якшувалася ще більше. Так, під час брифінгу, проведеного за три дні до голосування, офіційний представник Держдепартаменту Нед Прайс досить позитивно відгукнувся про cross-line механізм, зазначивши, що США підтримали його розширення, однак наголосивши, що виключно його використання не зможе «задовольнити потреби всіх сирійців» [113]. Водночас пан Прайс не міг не зазначити, що США не будуть постачати гуманітарну допомогу безпосередньо на території, підконтрольні сирійському уряду, оскільки він «використовував гуманітарний доступ і постачання гуманітарної допомоги як зброю» [137].

Все це не забарилося позначитися на підсумку голосування. 9 липня 2021 року була прийнята резолюція РБ ООН 2585, яка продовжувала дію прикордонного переходу Баб-ель-Хава ще на рік, а також зобов'язувала Генерального секретаря ООН у своїй доповіді зробити особливий акцент на «прозорості операцій і прогресі в забезпеченні доступу через лінії протистояння» [143]. Резолюція стала плодом російсько-американського співробітництва, що підтвердили в своїх заявах обидві сторони. Втім, вже наступного дня в

Держдепартаменті заявили, що продовжуватимуть боротьбу за повторне відкриття закритих раніше прикордонних переходів.

Через загострення російсько-американських відносин через війну в Україні поступово зникало і двостороннє співробітництво з питання гуманітарних переходів. Уже в січні 2022 року російське представництво при ООН дорікнуло Сполученим Штатам за те, що вони проявили себе «непереконливо» в реалізації положень резолюції 2585, підтримуючи ХТШ «за кошти своїх платників податків» «під приводом турботи про сирійців». Російські дипломати хотіли вказати на те, що ті рекордні суми, що виділяються на гуманітарну підтримку сирійців, і якими так пишається Вашингтон, в кінцевому підсумку йдуть на користь тільки джихадистам.

Американська ж політика щодо гуманітарної допомоги сирійцям була дещо непослідовною. На початку березня члени Сирійської контактної групи випустили заяву, в якій хоч і декларували необхідність «повторної авторизації транскордонної доставки гуманітарної допомоги, якій немає альтернативи», але водночас висловлювали підтримку «доставці допомоги через лінію зіткнення та проектам раннього відновлення, що узгоджуються з резолюцією 2585 Ради Безпеки ООН» [143]. Зі схожою позицією виступив і держсекретар Ентоні Блінкен у травні, заявивши про те, що США підтримують і cross-border, і cross-line механізми, але в той же час зазначивши, що «ТГМ немає заміни» і він повинен бути «продовжений і розширений» [122].

Однак факти свідчили про інше. З липня 2021 року по липень 2022 року, тобто за цілий рік, дисбаланс між транскордонними поставками і поставками через лінію зіткнення фактично не змінився. Кількість вантажівок з гуманітарною допомогою, що в'їхали на територію Ідлібського анклаву з боку Туреччини, наближалася до семи тисяч, тоді як через лінію зіткнення ООН було направлено лише п'ять конвоїв із 70 машин. Таким чином, прогресу в розвитку cross-line механізму, який був однією з умов, прописаних в резолюції 2585, досягти не вдалося.

Незважаючи на нібито деклароване США прагнення «не дозволити глибоким розбіжностям з Росією стати на заваді доставці гуманітарної допомоги народу Сирії», розбіжності в підходах Москви і Вашингтона не могли не призвести до чергової сутички в РБ ООН за продовження транскордонного механізму. 8 липня 2022 року на голосування було винесено два проекти резолюції: західний, підготовлений неофіційними кураторами процесу (т. зв. пенхолдерами, від англ. *penholder*, «тримач ручки») Ірландією та Норвегією, що передбачає стандартне продовження ТГМ на рік, і російський, що продовжує його лише на півроку, а також передбачав виконання завдань за минулий рік, у тому числі – подальше розширення поставок через лінію зіткнення [69]. Посол США в ООН Лінда Томас-Грінфілд намагалася представити голосування проти західного проекту резолюції як «голосування проти транскордонного механізму» і «смертний вирок» для сирійців, які проживають в ідлібському анклаві, водночас звинувачуючи Росію в тому, що вона, представляючи свій проект, поводить несправедливо стосовно сирійців і Ради Безпеки, а також «жадібно і нешанобливо перехоплює переговорний процес» у пенхолдерів процесу [119]. У відповідь на це заступник постпреда РФ Дмитро Полянський зазначив, що з виступу його американської колеги може скластися враження, ніби російський проект зовсім не передбачає продовження ТГМ, назвавши подібні дії «кричущим проявом політичного цинізму» [119].

У підсумку, 12 липня 2022 року все-таки був прийнятий російський варіант резолюції, внесений на голосування Ірландією та Норвегією. Американські представники обрушилися на дії Росії з лютою критикою. За їхніми словами, продовження дії ТГМ на рік було лише «необхідним мінімумом», тоді як Росія «взяла в заручники Раду Безпеки» і «зловжила своїм правом вето» [189]. Росія ж у відповідь звинуватила Захід у небажанні шукати компроміси і в неприхованому прагненні продовжувати політизувати суто гуманітарні питання надання комплексної допомоги сирійцям. Цікаво, що майже через півроку вже американські представники виступили проти політизації «подібних речей» [189].

Таким чином, позиція США щодо гуманітарної допомоги сирійцям також зазнала деяких змін. Період тісної співпраці з Росією та спільна робота над текстом резолюції 2585 змінилася запеклою конфронтацією на тлі війни в Україні. Втім, з огляду на справжнє значення транскордонного механізму для Сполучених Штатів, покликано не стільки допомагати простим сирійцям, скільки виступати в ролі апарату штучного дихання для ідлібського анклаву, контрольованого терористами з ХТШ, складно говорити про щирість бажання спільно працювати з Росією в 2021 р. Куди логічніше говорити про нього як про прагнення максимально відтягнути довгоочікуваний фінал громадянської війни в Сирії у вигляді остаточного об'єднання розколотої країни.

Нормалізація сирійсько-арабських відносин і реакція США

Одним з найсерйозніших дипломатичних викликів для Сполучених Штатів щодо сирійського конфлікту стало поступовий рух країн Близького Сходу в бік нормалізації відносин з урядом Сирійської Арабської Республіки. Подібні кроки з боку союзників підривали зусилля США з ізоляції країни.

Строго кажучи, відновлення дипломатичних і економічних зв'язків між Сирією і країнами регіону почалося задовго до приходу Байдена в Білий дім. Першою ластівкою в цьому відношенні стало відкриття єгипетського посольства в Дамаску в 2013 р., відразу після повалення президента-ісламіста Мохаммеда Мурсі і приходу до влади Абделя Фаттаха ас-Сісі. Однак по-справжньому масовим цей процес почав ставати в 2018-2020 рр. Тоді в тій чи іншій мірі контакти з САР почали налагоджувати Саудівська Аравія, ОАЕ, Туреччина, Ірак, Йорданія, Бахрейн, Кувейт, Оман, Марокко, Туніс і Судан. Деякі з них, наприклад, ОАЕ, Оман і Бахрейн відновили роботу своїх посольств, тоді як інші поки обмежувалися неформальними контактами по лінії спецслужб, військових або дипломатичних відомств, а також демонстрацією готовності повернути Сирію до Ліги арабських держав.

Основні мотиватори такої поведінки у різних країн були свої. Йорданія і Туреччина в першу чергу прагнули повернути сотні тисяч сирійських біженців, які тяжким тягарем висіли на їх економіці. Монархії Затоки прагнули протидіяти

іранському впливу, а також продемонструвати певну незалежність від США. Решта країн хотіли відновити економічні зв'язки, а також діяли з почуття арабської солідарності. Слід зазначити, що все це було б неможливо без одного важливої обставини – широко поширеного відчуття того, що Сполучені Штати «більше не ставляться серйозно до Сирії», що надало регіональним гравцям певну свободу маневру [154].

Перша велика подія з серії арабо-сирійської «розрядки» під час президентства Байдена відбулася в травні 2021 року. Тоді глава саудівської розвідки Халід Хумайдан відвідав Сирію і провів зустріч з президентом Асадом. У тому ж місяці в рамках міжнародної конференції з туризму Ер-Ріяд вперше відвідала сирійська урядова делегація. У США досить ухильно відреагували на сирійсько-саудівське зближення, визнавши за саудівцями право «робити те, що, на їхню думку, відповідає інтересам їхньої національної безпеки» [193]. Водночас американський представник додав, що «в їхніх [американських союзників – прим. авт.] інтересах не вступати в контакт з Асадом» [193].

Протягом деякого часу США все так само досить розлого реагували на подальші спроби зближення близькосхідних країн із Сирією. У більшості випадків офіційні представники Держдепартаменту заявляли, що Сполучені Штати «не підтримують нормалізацію відносин з режимом Асада», навіть після такого досить масштабного інциденту, як візит до Дамаска міністра закордонних справ ОАЕ Абдалли ібн Заїда Аль Нахайяна [187]. Схожим чином був прокоментований і січневий візит до Дамаска його оманського колеги – тоді речник Держдепартаменту Нед Прайс лише заявив, що «зараз не час для нормалізації» [187].

Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну американській риториці почали з'являтися деякі цікаві зміни. Вперше їх можна було відзначити вже на брифінгу 15 березня 2022 року, в день 11-ї річниці початку масових протестів. Нед Прайс, говорячи про цю подію, заявив, що США «не нормалізують відносини з Асадом доти, доки не буде досягнуто незворотного прогресу в напрямку політичного вирішення» [183]. Цей факт був

відразу ж помічений журналістами, які вказали на те, що досі США дотримувалися позиції, що дні Асада полічені; тепер же де-факто озвучувалися умови для можливої нормалізації відносин. Потім та сама формулювання була озвучена на травневому брифінгу, присвяченому зняттю санкцій з північного сходу Сирії, про що більш докладно буде розказано нижче. Складалося враження, ніби Дамаску подавали якісь сигнали про готовність Вашингтона піти на певні поступки.

Нарешті, важливо відзначити і епізод з Арабським газопроводом, що тягнеться з серпня 2021 року. Згідно з початковим планом, схваленим керівництвом США, Єгипет повинен був забезпечити поставки газу в страждаючий від енергетичної кризи Ліван через територію Йорданії та Сирії. При цьому Сирія мала отримувати свою частку єгипетського газу за участь у проєкті, а також плату за право транзиту газу по її території. Ситуація ускладнювалася тим, що проти енергетичного сектора Сирії були введені санкції відповідно до Закону Цезаря, проте посол США в Лівані Дороті Ши обіцяла, що їх можна буде послабити.

Незважаючи на цю обіцянку, незабаром у США виникла внутрішня проблема – Конгрес, в якому склалася «сильна двопартійна опозиція будь-якій схемі трубопроводу, яка порушила б санкції за Законом Цезаря. Конгресмени не бажали, щоб уряд в Дамаску отримав хоч якусь вигоду від «газової угоди» [185]. У цих умовах Єгипет зволікав з поставками газу, запитуючи у Вашингтона підтвердження, що не зазнає за це санкцій згідно із Законом Цезаря. Американське керівництво, таким чином, опинилося в складній ситуації: з одного боку, воно прагнуло не допустити подальшого руйнування ліванської економіки, що призвело б до подальшого посилення там Ірану і «Хезболли»; з іншого боку, не можна було наступати на горло власній пісні, до того ж, маючи в опозиції Конгрес. Таким чином, на кінець 2022 р. історія з газопроводом залишалася в підвішеному стані.

Підводячи підсумки, можна говорити про те, що американська реакція на нормалізацію відносин з державами БВСА в основному зводилася до «нечастих

попереджень». Така ситуація відсутності будь-якого відчутного покарання за те, що ще 5-6 років тому здавалося немислимим, призводила до зміни рамок своєрідного вікна Овертона. США більше не перебували в тому становищі, щоб забороняти своїм близькосхідним поки що союзникам робити самостійні зовнішньополітичні кроки. Будь-які затримки в подальшому розвитку нормалізації жодним чином не були пов'язані з бажанням або небажанням адміністрації США дозволити це: вони залежали або від внутрішньої опозиції у Вашингтоні, або від змін у позиції самих країн, що найбільш чітко видно на прикладі Саудівської Аравії, яка виставила свій список попередніх умов для зближення з Дамаском.

2.2. Трансформація підходів адміністрацій США до сирійського питання у 2001–2011 рр.

Криза навколо хімічної зброї в Сирії після атаки в Гуті (серпень 2013) за вагомістю й логікою рішень напрочуд римується з лівійським кейсом 2011 року, тож найпродуктивніший підхід — порівняльний. До «Арабської весни» Лівія, спираючись на нафту, залишалася відносно заможною, але з різкою регіональною асиметрією й персоналістським правлінням Муаммара Каддафі, який то конфліктував із Заходом (санкції ООН 1992–2004), то вибудовував з ним прагматичні стосунки. Сирія ж ішла іншим курсом: десятиліття влади баасистів, влада алавітської меншості за переваги сунітів, західні санкції, виснаження нафтової бази, а Башар Асад – помітно м'якший за батька – не наважувався на глибокі реформи.

Американська мотивація в обох кейсах поєднувала «ціннісний» дискурс (права людини, гуманітарна катастрофа) з реалістичними міркуваннями: недопущення посилення ворожих центрів сили та контроль над критичними ресурсами й маршрутами. У Лівії до цього додавали спроби стримати китайську присутність, амбіції Каддафі в Африці та російський вплив у Середземномор'ї; щодо Сирії – ширші завдання «Великого Близького Сходу».

Стартові фази відрізнялися. У Лівії вже з середини лютого 2011 р. армійські частини масово переходили до повстанців, країна швидко розщепилась на «схід» (Бенгазі) і «захід» (Тріполі). Сирійські протести (березень) супроводжувалися дезертирствами, але без такого масштабу й без чіткого територіального поділу: проурядові та опозиційні мітинги нерідко співіснували в тих самих містах. Спільним був внесок ісламістських мереж у радикалізацію подій і відчутна, хоч і непереважна, підтримка чинних режимів. Доказів режисури Вашингтоном «Арабської весни» немає, але США послідовно підхоплювали хвилю, підштовхуючи бажану траєкторію [85].

Сценарій легітимації втручання виглядав подібно: офіційні заяви про «неприпустимість насильства», потік відеосвідчень і репортажів (у Сирії – зокрема від активістських груп на кшталт «Білих касок», що отримували західне фінансування), а далі - «тригер», який має розв'язати руки. У Лівії символічним переломом стали події в Місураті; у Сирії таким «спусковим гачком» мала стати хімічна атака в Гуті.

Хімічний вимір наростав задовго до серпня 2013-го. 20 серпня 2012 р. Барак Обама провів «червону лінію», попередивши про наслідки застосування хімічної зброї режимом. Невдовзі з'явилися суперечливі повідомлення про інциденти 2012 р., частину з яких ООН згодом не підтвердила. Перший засвідчений ООН випадок – Хан-ель-Асаль (19 березня 2013): десятки загиблих, зокрема військові САА; винних установити не вдалося. Білий дім у квітні-червні говорив лише про «зростання впевненості» розвідки, що до кількох епізодів може бути причетний Дамаск, але без доказової визначеності.

21 серпня 2013 р., майже в річницю «червоної лінії», у передмістях Дамаска, контрольованих опозицією, зафіксували масове ураження отруйними речовинами – якраз у момент прибуття до Сирії інспекторів ООН. Риторика Вашингтона швидко жорсткішала: вже 23 серпня в Білому домі обговорювали «як», а не «чи» бити; 26 серпня Джон Керрі публічно звинуватив режим у приховуванні доказів; 30 серпня оголосив цифри (1429 загиблих, з них 426 дітей) і пообіцяв «обмежену» відповідь [85]. Того ж дня Обама заявив про намір завдати

точкових ударів по об'єктах режиму без мандата РБ ООН, але з проханням про схвалення Конгресом.

Політичне поле було вкрай несприятливе: Палата громад у Лондоні відмовилася підтримати удар, Берлін участі не планував, у Радбезі Росія й Китай вже неодноразово блокували сирійські резолюції; фактичним партнером лишався Париж. На Капітолійському пагорбі панували скепсис і страх повторення «затяжної війни»; лунали вимоги жорстко виключити наземну операцію й чітко окреслити мету. Не дивно, що рішення звернутися до Конгресу бачили і як спробу розділити політичну відповідальність за можливий відступ від «червоної лінії» [115].

Поворот стався 9 вересня. Відповідаючи в Лондоні на запитання журналіста, Керрі мимохідь озвучив умовну формулу деескалації – передати всі запаси сирійської хімічної зброї під міжнародний контроль. Москва негайно підхопила і формалізувала цю ідею; Дамаск погодився. Згодом з'ясувалося, що варіант уже обговорювали Путін і Обама на саміті G20 у Санкт-Петербурзі – однак ініціативний імідж здобула Росія.

14 вересня у Женеві Керрі та Лавров узгодили «дорожню карту» повної інвентаризації, вивезення і знищення сирійського арсеналу; 27 вересня РБ ООН ухвалила резолюцію 2118 без автоматичної дії Глави VII, що мінімізувало ризик провокацій «під санкцію». Далі почалася практична ліквідація запасів. У США замість очікуваних дифірамбів за уникнення нової війни Обама дістав шквал критики за те, що дозволив Кремлю «зіграти першу скрипку». З погляду балансу інструментів, однак, криза стала прецедентом: силовий тиск, загроза удару і дипломатичний «вихід» спрацювали як зв'язка, але політичні дивіденди дісталися тому, хто першим запропонував прийнятну розв'язку [217].

У Лівії «формула» США спрацювала: вже 19 березня 2011-го, за два дні після резолюції РБ ООН 1973, коаліція почала інтервенцію, місію де-факто перекваліфікували з «захисту цивільних» у підтримку повстанців, режим Каддафі впав, країна скотилася в хаос і зону впливу ісламістів. У Сирії такий сценарій не пройшов. По-перше, Дамаск мав «парасольку» в РБ ООН (Росія й

Китай) і реальну підтримку Ірану; по-друге, сирійська ППО робила «безризикове» небо НАТО малоймовірним; по-третє, Білий дім не хотів зірвати ядерні переговори з Тегераном; по-четверте, лівійський прецедент, що перетворився на провал державності, остудив західні столиці.

Паралельно США нарощували непряму підтримку антиасадівського табору. Спершу (2012) - «нелетальна» допомога для НКСРОС і «неозброєних груп»: медикаменти, пайки, обладнання; згодом – для нижчого рівня формувань. Обсяги зростали: наприкінці лютого 2013 р. оголосили \$60 млн на «посилення організаційної спроможності», у квітні – вже \$250 млн. Усередині Вашингтона тривала суперечка щодо прямого озброєння: «Друзі Сирії» висловилися «за», але виконання буксувало через проблему відсіву радикалів. Законопроект про «стабілізацію Сирії» (6 травня 2013) передбачав постачання зброї «помірним», але без ПЗРК – і застряг у комітеті. Після заяв про хімічні атаки Білий дім 13 червня погодив легку стрілецьку зброю, Конгрес спершу заблокував (9 липня), а згодом – після торгу – дав зелене світло [143].

Фактично ж прихована лінія діяла раніше. З серпня 2012-го за санкцією президента ЦРУ координувало потоки озброєнь з півдня Туреччини, оплачені Туреччиною, Саудівською Аравією та Катаром, часто через «тіньові» мережі «Братів-мусульман». Значна частина ресурсів осідала у найбільш боездатних – ісламістів; це можна пояснювати або інституційною сліпотою Заходу, або свідомим прийняттям ризику. Спершу маршрути йшли з післяреволюційної Лівії; після атаки в Бенгазі (вересень 2012) відкрили канал із Хорватії та інших постсоцкраїн.

До певного моменту ініціатива лишалася за регіональними союзниками, ЦРУ – модератор. Наприкінці 2012 - на початку 2013 р. директор Девід Петреус запустив уже суто американську програму Timber Sycamore: саудівці й катарці фінансували, Йорданія й Туреччина надавали бази, США та партнери навчали й скеровували поставки. Повстанців дратувала «сіра» природа цієї допомоги – вони боялися, що їх кинуть.

На той момент опозиційне поле було кардинально змінене. Вільна сирійська армія, що стартувала як переважно світське ядро з дезертирів САА, стрімко втрачала суб'єктність. На передній план вийшли Ахрар аш-Шам, Джейш аль-Іслам та Джабхат ан-Нусра; НКСРОС і командири ССА були змушені узгоджувати операції з ними. Публічно Ріяд аль-Асаад називав ан-Нусру «братами по ісламу», а Ахмед Муаз аль-Хатіб навіть пропонував переглянути її терористичний статус. Матеріальна асиметрія теж робила свою справу: «помірні» переходили в краще забезпечені ісламістські підрозділи – як із прагматичних, так і з ідеологічних мотивів. Не дивно, що на початок 2013 р. багато аналітиків вважали ССА маргіналізованою (за наявності і протилежних трактувань).

Про масштаби «тіньової» підтримки періодично свідчили витoki: CNN повідомляв про ~300 бійців, підготовлених у Йорданії (зокрема з ПТРК та зенітними засобами), WSJ – про великі партії стрілецької зброї й ПТРК та план вербувати сотні бійців щомісяця; пізніше Washington Post писала про поновлення поставок із баз у Йорданії та Туреччині. Публічно ж Вашингтон наполягав, що «екстремісти не отримують американської зброї», тоді як польові командири скаржилися: допомоги мало і вона розпорошена. Сукупно це пояснює, чому «лівійська схема» в Сирії не спрацювала: зіштовхнувшись із твердою зовнішньою протипагою, ризиком ескалації та дедалі радикалізованою «піхотою» на місцях, США обрали гібрид інструментів – і отримали відповідно гібридний результат [69].

Поки діяла Timber Sycamore, у таборі антиасадівських сил зростала частка ісламістів: зброя й гроші потрапляли до них як напряду, так і через «чорний ринок» (зокрема завдяки підприємливим офіцерам йорданських спецслужб). На кінець листопада 2013-го екстремісти вже становили близько половини повстанського масиву. Угода США–РФ щодо сирійської хімізброї деморалізувала «помірних» і, навпаки, підсилила радикалів.

22 листопада 2013 року сім угруповань створили Ісламський фронт, частина з них до того входила до «легальної» під американську допомогу

парасольки ССА. ІФ миттєво вибив Вищу військову раду ССА зі складів і штабів, перехопивши ресурси; згодом, однак, змушений був миритися — на горизонті постала ще більша загроза: ІДІЛ.

ІДІЛ виросла з Аль-Каїди в Іраку: після етапу «Ісламської держави Ірак» допомогла запустити сирійську «дочку» — Джабхат ан-Нусру. У квітні 2013-го аль-Багдаді проголосив злиття ІДІ з ан-Нусрою, але аль-Джулані й керівництво Аль-Каїди це відкинули. Восени 2013-го ІДІЛ розгорнулася в Сирії, захопила Ракку з нафтою й стала фінансово незалежною; 3 лютого 2014-го Аль-Каїда офіційно розірвала з нею зв'язки. Відтоді ІДІЛ воювала «проти всіх», позиціонуючи себе як реальний «втілений халіфат» [123].

Захід, попри шок, мав і свою частку відповідальності за передумови феномену: розпад іракської державності після інтервенції 2003 року, дебаасизація, радикалізація й вербування у в'язницях, а також політичне «розкручування» образу аз-Заркауї. Додалося й накладання географій: ІД посилювалася саме там, де США озброювали «помірних», які часто переходили до сильнішого гравця.

У 2014-му Вашингтон визнав масштаб загрози й почав коригувати курс: у січні дозволили легку стрілецьку для «помірних», навесні надійшли перші ПТРК BGM-71 TOW для Харакат Хазм; у травні Обама оголосив у Вест-Пойнті контртерористичну ініціативу на \$5 млрд (фокус – Сирія). Влітку ІД рвонула в Іраку й Сирії, проголосила «халіфат». Спроба США визволити заручників під Раккою (4 липня) зірвалася; показові страти лише пришвидшили рішення діяти. Наприкінці серпня Пентагон почав розвідпольоти над Сирією для майбутніх ударів (без згоди Дамаска). На цьому тлі обмовка Обама про «відсутність стратегії» стала публічним визнанням: попередня лінія в Сирії зайшла в глухий кут.

Перший етап операції «Непохитна рішучість» в Сирії (вересень 2014 – вересень 2015 рр.). Операція «Train-and-Equip» і виникнення курдського фактора

Новий курс США в Сирії адміністрація Обама почала зі створення широкої коаліції. 5 вересня 2014-го десять союзників по НАТО погодили спільну

боротьбу з ІД в Іраку й Сирії (майбутня операція «Непохитна рішучість»). За даними Білого дому та витоків у пресі, задум передбачав три фази: авіаудари для стримування ІД в Іраку, підготовку іракських і курдських сил, а вже потім – розгортання дій у Сирії.

Офіційна стратегія, оприлюднена 10 вересня, вперше прямо допустила бомбардування цілей ІД у Сирії, заклавши \$500 млн на «навчання та оснащення» сирійської опозиції й \$1 млрд для сусідніх із Сирією держав (біженці, антитерор). Обама різко відкинув співпрацю з Асадом і пообіцяв обійтися без «чобіт на землі». Фактичний пріоритет був «Iraq-first»: у Сирії бити ІД лише там, де це не підсилює Дамаск, тоді як американські партнери поступово нарощують спроможності [115].

Після схвалення Конгресом допомоги повстанцям (18 вересня) 22 вересня 2014-го США розпочали авіаудари по ІД у Сирії; частиною нальотів ціллю ставала і «Джебхат ан-Нусра». Восени загострилась битва за Кобані: YPG утримали місто завдяки підтримці з повітря й обмеженим постачанням, хоч Вашингтон балансував, щоби не дратувати Анкару, яка вбачала в курдах загрозу через зв'язок із РПК.

До кінця року коаліція розрослася до 60 країн і взялася за п'ять напрямів: військова підтримка, перекриття потоку іноземних бойовиків, фінанси ІД, гуманітарка, контрпропаганда. У лютому 2015-го нова Стратегія нацбезпеки США закріпила підхід: партнерства, політичне врегулювання Сирії та підтримка «поміркованих», визнавши водночас, що коріння нинішніх криз сягає, зокрема, війни в Іраку 2003 р. Паралельно Чака Хейгела змінив на чолі Пентагону Ештон Картер.

Вашингтон спробував перейти від «опіки» над наявними групами до формування власних проксі: Пентагон запустив Train-and-Equip із жорстким відбором і фокусом на боротьбі саме з ІД. Та перші випуски («Нові сирійські сили») зазнали краху: «30-та дивізія» була розбита й роззброєна «ан-Нусрою», інші бійці капітулювали, віддавши техніку [145].

Тим часом «таємна» лінія ЦРУ (Timber Sycamore) тривала з не кращими наслідками: наприкінці 2014-го «ан-Нусра» розгромила підопічні ЦРУ угруповання, захопивши ПТРК TOW та іншу зброю; у 2015-му під егідою «Армії завоювання» (за підтримки Туреччини, Катару, Саудівської Аравії) повстанці взяли Ідліб – у союзі з частиною структур, що також отримували західні ресурси. У відповідь Конгрес урізав фінансування програми ЦРУ на 20%.

Баланс проміжних підсумків: станом на 20 серпня 2015 р. коаліція здійснила 6228 ударів, з них 3847 – в Іраку і 2381 – у Сирії (утричі пріоритезуючи іракський напрям за інтенсивністю). Офіційні оцінки тоді прямо остерігалися, що надто успішна кампанія проти ІД у Сирії послабить тиск на режим Асада – тобто швидка розгромна перемога над ІД там не була ціллю Вашингтона.

Другий етап операції «Непохитна рішучість» в Сирії (вересень 2015 – січень 2017 рр.). Початок російської військової операції та створення SDF

До вересня 2015 р. «Ісламська держава» тиснула на захід Сирії: контроль над половиною країни, падіння Пальміри, загроза нафтовим родовищам; повстанці утримували Алеппо й Дераа, а ресурси Дамаска вичерпувались. Асад звернувся по допомогу до Москви, і 30 вересня, на підставі договору 1980 р., Росія розпочала операцію. Того ж дня Керрі та Лавров узгодили канали «деконфліктингу», але вже за кілька днів США та низка союзників публічно звинуватили Кремль у ударах по «поміркованих», а не по ІД. Обама заявив, що Вашингтон воює лише з ІД, назвавши сирійську війну «війною Росії, Ірану та Асада», і (хибно, як згодом з'ясувалося) прогнозував для РФ «болото» [85].

США паралельно підживлювали наземний компонент: згортали провальну Train-and-Equip, переводячи її у «точкове» навчання командирів, а от «таємна» лінія (Timber Sycamore) після входу РФ лише наростала – разом із запитами повстанців на ЗРК. Масштаб поставок ілюструють рейси з Румунії та Болгарії до Туреччини/Йорданії (сотні тонн стрілецької зброї, РПГ, ПТРК). 10 жовтня 2015 р. виникли SDF (ядро – YPG плюс низка колишніх підрозділів ССА); уже за два дні Пентагон скинув їм перші 50 т спорядження, з подальшим нарощуванням підтримки. На півночі Вашингтон балансував між Анкарою і курдами:

спецпризначенці США діяли разом із турками проти ІД у Джераблусі, але одночасно стримували зіткнення Туреччини з YPG. Попри обіцянки «без чобіт на землі», США розгорнули бази в Хасакі, Румейлані та районі Кобані й довели контингент SOF до кількох сотень.

Всередині американського «силового блоку» загострилася конкуренція: DIA попереджала про ризик «салафітського утворення» на сході Сирії, ЦРУ ж бачило в частині ісламістів інструмент проти Асада; запуск Train-and-Equip наклався на мережі ЦРУ, аж до сутичок між підопічними різних відомств. З РФ США підписали меморандум про безпеку польотів; із Туреччиною подібного не було, що сприяло інциденту зі збитим Су-24 (листопад 2015), на який Вашингтон відреагував стримано, формально підтримавши союзника по НАТО, але уникаючи ескалації з Москвою. Обидві сторони системно перекладали відповідальність за «дружні вогні» і втрати серед цивільних [138].

До кінця 2016 р. коаліція звітувала про значні втрати ІД, але перевірити цифри важко. Показники ударів свідчили про пріоритет Іраку: із понад 17 тис. ударів лише 6,4 тис. припало на Сирію (співвідношення навіть зросло на користь Іраку), тоді як Росія за короткий період заявляла про порядки більшу інтенсивність у Сирії. Підтримка «поміркованих» виявилася контрпродуктивною: розслідування CAR (2017) зафіксувало швидке потрапляння західної зброї до ІД; підрозділи Train-and-Equip роззброювалися або розбігалися.

Адміністрація Трампа зробила корекцію курсу: у 2017 р. припинила Timber Sycamore, зберігши, але поступово урізаючи Train-and-Equip/CTEF і зосередившись на двох опорних осередках – ат-Танф (Maghawir al-Thawra) та північ/північний схід (SDF, на ~80% YPG). Балансування із Туреччиною означало скорочення підтримки курдів і зниження загальних обсягів фінансування; плани з підготовки «перевіраних сил» стискалися з ~65 тис. до 10 тис. З 2018-го Білий дім системно перекидав тягар стабілізації на партнерів: окремі транші ще виділялись (зокрема \$40+7 млн на нелетальну допомогу і розслідування хіматак; додаткові \$50 млн восени 2019 р.), але загальна динаміка

– на спад. Сукупно це відображало два мотиви: бажання скоротити витрати США й уникнути глибшого конфлікту з Анкарою через підтримку курдів [176].

Завершення другого (січень 2017 – грудень 2018 рр.) і перехід до третього (січень 2019 – січень 2021 рр.) етапу операції «Непохитна рішучість» в Сирії. Невдачі російсько-американської взаємодії та битва за Ракку

Під час кампанії Дональд Трамп зробив «остаточну поразку ІД» центральною обіцянкою, покладаючи провину за її піднесення на Барака Обаму та Гілларі Клінтон. Він декларував готовність координуватися з Росією й не ставив за мету протистояння Асаду, що в Москві сприймали як шанс для нової «великої угоди». На початку 2017-го з'явилися сигнали потенційної взаємодії, однак хімінцидент у Хан-Шейхуні та збиття США сирійського Су-22 різко загострили атмосферу й фактично зруйнували ідею спільних дій [134].

Ключовим випробуванням стала Ракка. США намагалися поєднати участь Туреччини з опорою на курдсько-арабські SDF, але Анкара вимагала повного згортання підтримки YPG. У підсумку ставку зробили на SDF із сильнішим арабським компонентом. Штурм тривав з 6 червня до 17 жовтня 2017 р. за постійної авіапідтримки Коаліції та участі спецпідрозділів США, Британії й Франції. Разом з тим фіксувалися тяжкі порушення — від випадків ураження цивільних до вербування неповнолітніх у лавах SDF. Після падіння халіфатної «столиці» місто залишалося переважно зруйнованим; за браком коштів на відбудову (зокрема після урізань 2018 р.) десятки тисяч мешканців жили без базових послуг.

Поведінка сторін щодо оточених загонів ІД виявляла подвійні стандарти: США перешкоджали узгодженому з Дамаском і Бейрутом транзиту бойовиків до Абу-Кемаля, водночас ЗМІ повідомляли про евакуації окремих командирів гелікоптерами та про домовленості, що дозволили колонам ІД залишити Ракку. Після взяття міста SDF та Коаліція «дочищали» осередки на східному березі Євфрату; у Вашингтоні оголосили про перемогу над ІД, а Трамп заявив про намір вивести війська. Проте угруповання збереглося як мережа підпілля; навіть ліквідація Абу Бакра аль-Багдаді у 2019 р. не стала фіналом. Здійснити

«перемогу ідей», про яку ще 2017-го говорив Рекс Тіллерсон, так і не вдалося: допоки привабливість халіфатної концепції й структурні причини радикалізації не подолані, поява нових лідерів і осередків – лише питання часу.

США і хімічні атаки в Сирії в 2017-2018 рр.

Американські удари по Сирії в період Трампа проходили не лише проти позицій ІД, а й по урядових цілях, що Вашингтон пов'язував із підозрами у застосуванні хімзброї у квітні 2017-го та квітні 2018-го. Довкола цих епізодів і далі тривають суперечки — від питання про причетність Дамаска до самих атак до сумнівів, чи стали вони взагаліся.

4 квітня 2017 року перші повідомлення з Хан-Шейхуна (Ідліб) розповсюдили «Білі шоломи». Того ж дня у США пролунали натяки на відповідальність сирійської влади та її союзників, а Трамп напрямую поклав провину на Асада. Вранці 7 квітня два есмінці США випустили «Томагавки» по авіабазі Еш-Шайрат (59 ракет влучили в ціль), звідки нібито злітав носій токсину. Рівно за рік – 7 квітня 2018-го – нові повідомлення надійшли з Думи біля Дамаска; у ніч на 14 квітня США, Велика Британія й Франція завдали 105 ракетних ударів по об'єктах, пов'язаних із програмою хімзброї Сирії [163].

Офіційний наратив Заходу простий: режим, відчуваючи безкарність і зовнішню підтримку, використав заборонені засоби. Але при детальнішому розгляді виникають питання щодо мотивації Дамаска. На момент інцидентів урядові сили вже були на підйомі, а анклав опозиції — фрагментований; застосування хімії не давало очевидних військових дивідендів, натомість несло серйозні репутаційні ризики. Навіть частина дослідників, загалом близьких до західної версії, визнає, що логіка рішення виглядає неочевидно (противники Дамаска відповідають: Асад прагнув «випалити» непідконтрольні райони, а тактична вигода переважувала політичні втрати).

Показові й часові «збіги». 30 березня 2017-го Вашингтон фактично зняв пріоритет «Асад має піти», а вже за п'ять днів вибухнув Хан-Шейхун – і тон різко змінився. 29 березня 2018-го Трамп заявив про намір вивести війська із Сирії; за тиждень сталася Дума, що повернула дискусію до силового сценарію. Попри це

Білий дім невдовзі знову підтвердив курс на скорочення присутності.

Політичні дивіденди у США були помітні: після удару 2017-го рейтинг схвалення Трампа підріс приблизно на вісім пунктів; водночас суспільна думка лишалася розділеною. На Капітолійському пагорбі частина законодавців підтримала дії президента, інші дорікали за обхід Конгресу та ризик втягування у війну з Дамаском, Москвою й Тегераном. Адміністрація посилялася на статтю II Конституції та AUMF-2001, а сенатор Боб Коркер виніс оновлену резолюцію про застосування сили (з регулярним переглядом повноважень), яка так і не стала законом [199].

На міжнародних майданчиках США тиснули на визнання провини Дамаска. У Радбезі ООН спробу ухвалити резолюцію із прямими звинуваченнями заблокували Росія й Китай; посол Ніккі Гейлі відповідала емоційними виступами про «варварські атаки» та «момент істини». Коли Сирія за процедурою мала головувати на Конференції з роззброєння в Женеві (травень 2018), Вашингтон оголосив демарш і пообіцяв блокувати її ініціативи.

Паралельно існувала контрверсійна контрверсія. Москва стверджувала, що авіація била по підземних цехах бойовиків, а не застосовувала токсини; напередодні Думи говорила про підготовку інсценування. Згодом з'явилися матеріали, що підживили сумніви: продюсер BBC Ріам Далаті назвав частину відео «Білих шоломів» постановкою; через WikiLeaks спливали внутрішні документи ОЗХЗ щодо Думи (березень 2019), де інженерна оцінка Ієна Гендерсона припускала, що циліндри з хлором могли бути «розміщені вручну», а не скинуті з повітря; сліди хлору виявилися мінімальними і могли мати побутове походження; фіксувалася невідповідність між описаними симптомами та типовою картиною отруєння хлором. Критики закидали організації тиск на місію з установлення фактів і «редагування» фінального звіту «core-командою», де лише одна людина була на місці подій [84].

У підсумковій інтерпретації «*cui prodest*» виходить, що уряд Асада від цих епізодів радше втрачав, тоді як США отримували можливість продемонструвати силу, мобілізувати союзників і підкріпити внутрішньополітичні позиції. Чи були

це інсценування опозиції — з чи без зовнішньої участі — лишається предметом дискусій; але основним бенефіціаром ланцюга подій виглядали саме Сполучені Штати.

Динаміка військової присутності США в Сирії

Військова присутність США стала ключовим інструментом сирійської стратегії Трампа: перебування «на землі» давало важелі впливу – від тренування місцевих сил і прикриття інфраструктури до аргументу «самооборони» американського персоналу.

Формально за системою FML на грудень 2016 р. було дозволено до 503 військових у Сирії, але реальні масштаби були вищі: ротації і тимчасові підрозділи не враховувалися. На початку 2017 р. у Вашингтоні лунали заклики посилити контингент; до Сирії відрядили морпіхів для артилерійської підтримки SDF під час майбутнього штурму Ракки – загальна чисельність зросла щонайменше до ~900 [110].

Паралельно розгорталася база мережа: перші аеродроми США з'явилися в Румейлані (Аль-Хасака) і районі Айн-ель-Араб/Кобані; далі – опорні пункти в Аль-Хасеці, на півночі Ракки та у Манбіджі (де також фіксувалася присутність французів). Дві бази в Манбіджі стали символом трикутника напруги США–Туреччина–курди: щоб стримати Анкару й показати «парасольку» над YPG/SDF, американські рейнджери демонстративно патрулювали місто з розпізнавальною символікою.

Легітимність місії залишалася спірною. На відміну від Росії та Ірану, що діяли за запрошенням Дамаска, сили коаліції не мали формального мандату уряду Сирії чи спеціальної резолюції РБ ООН. Вашингтон обґрунтовував присутність боротьбою з ІД, посиляючись на загальні «анти терористичні» резолюції й тезу, що без коаліції остаточної поразки ІД не досягти [125].

Фактично США застосовували силу для захисту контрольованих зон і партнерів. Найгучніший епізод – бій під Хашамом (Дейр-ез-Зор), коли змішані проурядові сили спробували просунутися до газових родовищ на схід від Євфрату та потрапили під удар коаліції; Вашингтон послався на порушення

узгодженої «лінії деконфлікування». Окремо утримувалася 55-км зона навколо Ат-Танфа.

До кінця 2017 р. Пентагон визнав близько 2 тис. військових у Сирії – вже після того, як основні опорні пункти ІД були розгромлені. Це підштовхнуло Трампа заявити навесні 2018 р. про намір вивести війська, але зовнішньополітичний блок (після рокировки Тіллерсон → Помпео) переконав Білий дім залишитися ще й для стримування Ірану та недопущення переходу східних нафто-газових активів під контроль Дамаска. На родовищі Аль-Омар SDF повідомили про будівництво «великої бази» США – сигнал, що присутність стає довшою, ніж обіцялося [134].

Різкий розворот стався в грудні 2018-го: після розмови з Ердоганом Трамп оголосив у Twitter про «перемогу над ІД» і намір вивести приблизно 2000 військових. Це застало зненацька Держдеп, Пентагон і союзників – напередодні адміністрація, навпаки, обіцяла тримати контингент доти, доки з Сирії не підуть іранські сили. Коливання між «йдемо негайно» і «залишаємось для стримування» стало характерною рисою американської лінії: політична риторика про згортання місії уживалася з інфраструктурним закріпленням і розширенням задач на місці.

Отже, якщо підбивати деякі підсумки присутності військ США в Сирії, то пропонуємо їх розглянути в вигляді табл. 2.1.

Виведення військ з Сирії Трампом мало подвійне значення. Деякі особи в Сполучених Штатах і країнах Коаліції відразу ж виступили проти дій американського президента. Міністр оборони Джим Меттіс і спецпредставник президента в Глобальній коаліції Бретт Макгорт подали у відставку на знак протесту, а президент Франції Еммануель Макрон висловив розчарування рішенням свого американського колеги, підкресливши важливість надійності та координації між союзниками.

Таблиця 2.1

Підсумки присутності військ США в Сирії [систематизовано автором]

Позиція	Аргументи «за» законність	Аргументи «проти» законності
Міжнародне право	США посилаються на ст. 51 Статуту ООН (право на самооборону), оскільки ІДІЛ загрожував міжнародній безпеці.	Відсутня згода уряду Сирії та резолюція РБ ООН, отже формально присутність суперечить міжнародному праву.
Антитерористична боротьба	США та їхні союзники суттєво послабили ІДІЛ, запобігли відродженню «халіфату».	Операції проводяться без координації з Дамаском, що підриває суверенітет Сирії.
Регіональна стабільність	Присутність США допомагає утримувати контроль над небезпечними районами та підтримує союзні Сирійські демократичні сили (SDF).	Дамаск, РФ та Іран вважають американські війська окупаційними, що загострює конфлікт.
Гуманітарний аспект	США заявляють, що їхня присутність не дозволяє терористам атакувати цивільне населення.	Контроль над нафтовими родовищами трактується як економічна експлуатація («крадіжка сирійських ресурсів»).

Після гучної заяви Трампа про «негайний вихід» курс постійно хитався. Джон Болтон додав умови – добити ІД та отримати від Анкари запевнення щодо безпеки курдів – і дедлайни розмилися. Лічильник то йшов до «60–120 днів», то зривався зовсім; на початку 2019-го до Сирії навіть перекинули додаткових військових «для підготовки до вивезення майна», і фактична чисельність сягнула близько 3000. На кінець березня склався тимчасовий план: скоротити контингент до 1000, далі – поетапні зменшення до 400 (≈ 200 у зоні SDF на північному сході й ≈ 200 в Ат-Танфі) з акцентом на стримування Ірану по всій країні.

Зовнішні чинники швидко все перекреслили. Балансування між Туреччиною та SDF (спільні патрулі, «дорожні карти», пости спостереження) Анкару не влаштувало. 6 жовтня 2019 р. Білий дім оголосив про відхід із Північної Сирії перед стартом турецької операції; підрозділи США поспіхом покинули бази, які зайняли сирійські та російські військові (частину залишеного майна довелося знищувати з повітря). Війська вивели не «додому», а в сусідній Ірак – з можливістю повернення. Уже наприкінці жовтня американці знову зайшли на схід Сирії (Дейр-ез-Зор, Аль-Хасака) – спершу під приводом захисту від ІД, фактично ж щоб не допустити контролю Дамаска/Ірану/РФ над

нафтогазовими активами. Контингент знову виріс до ≈ 900 ; Трамп відкрито говорив про намір «подбати й про нафту». Близькість до російських частин породила інциденти й тертя навіть із союзними SDF [165].

Наприкінці 2019-го Марк Еспер озвучив орієнтир «близько 600» військових; у 2020-му сформували окремий арабський підрозділ для охорони родовищ на сході – жест у бік зменшення «курдського фактора» і небажання зайве дратувати Туреччину. Загалом траєкторія виглядала так:

2017 – перша половина 2018: нарощування присутності для «великої перемоги» над ІД (взяття Ракки).

Друга половина 2018 – кінець 2019: фокус зсувається на стримування Ірану → поступове скорочення.

Кінець 2019 – 2020: пріоритет – не пустити Дамаск і союзників до східної нафти; різкий відхід через «Джерело миру», потім повернення й часткова «сиріїзація» (менше «чобіт на землі», більше локальних проксі).

За Байдена офіційна «єдина мета» - добити ІД – формально лишилася, але новий командувач CENTCOM Майкл Курілла прямо визнав, що присутність також підтримує ширші завдання протидії Ірану й Росії. У 2021-му авіаударів стало менше, та операцій SDF за підтримки Коаліції — приблизно стільки ж. Після штурму в'язниці в Ель-Хасеці (січень 2022) Вашингтон підсилив аргументацію за продовження місії та закликав до репатріації затриманих бойовиків і родичів; критики припускали, що інцидент ще й використали як важіль тиску на держави, які зволікають із поверненням своїх громадян [119].

На «полюванні за головами» 2022 р. США та партнери провели серію гучних операцій: ліквідація Абу Ібрагіма аль-Курейші, затримання Хані Ахмеда аль-Курді, усунення Абу Хамзи аль-Єменського та Махера аль-Агаля, а також низки середньої ланки – беззаперечні тактичні успіхи. Паралельно тягнулися важкі гуманітарні сюжети: переповнений Аль-Холь із активним підпіллям ІД та «сіра зона» Рукбана біля Ат-Танфа, де сторони взаємно звинувачували одна одну у блокуванні допомоги.

Окрема лінія – цивільні втрати та підзвітність. Розслідування ЗМІ підсвітили інцидент у Багузі (березень 2019), практики групи Talon Anvil і системне недооблікування жертв. Під час операції проти аль-Курейші загинули мирні мешканці. Внутрішня перевірка Пентагону в підсумку не виявила порушень законів війни та не призвела до дисциплінарних рішень, що викликало хвилю критики. У публічній риториці Вашингтон також протиставляв власну «самокритику» російським практикам, але питання прозорості та відповідальності залишилися гострими.

Нарешті, у відкритому полі інформації неодноразово з'являлися сирійські повідомлення про вербування колишніх бойовиків ІД до проамериканських формувань (SDF або загонів на кшталт «революційних командос»). Ці твердження складно незалежно підтвердити, але вони живлять наратив про «прагматизм без берегів» з боку США та їхніх партнерів [125].

Підсумково, операція Inherent Resolve велася прагматично і «за обставинами»: реальні контртерористичні досягнення супроводжувалися суперечливими методами, змінними політичними цілями та юридично вразливою присутністю. Збереження осередків ІД — об'єктивна загроза, але водночас і зручна підстава для подальшого перебування США в Сирії, де антитерор дедалі частіше перетинається з геополітичним стримуванням суперників і менеджментом ресурсів на сході країни.

Сирія як арена американо-іранського та російсько-американського геополітичного протистояння

За Байдена загальна логіка присутності США в Сирії не змінилася: Вашингтон і далі використовує сирійський театр для стримування Ірану та Росії, але робить це різними інструментами й темпами.

По іранському вектору мотивація частково зсунулась. Якщо за Трампа пріоритетно «страхували» інтереси Ізраїлю, то тепер, на тлі спроб відновити СВПД, охолодження в стосунках з Тель-Авівом та перших кроків ірано-саудівської розрядки, акцент більше на власних інтересах США і демонстрації жорсткості як торгу на переговорах. Це вилилось у серію ударів у відповідь по

проіранських силах у Сирії: у лютому й червні 2021-го та серпні 2022-го. Формально Білий дім відв'язував їх від ядерної угоди, але часові збіги з ключовими моментами переговорів (умова Тегерана про скасування санкцій, обрання Раїсі, прогрес у Відні і нервова реакція Ізраїлю) натякають на політичний підтекст. Паралельно зберігалася тісна координація з Ізраїлем: Пентагон і CENTCOM погоджували більшість цілей для ізраїльських авіаударів по ІРІ в Сирії, що спонукало проіранські проксі бити по американських об'єктах.

З Росією у 2021 році працював відносно стабільний деконфліктинг: лінії зв'язку діяли, попри окремі порушення і наполегливі спроби Москви витіснити США з північного сходу. Наприкінці 2021-го додалися «нервові» патрулі біля меж зон відповідальності та спільні заходи SDF-Дамаск-РФ. Після вторгнення РФ в Україну 2022-го сирійський трек поступово загострився: тема «добровольців» із Сирії для Донбасу/України, російський авіаудар біля Ат-Танфа в червні, після якого новий очільник CENTCOM Майкл Курілла назвав дії РФ «провокаційними». Надалі США фіксували зростання порушень у повітрі (зокрема перельоти через зону Ат-Танфа на тлі турецьких обмежень для ВКС РФ); Москва відповідала звинуваченнями в «незаконних» польотах американських БПЛА та постійно підкреслювала незаконність перебування військ США в Сирії. Водночас канали взаємодії не зникли, траплялися й показово «коректні» епізоди.

Окремо Вашингтон активно проводив паралелі між поведінкою Росії в Сирії та Україні, підсилюючи власну інформаційну повістку. Загалом Сирія лишалася для США майданчиком демонстрації сили й перевірки «червоних ліній»: із Тегераном – частина торгу довкола СВПД (з постійним ізраїльським фактором), із Москвою – переважно контроль ризиків через деконфліктинг, епізодичні силові сигнали та взаємні пропагандистські наративи.

Подальша еволюція курдської проблеми в американо-турецьких відносинах

Підтримка США Сирійського Курдистану стала окремим вузлом усієї сирійської політики Вашингтона й серйозно вдарила по відносинах із Анкарою.

Саме вона запустила «ланцюгову реакцію»: закупівлю Туреччиною С-400 у РФ, формування Астанинського формату, виключення Анкари з програми F-35 і хвилю американської критики на адресу політики Ердогана щодо опозиції. Туреччина у відповідь тричі ввела війська в північну Сирію, де домінують PYD/YPG, що у Вашингтоні публічно засуджували як підрив коаліційної боротьби з ІД [127].

За Трампа Ердоган зумів добитися «жовтого світла» для двох операцій - «Оливкова гілка» та «Джерело миру». З Байденом спільної мови майже не було: нинішній президент США відверто симпатизує курдам і критично ставиться до Ердогана. Перші місяці його каденції минули в змішаних сигналах: з одного боку, зупинка діяльності американської Delta Crescent на північному сході Сирії (жест у бік Анкари); з іншого – жорсткі заяви про права людини та фактичне визнання геноциду вірмен. Навіть Пентагон діяв «у два кроки»: просив збільшити число «перевіраних» бійців до 20 тис., але запитував на це лише \$177 млн. Не дивно, що в SDF чекали від США чіткішої лінії щодо Туреччини [135].

Зустріч Байден-Ердоган на саміті НАТО в червні 2021 р. нічого не розв'язала: Вашингтон не відмовився від підтримки SDF/YPG. Анкара спробувала розіграти «російську карту», апелюючи до невдоволення Москви американською присутністю на сході Євфрату. Та у відповідь почула: РФ проти «сепаратизму» курдів, але й вимагає, щоб Туреччина прибралася з ідлібського анклаву терористів. Повної підтримки Анкара не отримала ні там, ні там.

Коли США хаотичновиходили з Афганістану (серпень 2021), Ердоган, схоже, розраховував на вікно можливостей для нової операції проти SDF – або принаймні на жорсткіший шантаж. На лінії зіткнення почастишали обстріли. США відповіли комбінацією заспокійливих і стримувальних кроків: контакти з політичним крилом курдів, продовження санкційного режиму з часів «Джерела миру», підтвердження присутності ~900 військових. У жовтні Анкара відкрито звинуватила США та РФ у невиконанні обіцянок відвести YPG на 30 км від кордону й пригрозила «зробити необхідне». На тлі підготовки Туреччиною ударів по районах Тель-Ріфаат (під російською парасолькою) та Камишли-

Хасеке (зона відповідальності США) обидві великі сили синхронно «погасили» кризу: росіянам дозволили тимчасово завести Су-35 на базу Камишли, SDF отримали гарантії безпеки, а Байден на G20, за словами Мазлума Кобані, пообіцяв не дозволити нападів. Після Афганістану Вашингтон не міг повторити сценарій «кинути союзника» [154].

У 2021–поч. 2022 рр. Туреччина продовжила точкові удари по Рожаві й запустила в Іракському Курдистані операцію «Кіготь-Замок». Наприкінці травня 2022 р. Ердоган знову заговорив про нове наземне вторгнення для розширення 30-кілометрової «зони безпеки» та повернення туди сирійських біженців – використовуючи тему як важіль у переговорах щодо вступу Фінляндії та Швеції до НАТО й для підготовки до виборів-2023. США відповіли «так, але ні»: визнаємо безпекові занепокоєння Туреччини, однак попереджаємо, що наступ зірве стабільність і поставить під ризик тюрми з бойовиками ІД. На тлі цієї невизначеності SDF почали тактичне зближення з Дамаском – як сигнал Вашингтону й Анкарі [141].

Літо–осінь 2022 р. додали драматизму: вимога Ердогана, аби США пішли зі сходу Євфрату; удари турецьких БПЛА з ліквідацією командирів SDF; максимально «стерильні» заяви Вашингтона без прямого згадування Туреччини. Після теракту в Стамбулі (листопад) Анкара миттєво почала операцію «Кіготь-Меч» у Сирії та Іраку й заговорила про наземну фазу. США спершу обмежилися заклик до деескалації, але різко посилили тон після ударів поблизу бази США в Хасеке, водночас повторивши мантру про «легітимні занепокоєння Туреччини». За лаштунками Вашингтон і Москва спільно тиснули на Анкару, пропонуючи технічні розв'язки (наприклад, заміна курдських підрозділів на арабські SDF у чутливих містах). Туреччина натомість висунула додаткові вимоги – зокрема позбавити SDF контролю над нафтовими родовищами, що звучало як сигнал також для Дамаска.

У підсумку за Байдена США не пішли на публічну «війну» з Анкарою й не таврували її як «екзистенційну загрозу» для курдів. Проте тиха, ситуативна стримувальна гра – дипломатія, військова присутність, гарантії безпеки,

координація з РФ там, де це вигідно – двічі (у 2021 і 2022 рр.) зірвала турецькі плани повномасштабної наземної операції. Мотиви Вашингтона були і стратегічні (продовжити боротьбу з ІД, балансувати Іран/РФ) і внутрішньополітичні (не допустити повторення афганського фіаско – «втечі з покинутими союзниками»).

2.3. Історична динаміка американської політики в умовах сирійського конфлікту 2011–2022 рр.

Санкційна політика США щодо Сирії, у зв'язку з тією роллю, яку їй відводять у Вашингтоні, заслуговує на окрему згадку. Почати слід з того, що санкції проти Сирії були введені Сполученими Штатами ще в 1979 р., коли країна була включена до списку країн-спонсорів тероризму. Як учасник цього списку, Сирія була позбавлена можливості придбавати американське озброєння та отримувати економічну допомогу. Крім того, щодо Дамаска було введено жорсткий експортний контроль за товарами подвійного призначення, а також різні фінансові обмеження. Однак Сирія дуже скоро знайшла спосіб обходити ці обмеження за допомогою сусіднього Лівану.

Нова хвиля санкцій США щодо Сирії послідувала незабаром після початку війни в Іраку і ґрунтувалася на «Законі про відповідальність Сирії та відновлення суверенітету Лівану» (Syria Accountability and Lebanese Sovereignty Restoration Act of 2003, або SALSRA), прийнятому Конгресом США в грудні 2003 р. Причин для введення нових санкцій американськими законодавцями було знайдено безліч, від згаданих безпосередньо в назві закону втручань у внутрішні справи Лівану до підтримки Іраку та розробки хімічної, біологічної і навіть ядерної зброї [141].

Втілення в життя норм закону SALSRA було покладено виконавчим указом 13338 президента Джорджа Буша-молодшого, виданим у травні 2004 р. Згідно з цим указом, до Сирії заборонявся експорт або реекспорт американської зброї та товарів подвійного призначення, а також будь-яких американських товарів, крім їжі та ліків.

Нові санкції проти Дамаска були введені в 2006-2008 рр. виконавчими указами 13399879 і 13460880. Обидва ці укази були прийняті у зв'язку з вбивством ліванського прем'єр-міністра Рафіка Харірі, в якому підозрювалася Сирія. Проти ряду сирійських офіційних осіб були введені персональні санкції. Крім того, в 2006 р. відповідно до норм Патріотичного акту США були введені санкції проти Комерційного банку Сирії у зв'язку з підозрами у відмиванні грошей, отриманих від продажу іракської нафти. В результаті, американським банкам та іншим фінансовим організаціям було заборонено мати в ньому кореспондентські рахунки. Незважаючи на все це, «передвоєнні» санкції проти Сирії були порівняно легкими і можуть бути порівняні з тими, що «застосовувалися проти Мілошевича та його оточення, але не досягали масштабів санкцій щодо Ірану чи Куби» [136].

Однак з початком громадянської війни в Сирії американський санкційний маховик почав розкручуватися все сильніше. Уже в квітні президент Обама видав виконавчий указ 13572, згідно з яким «порушення прав людини урядом Сирії становлять надзвичайну і виняткову небезпеку для національної безпеки, зовнішньої політики та економіки США». Відповідно до указу вводилися персональні санкції проти низки сирійських посадових осіб, замішаних у порушенні прав людини. Наступний указ, 13573, був виданий менше ніж через місяць і вводив додаткові обмеження, вже проти вищих посадових осіб САР, у тому числі – персонально проти президента Башара Асада.

У серпні 2011 року, одночасно із заявою Обама про те, що «настав час для президента Асада піти» [141], Білий дім випустив новий указ 13582, що вводив вже більш серйозні заходи не проти конкретних сирійських еліт, а проти уряду країни в цілому. Згідно з ним, блокувалися всі активи уряду Сирії в США, заборонялися інвестиції в Сирію, ввезення в країну будь-яких товарів і послуг американського виробництва, а також вводилося нафтове ембарго: заборонявся імпорт сирійської нафти і участь американських громадян і компаній в угодах з сирійською нафтою.

Виконавчий указ 13606, що послідував після деякої паузи, вводив нове, цифрове санкційне вимірювання і нову причину для введення санкцій – «зловмисне використання технологій» урядами Сирії та Ірану для «порушень в роботі комп'ютерів і мереж, моніторингу та відстеження», що, на думку Білого дому, також «загрожувало національній безпеці та зовнішній політиці Сполучених Штатів». Відповідно, санкції були спрямовані на те, щоб «дозволити іранському і сирійському народу вільно спілкуватися один з одним» і «забезпечити вільний потік інформації» [123]. Відповідно до указу, санкції були введені проти глави сирійської розвідки Алі Мамлюка, а також ряду сирійських і іранських силових структур і телекомунікаційних компаній, яким заборонялося придбання американських технологій для їх подальшого «зловмисного використання» вищезазначеними способами.

Наступний, травневий виконавчий указ президента Обама 13608 був спрямований проти іноземних осіб та компаній, які «порушили, намагалися порушити, змовилися порушити або спричинили порушення» американських санкцій проти Ірану та Сирії. Таким чином, проти Сирії вперше були введені так звані вторинні санкції – «обмеження проти тих, хто будь-яким чином пов'язаний з особами або організаціями, що підпадають під санкції, хто діє від їхнього імені або в їхніх інтересах», або ж, кажучи простіше, «санкції за порушення санкцій» [165].

Нарешті, в серпні 2012 р. Конгрес прийняв «Закон про зниження загрози з боку Ірану та порушення прав людини в Сирії» (Iran Threat Reduction and Syria Human Rights Act of 2012) [187]. Відповідно до його положень, президент зобов'язувався не пізніше ніж через 120 днів подати Конгресу: а) список осіб, відповідальних за порушення прав людини в Сирії; б) список осіб, які постачають режиму зброю та чутливі технології для порушення прав людини; в) список осіб, які здійснюють цензуру на території Сирії. Щодо цих осіб потім мали бути вжиті стандартні санкційні заходи (блокування майна, обмеження або заборони на фінансові операції та вивезення власності). Крім того, накладалося обмеження на можливість скасування президентом США санкцій відповідно до

виконавчого указу 13606, які мали діяти, поки діють санкції, накладені в рамках даного закону. Прямо прописувалися в законі і умови, за яких санкції можуть бути зняті. Цікаво відзначити, що крім пов'язаних з поточними подіями умов, до списку були включені також відмова від підтримки терористичних організацій, припинення розвитку і розгортання балістичних ракет середньої і великої дальності, а також відмова від виробництва хімічної, біологічної та ядерної зброї з «переконливими гарантіями того, що вона [уряд Сирії – прим. авт.] не буде залучено до подібної діяльності в майбутньому». Таким чином, закон підводив ризику під усіма існуючими на той момент антисирійськими санкціями з боку США, зводячи в єдиний «пакет» всі претензії Вашингтона до поточного сирійського керівництва.

Слід зазначити, що прийняттям цих законів і виконавчих указів справа не закінчувалася. Відповідно до їх положень Міністерство фінансів США мало право розширювати списки осіб, які підпадають під санкції, що воно регулярно і робило. Так, список осіб, які підпадали під санкції відповідно до указів 13572 і 13573, виданих навесні 2011 року, був розширений Мінфіном вже в червні: під санкції потрапило сирійське Управління політичної безпеки, поліція Ірану, а також ряд сирійських і іранських посадових осіб. Надалі під санкції потрапило багато сирійських посадових осіб, бізнесменів і компаній, у тому числі Комерційний банк Сирії і найбільший мобільний оператор Syriatel, Сирійське радіо і телебачення, Сирійський міжнародний ісламський банк, сирійський Науково-дослідний центр, російський «Темпбанк» та багато інших.

Восени 2015 року, в розпал бойових дій проти ІДІЛ і незабаром після початку військової операції Росії в Сирії, США ввели санкції проти сирійської компанії HESCO та її власника Джорджа Хасвані, який має російське громадянство, за звинуваченням у посередництві в торгівлі нафтою між ІДІЛ та урядом у Дамаску.

Востаннє за часів Обама сирійські санкційні списки були розширені за вісім днів до зміни адміністрації в Білому домі. Тоді санкції були введені проти 18 високопоставлених сирійських військових, відповідальних за три які мали

місце хімічні атаки в квітні 2014 р. і травні 2015 р., а також проти всіх родів військ Сирійських арабських збройних сил.

Крім того, непрямий вплив на Сирію чинили і санкції проти її союзників. Зокрема, прийняття спрямованого проти Росії Ukraine Freedom Support Act of 2014 «підвело під санкції Рособоронекспорт і російські компанії, що здійснюють оборонне співробітництво з сирійським урядом».

Водночас, слід зазначити, що американський уряд проводив досить гнучку санкційну політику. Так, у серпні 2012 р. санкції були зняті з колишнього прем'єр-міністра Сирії Ріяда Хіджаба, який втік до Йорданії, незважаючи на те, що раніше він був затятим прихильником Асада і як губернатор Латакії в 2011р. брав участь у придушенні антиурядових виступів. Також слід зазначити, що в червні 2013 р. американське Управління з контролю за іноземними активами (OFAC) заклиало американські компанії звертатися за спеціальними ліцензіями, які дадуть їм можливість брати участь в угодах з продажу сирійської нафти, які допоможуть НКСРОС. Підводячи підсумки санкційної політики США за адміністрації Обами, слід сказати, що ця політика мала подвійні результати. З одного боку, процес прийняття нових і розширення старих санкційних заходів був добре налагоджений і, в координації з союзниками в рамках Міжнародної робочої групи з санкцій (IWGS), призвів до серйозних проблем в сирійській економіці, особливо в нафтовій промисловості, яка до війни забезпечувала близько чверті всіх державних доходів. Схожа картина спостерігалася і в виробничому секторі. Підсумок – падіння сирійського експорту за період 2011-2015 рр. на 92%, а імпорту – на 73%. З іншого боку, санкційні заходи тільки погіршили економічне становище і тих, хто страждає від реалій громадянської війни простих жителів Сирії [136].

З перших днів своєї роботи адміністрація Трампа продовжувала санкційну політику попередніх адміністрацій щодо Сирії. Вже 24 квітня 2017 року Міністерство фінансів США ввело санкції щодо 271 експерта-хіміка, заявивши про їх причетність до розробки хімічної зброї, яка була, ймовірно, застосована в Хан-Шейхуні 4 квітня. Крім того, 9 травня Трамп продовжив ще на рік раніше

існуючий санкційний режим, заснований на восьми виконавчих указах президентів Джорджа Буша-молодшого і Барака Обами. Білий дім заявив, що продовження необхідне через «надзвичайну загрозу національній безпеці, зовнішній політиці та економіці Сполучених Штатів», яку становить виробництво «хімічної та біологічної зброї, підтримка терористичних організацій та перешкоджання ефективному функціонуванню уряду Лівану», а також про звірства і порушення прав людини, вчинені режимом Асада під час громадянської війни в Сирії [92].

На перший погляд може здатися, що санкційна політика нової адміністрації щодо Сирії не сильно відрізнялася від попередньої, а передвиборчі заяви Трампа про можливу співпрацю з Росією і Сирією були просто риторикою. Однак при ближчому розгляді можна зробити висновок про те, що обидві дії не носили відверто агресивного характеру, а скоріше були спрямовані на створення видимості такого. Санкції, введені щодо сирійських вчених, були лише супутньою мірою до удару по Еш-Шайрату, який сам по собі був скоріше «демонстрацією сили», а продовження діючих санкцій було чистою формальністю.

На цьому тлі боротьба між президентом і Конгресом за прийняття Закону про протидію ворогам Америки за допомогою санкцій (Countering America's Adversaries Through Sanctions Act, CAATSA) стає ще більш помітною. Закон, запропонований Конгресом, був спрямований проти двох основних союзників Сирії, Росії та Ірану. Президенту було наказано розробити стратегію протидії «дестабілізуючій діяльності Ірану», включаючи фінансову та військову підтримку режиму Асада. Особливо суворим був закон щодо Росії, оскільки вводив санкції за надання допомоги Сирії в розробці або виробництві хімічної, біологічної або ядерної зброї, балістичних або крилатих ракет, а також за надання «дестабілізуючої кількості та типів» сучасних звичайних озброєнь. Крім того, президент зіткнувся з обмеженнями на зняття раніше введених антиросійських санкцій, яке тепер вимагало схвалення з боку відповідних комітетів Конгресу.

Не дивно, що рішення Конгресу викликало значне невдоволення виконавчої влади, особливо з боку самого президента Трампа. Хоча він не скористався своїм правом вето, оскільки Конгрес міг би скасувати його, він підписав законопроект, водночас назвавши його «ущербним» і таким, що ущемляє «повноваження виконавчої влади відповідно до (міжнародних) договорів» [111]. Реакція Трампа не дивна, з огляду на його прагнення дійти компромісу з Росією щодо спільних заходів боротьби з «Ісламською державою» та послаблення іранського впливу в регіоні.

Конгрес США продовжив свої законодавчі зусилля щодо впливу на Сирію та її союзників за допомогою санкцій, що призвело до створення декількох законопроектів, найбільшими з яких є Закон про зміцнення безпеки Америки на Близькому Сході (Strengthening America's Security in the Middle East Act) та Закон Цезаря про захист цивільного населення Сирії (Caesar Syria Civilian Protection Act). Останній мав довшу історію, хоча деякий час був частиною першого законопроекту. Особливий інтерес представляє боротьба за прийняття першого законопроекту під час шатдауну уряду США. Незважаючи на те, що більшість демократів однозначно підтримала б запропоновані заходи, вони тричі блокували їх проходження в Сенаті, відмовляючись зробити це до відновлення роботи уряду. Нарешті, 5 лютого законопроект пройшов Сенат 74 голосами проти 19 і був переданий до Палати представників, але подальшого просування не отримав.

Закон Цезаря про захист цивільних осіб в Сирії (коротко Caesar Act або Закон Цезаря) є набагато більш примітним. Він був названий на честь інформатора, який викрив військові злочини, ймовірно скоєні режимом Асада. Вперше законопроект був внесений до Конгресу в середині 2016 року за адміністрації Обами, причому його первинна версія була набагато жорсткішою. Від президента вимагалось повідомити про можливість створення безполітної зони в Сирії і надати Конгресу імена осіб, відповідальних або причетних до грубих порушень прав людини в країні. Хоча законопроект успішно пройшов Палату представників, далі він не просунувся. Протягом наступних кількох років

були зроблені спроби прийняти законопроект в 115-му і 116-му Конгресах. В останньому варіанті Закон Цезаря був представлений Конгресу 9 січня 2019 р. і частково (приблизно на 70%) включений до Закону про повноваження на національну оборону (National Defense Authorization Act) на FY2020, який був прийнятий Сенатом 17 грудня 2019 року і підписаний президентом Трампом три дні по тому [88].

Закон Цезаря вводив ряд заходів, включаючи розпорядження про проведення розслідування щодо Центрального банку Сирії за підозрами у відмиванні грошей та введення нових санкцій щодо третіх країн, які співпрацюють з урядом Асада. Ці санкції були спрямовані на співпрацю в таких галузях, як гірничодобувна, переробна, авіаційна, будівельна та машинобудівна, що негативно позначилося на зусиллях з відновлення Сирії та житті мільйонів сирійців. Трохи цинічно на цьому тлі виглядає один з розділів документа, який отримав назву «Допомога сирійському народу» [95]. Закон Цезаря також, як зазвичай, наклав обмеження Конгресу на президента щодо скасування санкцій. Не дивно, що Закон Цезаря в підсумку довелося включити до великого і серйозного документа, що відноситься до категорії «must pass», щоб домогтися його прийняття.

Санкції, введені через події в Сирії, не обмежилися Дамаском або його союзниками. У якийсь момент США були змушені ввести санкції проти свого союзника, Туреччини, через події, що відбулися під час операції «Джерело миру». 14 жовтня 2019 року Дональд Трамп підписав виконавчий указ 13894, який уповноважив Міністерство фінансів після консультацій з Держдепартаментом ввести санкції проти Туреччини за її дії на північному сході Сирії. Президент США також оголосив про підвищення тарифів на турецьку сталь до 50%. Крім того, Міністерство фінансів ввело санкції щодо Міністерства оборони Туреччини, Міністерства енергетики та природних ресурсів, а також їхніх керівників і міністра внутрішніх справ. Однак після завершення операції «Джерело миру» Вашингтон, як і обіцяв, скасував усі санкції проти Туреччини.

Також цікаво відзначити збільшення темпів роботи «санкційного кулемета» в 2020 р., яке, ймовірно, можна пов'язати з наближенням президентських виборів, що вимагало від Трампа демонструвати певні зовнішньополітичні успіхи на тлі невдач у боротьбі з пандемією коронавірусу. Так, санкції були введені проти радника президента з медіа-питань Асада Луни аль-Шібль та її чоловіка, осіб і компаній, відповідальних за відродження сирійської нафтової промисловості, а також проти Центрального банку Сирії. Варто зазначити, що частина санкцій була введена вже після виборів 6 листопада. Можливо, що ці санкції були спрямовані на погіршення відносин із Сирією та Іраном і тим самим на зменшення ймовірності повернення США за Джо Байдена до іранської «ядерної угоди». Нарешті, варто також відзначити відмову США зняти санкції проти Сирії у зв'язку з самою пандемією, незважаючи на заклики ООН і ВООЗ.

Вплив внутрішньополітичної боротьби на політику США в Сирії був очевидним у цьому питанні. Президент, схоже, не хотів вводити надмірні санкції щодо Сирії та її союзників, вважаючи за краще замість цього продовжувати дію існуючих санкцій і вводити нові залежно від обставин, що склалися. Конгрес, з іншого боку, наполягав на все більш обмежувальних законопроектах, щоб чинити тиск на противників США, тим самим обмежуючи гнучкість дій виконавчої влади. Це перетягування каната звужувало президенту простір для маневру.

У сфері санкцій адміністрація Байдена теж проводила досить неоднозначну на перший погляд політику. З одного боку, Вашингтон вводив нові санкції з найрізноманітніших причин, з іншого – проводив неодноразові вилучення з уже існуючих санкційних режимів. Однак при уважному розгляді видно, що дії адміністрації були досить системними.

Розглянемо спочатку знову введені санкції. Перші санкції щодо Сирії Сполучені Штати ввели наприкінці липня 2021 року, і вони ознаменували повернення до того, чого, на думку багатьох у «вашингтонському болоті», так не вистачало за попередньої адміністрації, – до ціннісного компонента зовнішньої

політики США. Під санкції потрапили вісім сирійських в'язниць, п'ять сирійських чиновників, пов'язаних з цими в'язницями, а також два воєнізовані ополчення та їхні лідери, які, за американськими даними, були причетні до масового порушення прав людини. Цікаво відзначити, що одне з цих ополчень було не шіїтським проурядовим, а сунітським опозиційним. Протурецьке угруповання Ахрар аш-Шаркія «прославилося» вбивством сирійського курдського політика Хевріна Халяфа в жовтні 2019 року, а також вербувало до своїх лав колишніх членів ІД. Судячи з усього, такий крок мав також послужити сигналом для турецького керівництва.

Наступні санкції, введені у зв'язку з Сирією, були введені в березні 2022 року. До самої Сирії вони стосувалися лише побічно, оскільки були введені проти китайської компанії Zhengzhou Nanbei Instrument Equipment Co. Ltd за «поставку Сирії обладнання, контрольованого режимом нерозповсюдження хімічної та біологічної зброї».

Ці санкції могли стати прелюдією до наступних, введених рівно через сім місяців, у жовтні 2022 року. Цього разу американські чиновники вирішили згадати історію дев'ятирічної давності і накласти санкції на трьох сирійських генералів, нібито причетних до хімічної атаки в Східній Гуті в серпні 2013 року. Держсекретар Ентоні Блінкен заявив, що вони «відмовили в праві на життя щонайменше 1400 осіб», а також закликав уряд САР «знищити свою програму створення хімічної зброї і надати негайний і безперешкодний доступ персоналу ОЗХЗ відповідно до його міжнародних зобов'язань». Остання вимога виглядає тим більш дивною, враховуючи, що США в 2013-2016 рр. особисто брали участь в операції зі знищення сирійської хімічної зброї. Разом з тим, в ряді випадків Вашингтон послабив введені раніше антисирійські санкції. По-перше, в червні 2021 року були дозволені певні дії, пов'язані з наданням допомоги Сирії в подоланні наслідків пандемії коронавірусу. Згідно зі спеціальною ліцензією, дозволялися певні операції та види діяльності, пов'язані з профілактикою, діагностикою та лікуванням COVID-19. Водночас зазначалося, що як і раніше заборонено експорт або реекспорт будь-яких товарів, технологій або послуг армії або розвідці САР.

Цей процес було продовжено в листопаді того ж року, і цього разу американське Міністерство фінансів пішло значно далі. Згідно зі змінами до генеральної ліцензії для неурядових організацій, їм було дозволено такі дії: «нові інвестиції в Сирію; закупівля нафтопродуктів сирійського походження для використання в Сирії; деякі угоди з підрозділами уряду Сирії», проте всі ці дії мали носити суто некомерційний характер, а також бути спрямовані, зокрема, на «побудову демократії». Крім того, особливо підкреслювалося, що ці дії були спрямовані виключно на «полегшення страждань сирійського народу», і що США «як і раніше зосереджені на стримуванні зловмисної діяльності Башара Асада... шляхом обмеження можливості отримувати доступ до міжнародної фінансової системи та глобальних ланцюгів поставок».

Однак найбільш значущою подією в сфері санкцій стало видання Мінфіном США в травні 2022 р. генеральної ліцензії 22 (GL 22), яка «санкціонувала певну економічну діяльність у конкретних районах, не контрольованих режимом, на півночі, на сході та північному заході Сирії». Ця ліцензія дозволяла іноземні приватні інвестиції в усі основні сектори економіки північних районів країни. За словами офіційних представників Держдепартаменту, цей крок був спрямований виключно на «зниження ймовірності відродження ІД за рахунок усунення умов, що сприяють вербуванню та розвитку мереж підтримки», а також був «не політичним, а лише економічним» і жодним чином не підривав територіальну цілісність Сирії.

Проте, подібні пояснення не задовольнили ряд зовнішніх акторів сирійського конфлікту. З очевидних причин проти виступила Туреччина. Президент Ердоган назвав дії США неприйнятними і «такими, що заохочують терористів» [136].

Таким чином, санкційна політика США щодо Сирії за Байдена, незважаючи на уявну різноспрямованість, насправді була поєднанням показових заходів з подальшим економічним удушенням підконтрольних уряду територій країни. Незначні винятки з санкцій, і то для «побудови демократії», не могли виправити гуманітарну ситуацію, яка вкрай залежала від повноцінного

економічного відновлення країни, яке, в свою чергу, було неможливим через санкції Закону Цезаря. Зняття ж санкцій з північного сходу і північного заходу країни, незважаючи на всі заяви американської сторони, фактично переслідувало подвійну мету: ще сильніше економічно і політично відірвати бунтівні регіони від центру, а також створити для нього видиму альтернативу.

2.4. Еволюція інструментів впливу США на сирійському напрямку у ретроспективі

Міжнародне середовище було не тлом, а активним детермінантом рішень щодо Сирії. Баланс сил великих держав (США–РФ–ЄС–КНР), проєкція інтересів регіональних акторів (Туреччина, Іран, Ізраїль, держави Затоки), а також поява й еволюція недержавних збройних угруповань (ІД, «ХТШ», SDF) створили змінну архітектуру стримувань і можливостей. Інституційні рамки ООН і режимів контролю над зброєю, санкційні коаліції, гуманітарний порядок денний та міграційні хвилі в Європі додатково коригували «вікна можливостей» і межі допустимого. Окремо впливали енергетичні й економічні шоки, що задавали ціну втручання та відбудови. У цьому підпункті окреслюються ключові зовнішні драйвери, канали їхнього впливу та вузлові моменти, коли міжнародна кон'юнктура безпосередньо перелаштовувала стратегічні рішення щодо Сирії.

Задля більшої наглядності пропонуємо розпочати з наглядної схеми з цього питання із подальшим поясненням (рис. 2.1).

Сирійський конфлікт, що розпочався у 2011 році, став одним із найскладніших політичних та гуманітарних викликів сучасного світу. Його складність полягає у багатошаровості факторів, які вплинули на стратегічні рішення держав. Конфлікт став ареною взаємодії між внутрішніми політичними інтересами Сирії, регіональними гравцями та глобальною спільнотою.

Типи впливу міжнародних гравців на сторони сирійського конфлікту

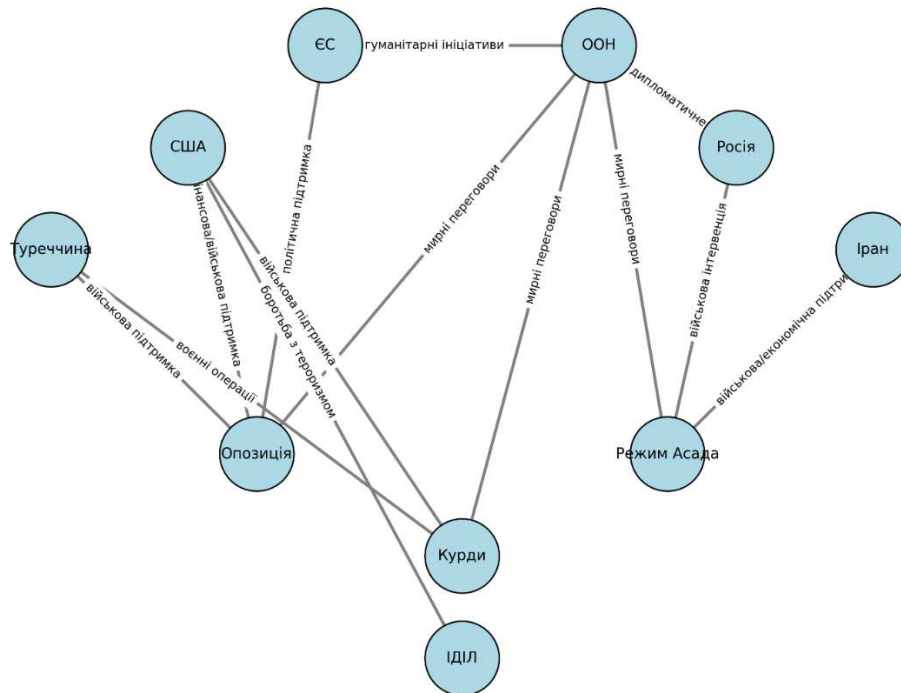

Рис. 2.1. Типи впливу міжнародних гравців на сторони сирійського конфлікту
[розроблено автором]

До початку конфлікту Сирія характеризувалася [121]:

політичною централізацією влади навколо режиму Башара Асада, стабільністю протягом десятиліть і обмеженою політичною конкуренцією;

економічною стагнацією, високим рівнем безробіття та зростанням цін на основні товари;

соціальною напругою між різними етнічними та релігійними групами (суніти, шиїти, курди, християни);

регіональними і міжнародними альянсами, включно з Росією та Іраном, що забезпечували підтримку уряду в економічних та військових питаннях.

Ці фактори визначили вразливість держави до масових протестів, які почалися у 2011 році на хвилі Арабської весни. Зовнішні держави та міжнародні організації швидко включилися у процес оцінки ситуації та формування відповідної політики.

США в сирійському конфлікті

Аналізуючи поведінку Сполучених Штатів Америки у сирійському конфлікті, можна зробити висновок, що їхня стратегія відзначалася багатовекторністю та поєднанням інструментів «м'якої» і «жорсткої» сили. Від самого початку США намагалися відігравати роль провідного глобального арбітра, але їхні дії постійно коригувалися міжнародним середовищем, регіональними ризиками та внутрішньополітичними чинниками [164].

У 2011–2012 рр. ключовим інструментом впливу стали дипломатія та економічні санкції. Цей етап демонструє прагнення Вашингтона уникнути прямої військової участі на початковій фазі конфлікту, натомість зробивши ставку на міжнародну ізоляцію режиму Башара Асада. Проте ефективність цих кроків була обмеженою: сирійський уряд, заручившись підтримкою Росії та Ірану, не тільки зберіг політичну стійкість, а й нарощував військовий потенціал. Це показало, що у багатополлярному міжнародному середовищі санкції, навіть з боку провідної економіки світу, не завжди призводять до бажаних результатів.

У 2014–2015 рр. стратегія США зазнала трансформації у зв'язку зі зростанням загрози з боку ІДІЛ. Замість фокусування виключно на Асаді, американська політика переорієнтовується на боротьбу з тероризмом, що на той момент становив безпосередню загрозу не лише регіону, а й безпеці союзників США у світі. Вибір на користь авіаційних ударів, а не масштабної наземної операції, був результатом як міжнародних обмежень (ризик прямої конфронтації з Росією), так і внутрішньополітичної втоми американського суспільства від затяжних воєн в Іраку й Афганістані. Таким чином, стратегія США балансувала між демонстрацією сили й уникненням втягування у нову повномасштабну кампанію [146].

2017 рік став переломним у символічному вимірі: реакція на хімічну атаку в Хан-Шейхуні показала готовність США вдатися до точкових військових ударів як превентивного та стримувального інструменту. Цей крок мав подвійне значення: по-перше, він засвідчив, що США не залишаються осторонь порушення норм міжнародного гуманітарного права; по-друге, він був чітким сигналом як для союзників, так і для опонентів США про збереження

американського впливу на Близькому Сході. Водночас така стратегія не вирішила фундаментальних проблем конфлікту, а радше підтвердила його перехід у фазу «замороженого протистояння», де великі держави діють через обмежені, але символічно вагомі кроки.

Отже, стратегія США в Сирії ілюструє класичний приклад адаптації великої держави до динамічного міжнародного середовища. Вона поєднувала дипломатичні, економічні та військові засоби, однак була вимушеною зважати на позицію інших центрів сили, насамперед Росії, а також на обмеженість власних ресурсів у світлі внутрішніх викликів. У результаті Сполучені Штати виконували радше роль «балансуючого арбітра», ніж єдиного визначального гравця. Цей досвід демонструє, що навіть у випадку провідної світової держави стратегічні рішення є результатом постійного узгодження національних інтересів із реаліями міжнародного середовища.

Росія у сирійському конфлікті

Участь Російської Федерації в сирійському конфлікті стала одним із визначальних чинників, які суттєво вплинули на його перебіг, динаміку та кінцеві результати. Якщо на початкових етапах війни Росія обмежувалася дипломатичною підтримкою режиму Башара Асада, то з 2015 року відбулася кардинальна зміна стратегії: Кремль ухвалив рішення про проведення прямої військової операції. Це рішення стало водночас і внутрішньополітичним сигналом про здатність Росії відновлювати статус «світової держави», і зовнішньополітичним кроком, який значно підвищив вагу Москви на Близькому Сході.

Введення російського контингенту, розгортання авіаційної кампанії та створення військової інфраструктури в Латакії (зокрема бази Хмеймім) стали поворотним моментом у війні. Саме завдяки російській підтримці сирійська армія, яка на той момент перебувала у стані занепаду, отримала можливість відновити контроль над стратегічно важливими територіями та утримати Дамаск від падіння. Для Москви це означало не лише зміцнення військово-стратегічних

позицій у регіоні, але й закріплення статусу гарантованого союзника, який не відмовляється від своїх партнерів навіть у критичних умовах.

У 2016–2017 роках російський вплив став виходити далеко за межі військової присутності. Москва поступово перетворилася на активного архітектора мирного врегулювання. Ініціатива створення Астанинського формату переговорів, спільно з Іраном і Туреччиною, була не лише тактичним дипломатичним кроком, а й стратегічним викликом для Заходу. Росія довела, що здатна формувати альтернативні платформи врегулювання конфліктів, де провідна роль США та ЄС поступово нівелюється. Це стало серйозним сигналом для міжнародного середовища: на глобальній арені з'явився актор, який не лише застосовує військову силу, але й володіє ресурсом дипломатичного впливу, здатного змінювати розстановку сил.

Поєднання інструментів «жорсткої сили» (військової кампанії, авіаударів, використання сучасних озброєнь, координації з іранськими та сирійськими військами) і «м'якої сили» (мирні ініціативи, посередництво у переговорах, позиціонування себе як гаранта стабільності) дозволило Москві максимально розширити свій вплив. У цьому контексті міжнародне середовище виступило не лише обмежувальним чинником, що змушувало враховувати інтереси США, ЄС, Туреччини, Ізраїлю чи арабських держав, але й стимулювальним фактором: у багатополярних умовах Росія отримала шанс продемонструвати власну спроможність діяти самостійно й ефективно.

Особливо важливо підкреслити, що російська присутність у Сирії мала багатовимірні цілі. По-перше, вона дозволила забезпечити довгострокове збереження режиму Асада, що гарантувало Кремлю стратегічного союзника на Близькому Сході. По-друге, це було демонстрацією військових можливостей Росії — від відпрацювання нових видів озброєння до практики ведення сучасних гібридних операцій. По-третє, Сирія стала майданчиком для відновлення позицій Росії як глобального гравця після міжнародної ізоляції, викликаній подіями в Україні у 2014 році.

Таким чином, участь Росії в сирійському конфлікті є яскравим прикладом того, як міжнародне середовище впливає на ухвалення стратегічних рішень і водночас створює можливості для зміцнення позицій окремих держав. Москва зуміла використати сирійську кризу для досягнення одразу кількох стратегічних цілей: військових, дипломатичних, геополітичних і навіть внутрішньополітичних. Сирійська війна стала для Росії не лише зоною конфлікту, а й ареною глобальної демонстрації сили, яка дозволила відновити статус-кво та закріпити за собою роль одного з ключових арбітрів сучасної міжнародної політики.

Туреччина у сирійському конфлікті

Сирійський конфлікт став для Туреччини не просто регіональною кризою, а екзистенційним викликом, який безпосередньо торкнувся питань її національної безпеки, внутрішньополітичної стабільності та міжнародного позиціонування. На відміну від віддалених держав-гравців (США, Росії чи європейських країн), Туреччина опинилася в унікальній ситуації сусідства з епіцентром війни, що зробило її вразливою до практично всіх наслідків сирійської трагедії.

Одним із наймасштабніших викликів стала міграційна криза. Туреччина прийняла понад 3,5 мільйона сирійських біженців, що зробило її світовим лідером за кількістю осіб, які отримали тимчасовий захист. Це призвело до суттєвих соціально-економічних навантажень: зростання конкуренції на ринку праці, збільшення державних витрат на соціальні програми, напруження у відносинах із місцевим населенням у прикордонних регіонах. Міграційний фактор поступово перетворився з гуманітарної проблеми на важіль зовнішньополітичного тиску: Анкара неодноразово використовувала його у відносинах з ЄС, демонструючи здатність «відкрити» чи «закрити» потоки біженців у бік Європи залежно від політичних переговорів [86].

Не менш серйозним викликом стало курдське питання. Посилення позицій курдських збройних формувань у північній Сирії (зокрема «Сирійських демократичних сил» та «Загонів народної самооборони» – YPG) Анкара

розглядала як прямий наслідок підтримки Заходом, передусім США, цих угруповань у боротьбі з ІДІЛ. Для турецького керівництва це означало реальну загрозу створення квазідержавного курдського утворення біля її кордонів, яке могло б стати основою для посилення сепаратистських тенденцій всередині самої Туреччини (через діяльність Робітничої партії Курдистану – РПК). Таким чином, конфлікт у Сирії наклався на хронічну проблему турецької державності, роблячи її ще гострішою.

Виходячи з цього, Анкара поступово перейшла від пасивної політики до активних військових дій. У 2016 році було розпочато операцію «Щит Євфрату», метою якої стало витіснення ІДІЛ із прикордонних територій та запобігання поширенню курдського впливу. У 2018 році відбулася операція «Гілка оливи», спрямована проти курдських формувань у районі Афрін. У 2019 році Туреччина реалізувала операцію «Джерело миру», завданням якої було створення так званої «зони безпеки» на півночі Сирії. Ці кампанії стали не лише елементами військової стратегії, а й чітким сигналом міжнародному середовищу про те, що Анкара готова використовувати силу для захисту власних інтересів, навіть всупереч позиції провідних партнерів по НАТО [92].

Окрім безпекових та військових мотивів, Туреччина переслідувала й геополітичні цілі. Участь у сирійському конфлікті дозволила їй претендувати на статус регіонального лідера, здатного формувати порядок денний на Близькому Сході. Анкара активно брала участь у дипломатичних процесах: з одного боку, зберігала партнерство з США та НАТО, а з іншого – розвивала співпрацю з Росією та Іраном у рамках Астанинського процесу. Така багатовекторність дала змогу Туреччині маневрувати між глобальними центрами сили, підкреслюючи власну незалежність і підвищуючи свою роль у врегулюванні.

Не можна ігнорувати й внутрішньополітичний аспект. Для уряду Реджепа Таїпа Ердогана сирійський конфлікт став важливим інструментом мобілізації суспільної підтримки. Риторика боротьби проти тероризму, захисту національної безпеки та необхідності захисту турецьких кордонів використовувалася для консолідації суспільства й легітимації авторитарного посилення влади. У цьому

сенсі зовнішньополітичний чинник безпосередньо перетинався з внутрішньополітичними завданнями.

Отже, стратегія Туреччини в сирійському конфлікті демонструє багатшаровість впливу міжнародного середовища на ухвалення рішень. З одного боку, Анкара перебувала під тиском глобальних гравців, змушена рахуватися з позиціями США, Росії, ЄС та Ірану. З іншого боку, сама війна створила для Туреччини можливість зміцнити власні позиції: просунути ідею створення буферної зони, підвищити свій дипломатичний статус і закріпити імідж держави, яка здатна самостійно формувати регіональну безпекову архітектуру.

Таким чином, участь Туреччини у сирійській війні є прикладом поведінки середньої регіональної держави, яка намагається максимально використати кризу для просування власних стратегічних інтересів. Це ілюструє діалектичний характер впливу міжнародного середовища: воно одночасно підштовхує до оборонних дій (захист кордонів, протидія курдам, стримування потоків біженців) і відкриває нові можливості для розширення впливу (дипломатичне посередництво, військова присутність, зміцнення ролі на Близькому Сході).

Іран в сирійському конфлікті

Роль Ісламської Республіки Іран у сирійському конфлікті була однією з найпослідовніших і найінтенсивніших серед усіх зовнішніх гравців. На відміну від багатьох міжнародних акторів, які змінювали свою позицію залежно від динаміки війни чи міжнародного тиску, Іран із самого початку чітко визначив свою стратегічну мету – збереження режиму Башара Асада як ключового союзника у регіоні [136].

Основою такої політики було кілька взаємопов'язаних факторів. По-перше, збереження Сирії під контролем дружнього режиму мало стратегічне значення для формування так званого «шиїтського півмісяця» – геополітичного простору, який охоплює Іран, Ірак, Сирію та Ліван. Цей простір дозволяє Тегерану підтримувати безпосередній зв'язок із «Хезболлою» в Лівані, що, у

свою чергу, забезпечує постійний тиск на Ізраїль та зміцнює регіональний вплив Ірану.

По-друге, участь у сирійському конфлікті мала ідеологічний вимір. Для іранського керівництва підтримка сирійського режиму та захист шіїтських і алавітських святинь позиціонувалося як священний обов'язок. Це забезпечувало легітимацію втручання як усередині країни, так і серед шіїтських громад у регіоні. Завдяки цьому Іран зумів мобілізувати тисячі бійців із Лівану, Іраку, Афганістану та Пакистану, які воювали на боці Асада у складі різних шіїтських ополчень.

По-третє, сирійський конфлікт відкрив для Ірану можливості зміцнити свої військово-політичні позиції на Близькому Сході. Розгортання підрозділів Корпусу вартових Ісламської революції, діяльність спецпідрозділу «Аль-Кудс» під командуванням Касема Сулеймані та інтеграція цих сил у сирійську армію створили унікальний досвід експедиційної війни для іранських військових. Таким чином, Іран не лише захищав свої інтереси, але й випробовував нові методи ведення війни, які згодом використовуватимуться в інших регіональних конфліктах.

Разом із тим, активна іранська присутність у Сирії мала й серйозні виклики. Вона загострила протистояння Ірану із Саудівською Аравією та іншими сунітськими державами, які сприймали сирійську війну як можливість послабити іранський вплив. Крім того, значне нарощування іранської військової інфраструктури в Сирії викликало занепокоєння Ізраїлю, що призвело до численних авіаударів по іранських об'єктах і конвоях із озброєнням для «Хезболли». Це підтверджує, що сирійський конфлікт швидко вийшов за рамки внутрішньої громадянської війни і перетворився на арену ширшого регіонального суперництва.

У стратегічному вимірі Сирія стала для Ірану не лише плацдармом для проєкції сили, але й випробуванням здатності вести довготривалу гібридну війну в умовах активної протидії глобальних і регіональних суперників. Іран продемонстрував гнучкість, використовуючи як військові, так і політичні

інструменти, одночасно поєднуючи офіційні канали підтримки з розгалуженою мережею проксі-груп.

Загалом, участь Ірану в сирійському конфлікті засвідчила, що міжнародне середовище може перетворювати локальні війни на масштабні геополітичні сутички. Для Тегерану Сирія стала ключовим полігоном для підтвердження власного статусу регіонального гегемона, а також інструментом протистояння як із сунітськими суперниками, так і з Ізраїлем та США. Цей досвід має довготривалі наслідки: він не лише зміцнив іранські позиції в Леванті, але й заклав основу для подальшої мілітаризації регіону, що й надалі визначатиме стратегічні розрахунки Ірану та його опонентів.

ЄС в сирійському конфлікті

Європейський Союз із самого початку сирійського конфлікту зайняв позицію політичного та морального засудження режиму Башара Асада, наголошуючи на необхідності припинення насильства й переходу до демократичних реформ. Втім, на відміну від таких держав, як США, Росія чи Іран, ЄС не виступав єдиним військово-політичним актором, а залишався радше колективним політичним союзом із внутрішніми суперечностями. Це істотно обмежувало його можливості щодо безпосереднього впливу на хід подій у Сирії [84].

Найбільш відчутним наслідком війни для Європи стала масштабна міграційна криза 2015–2016 років, коли мільйони сирійців були змушені покинути країну й шукати притулку на території ЄС. Для європейських держав це стало справжнім випробуванням на стійкість внутрішніх політичних систем, механізмів солідарності та безпеки. З одного боку, частина країн – насамперед Німеччина та Швеція – відчинили свої кордони для великої кількості біженців, позиціонуючи це як гуманітарний обов'язок. З іншого боку, держави Центральної та Східної Європи (Угорщина, Польща, Чехія) категорично виступали проти розподілу мігрантів, що призвело до глибокої політичної кризи всередині ЄС. Ця ситуація продемонструвала не лише відсутність єдиної

стратегії реагування, а й серйозні внутрішні розбіжності, які підважили авторитет Євросоюзу як єдиного політичного гравця.

Іншим ключовим елементом політики ЄС щодо Сирії стало впровадження санкцій проти режиму Асада, які торкнулися як сирійських політичних і військових діячів, так і цілих секторів економіки. Санкційний тиск мав на меті послабити уряд Сирії, ізолювати його на міжнародній арені та змусити до переговорів. Однак на практиці ефективність цих заходів виявилася обмеженою, оскільки режим отримував значну військово-політичну та економічну підтримку з боку Росії та Ірану [175].

Важливою складовою політики ЄС була також гуманітарна допомога. ЄС і його держави-члени стали найбільшими донорами фінансової підтримки сирійських біженців у сусідніх країнах – Туреччині, Йорданії та Лівані. Зокрема, було укладено кілька угод із Туреччиною, спрямованих на стримування потоків мігрантів у Європу в обмін на фінансову допомогу Анкарі. Це свідчило про те, що ЄС переважно зосередився на «пом'якшенні наслідків» війни, а не на її безпосередньому врегулюванні.

Сирійський конфлікт продемонстрував також слабкість зовнішньополітичної автономії ЄС. Попри амбіції розвивати «стратегічну автономію», Євросоюз залишився залежним від позицій США та НАТО у питаннях безпеки. Військове втручання на боці однієї зі сторін або створення власних миротворчих ініціатив виявилися практично неможливими через відсутність єдиного політичного консенсусу та недостатню інтеграцію оборонної політики. Це перетворило ЄС радше на другорядного гравця, який діє через санкції, дипломатію та гуманітарну допомогу, але не здатен самостійно визначати розвиток подій.

Таким чином, сирійська війна стала для Європейського Союзу тестом на зрілість і ефективність його зовнішньої політики. Вона виявила подвійність його ролі: з одного боку, ЄС продемонстрував високий рівень фінансової та гуманітарної мобілізації, а з іншого – продемонстрував слабкість у військово-політичному вимірі. Конфлікт показав, що навіть економічно потужний союз

може залишатися периферійним актором у кризі, якщо відсутні інструменти швидкої та рішучої безпекової реакції.

У стратегічній перспективі цей досвід став поштовхом до дискусій про необхідність посилення Спільної політики безпеки та оборони ЄС, створення власних сил швидкого реагування та зменшення залежності від США. Проте реалізація цих ідей залишається проблематичною через брак політичної єдності серед держав-членів.

Отже, головний урок для ЄС полягає в тому, що без формування реальних механізмів спільної безпекової та оборонної політики він ризикує й надалі залишатися другорядним гравцем у глобальних конфліктах, незалежно від своєї економічної ваги.

Сирійський конфлікт з 2011 року став полігоном, де стратегічні рішення всередині країни – уряду Асада, опозиції та курдських акторів – ухвалювалися в тісній залежності від зовнішнього середовища. Політика п'яти ключових зовнішніх гравців – США, Росії, Туреччини, Ірану та ЄС – створила своєрідну «матрицю обмежень і можливостей», у межах якої приймалися вирішальні кроки щодо війни, переговорів, територіального контролю, економічного виживання та міжнародної легітимності.

1. США: між стримуванням режиму, антитерором і обмеженням ескалації

Американська політика сформувала подвійний контур впливу. Перший – політико-санкційний і дипломатичний – стимулював Дамаск до тактики «пережити тиск»: режим системно переорієнтовувався на підтримку Росії та Ірану, мінімізуючи вразливість до західних інструментів примусу. Другий – військово-обмежений контур проти ІДІЛ – підштовхнув сирійських акторів до переформатування пріоритетів: для уряду Асада – використати боротьбу з тероризмом як аргумент легітимності; для курдського керівництва – конвертувати партнерство з США у де-факто автономію; для опозиції – пристосуватися до нової ієрархії підтримки. Цілеспрямовані, але точкові удари США (зокрема у відповідь на застосування хімічної зброї) стали сигналом-«червоним маркером» допустимого: вони стримували найжорсткіші практики,

але водночас не змінювали балансу сил радикально. У підсумку США створили середовище, в якому ескалаційні рішення режиму мали підвищену ціну, а рішення опонентів – зокрема курдів – отримували «вікна можливостей», проте в межах, що не втягували Вашингтон у велику війну з РФ.

2. Росія: військова інтервенція як «архітектор подій» і конвертація сили у політичний капітал

Російська інтервенція 2015 р. стала переломним структурним фактором. Її наслідком було різке звуження простору рішень для антиасадівських сил і відкриття широкого меню опцій для Дамаска: від наступальних кампаній до селективних «перемир'їв» і локальних угод. Військова присутність РФ створила парасольку безпеки, під якою режим оптимізував розподіл ресурсів, переналаштовував вертикаль управління, відроджував спецслужбові та ополченські інструменти контролю територій. На дипломатичному рівні Москва запропонувала альтернативний трек врегулювання (Астана/Сочі), що зсунув центр ухвалення політичних рішень з формату ООН/Женева. Це змінило поведінкову логіку учасників: вони дедалі більше орієнтувалися на домовленості, де Росія – «головний модератор», а питання політичного перехідного процесу відсувалися або переформулювалися. У результаті стратегічні рішення Дамаска фільтрувалися крізь призму «що прийнятне/зручне Москві», а рішення опозиції та Анкари дедалі частіше оптимізувалися під «російську картину миру».

3. Туреччина: безпекова логіка кордону, «курдське питання» і багатовекторне балансування.

Турецька політика – це безпекова стратегія сусідства: потоки біженців і перспектива курдської автономії на кордоні стали головними детермінантами рішень. Операції «Щит Євфрату», «Гілка оливи», «Джерело миру» створили буферні зони, де турецький вплив став прямою змінною при ухваленні будь-яких воєнно-політичних кроків з боку Дамаска, курдів і опозиції. Багатовекторність Анкари – переговори з США як союзником по НАТО та паралельна координація з Росією й Іраном – примушувала інших акторів враховувати турецьке право

«вето» на рішення, які загрожували її кордонам. Це особливо відчувалося у плануванні курдських стратегій (дипломатичне лавірування між Вашингтоном і Москвою, військова економія сил), а також у розрахунках Дамаска, що пристосовувався до «фактичної зональності» Півночі. Для опозиційних угруповань турецька підтримка структурувала ієрархію життєздатних рішень – від переміщення ресурсів до участі в локальних адміністраціях.

4. Іран: мережа проксі, «шиїтський півмісяць» і стратегія виснаження суперників

Іран запровадив мережеву модель впливу: Корпус вартових Ісламської революції, «Аль-Кудс», «Хезболла» та союзні шиїтські формування створили стійку інфраструктуру, яка дозволила Дамаску ухвалювати більш ризикові рішення на фронті, спираючись на зовнішні резерви живої сили, інструкторів і логістики. Така модель змістила центр ваги з регулярної армії до гібридних конфігурацій, що підвищило адаптивність режиму. Стратегічно Іран інтерналізував конфлікт у ширший регіональний контекст (конкуренція із Саудівською Аравією, протистояння з Ізраїлем). Це означало, що рішення Дамаска й проіранських акторів коригувалися не лише внутрішньосирійською логікою, а й сигналами з інших театрів – Лівану, Іраку, Перської затоки. Практика поступового «вкорінення» – створення підтримуваних структур безпеки, економічних зв'язків і релігійно-ідеологічної легітимації – зменшувала чутливість сирійського режиму до санкцій і дипломатичної ізоляції, підвищуючи стійкість до тривалих конфліктів виснаження.

5. ЄС: санкційно-гуманітарний трек і «винос конфлікту» у внутрішню політику Європи

ЄС діяв переважно через санкції, дипломатію та безпрецедентну гуманітарну допомогу, уникаючи прямої військової ролі. Для сирійських рішень це означало:

економічний тиск на Дамаск із прогнозованою реакцією – глибша опора на РФ/Іран і неформальні канали виживання;

стимул для Туреччини закріплювати буферну політику (угоди з ЄС щодо біженців), що опосередковано формувало рішення сирійських акторів на Півночі;

нормативний каркас (правозахисний дискурс, документування злочинів), який не змінював негайно баланс сил, але впливав на довгострокову легітимність та рамки майбутнього політичного врегулювання. Міграційна криза винесла сирійську тему в центр внутрішньоєвропейських дебатів, а політичні рішення держав-членів (квоти, контроль кордонів, співпраця з Анкарою) мали зворотний вплив на розрахунки турецької сторони та непрямо — на динаміку на півночі Сирії.

Системні наслідки для сирійських стратегічних рішень

1. Зоналізація конфлікту і багаторівнева влада. Політика РФ і Туреччини, підсилена американською тактикою проти ІДІЛ і іранською мережею проксі, привела до фактичної фрагментації: різні зовнішні гарантії — різні режими безпеки і правила гри. Рішення в Дамаску, у курдських адміністраціях та в опозиційних анклавів ухвалювалися з огляду на «свого» зовнішнього патрона і лінії деескалації/ескалації, які він готовий забезпечити.

2. Зміна ваги інструментів: від регулярної війни до гібридних практик. Іранська мережа, російська авіапарасолька та турецькі операції сприяли інституціоналізації гібридних рішень: місцеві сили безпеки, ополчення, угоди про «примирення», вибіркові обміни територіями, коридори постачання, що зменшували чутливість сторін до класичних наступів/перемир'їв.

3. Обмежена ескалація як норма. Американська «червона лінія» щодо хімзброї та небажання США/ЄС входити у пряму війну з РФ зробили локалізовані удари і «керовану ескалацію» раціональною стратегією для всіх сторін. Це знизило ймовірність різких рішень, які могли б змінити загальний баланс, але закріпило довготривалу конфліктність.

4. Легітимаційна конкуренція треків врегулювання. РФ (Астана/Сочі) та Захід (Женева/ООН) створили конкурентні рамки процесу. Сирійські актори навчилися «форум-шопінгу»: просувати вигідні пункти там, де патрон має більшу вагу, і блокувати невідповідні на альтернативному майданчику.

5. Економіка виживання і санкційна адаптація. Санкції США/ЄС підвищили вартість рішень режиму, але водночас підштовхнули до тіньових і паралельних ланцюгів із залученням російсько-іранської підтримки. Для опозицій і курдських адміністрацій це означало залежність від зовнішніх дотацій/логістики, що безпосередньо формувало їхні бюджетні та безпекові рішення.

Підсумкові уроки для теорії й практики стратегічного ухвалення рішень

Зовнішні патрони не лише «обмежують», а й «конструюють» опції. РФ створила військово-політичне поле, у якому виграшними стали наступальні й «локально-угодні» рішення Дамаска; США – поле, де пріоритет антитерору сформував автономні інтереси курдських акторів; Туреччина – поле буферної безпеки; Іран – поле мережевої стійкості; ЄС – нормативно-гуманітарну рамку і економічні стимули/стримування.

Мультипатронат породжує стратегічну «взаємозалежність слабких». Сирійські рішення в будь-якій зоні рідко є автономними: кожен актор мусить дзеркалити очікування двох-трьох зовнішніх центрів сили, від яких залежать зброя, гроші, дипломатичний захист і пропускна здатність коридорів.

Стійке перемир'я потребує узгодження «червоних ліній» всіх п'ятих зовнішніх гравців. Поки межі допустимого різняться (хто, де і проти кого може застосовувати силу), внутрішньосирійські рішення раціонально залишаються обережно-опортуністичними, а конфлікт – низької чи середньої інтенсивності, але довготривалим.

Отже, політика США, Росії, Туреччини, Ірану та ЄС не просто впливала на сирійські рішення – вона визначала конфігурацію поля, на якому ці рішення взагалі можливі. Саме композиція цих п'яти векторів – сила/санкції/буферизація/мережевість/нормативність – сформувала «правила гри» сирійської війни та параметри будь-якого майбутнього врегулювання.

Висновки до розділу 2

Етапність змін – від непрямой «зміни режиму» до контейнменту – зумовили структурні чинники (баланс сил, ППО Сирії, глухий кут у РБ ООН) і внутрішні (громадська думка, міжвідомча інерція). Адміністрації Трампа й Байдена переосмислили пріоритети Обама, але зійшлися на формулі «менше ризику – більше стримування»: ударна відповідь точково, основний ресурс – місцеві партнери, санкції та гуманітарні канали. Таким чином, США утримують «заморожений» конфлікт, не дозволяючи Ірану та Росії завершити його на користь Дамаска.

За 2011–2022 рр. США пройшли шлях від курсу на посилення опозиції до моделі «обмеженої присутності»: невеликий контингент, точкові операції, підтримка SDF, контроль над критичними районами та тиск на Іран/РФ. Результат – запобігання реваншу ІД на великій території, але без сталого політичного врегулювання й без відновлення керованості держави. Ціна – зіпсовані відносини з Анкарою, тривала «заморожена» конфігурація на сході Євфрату й гуманітарні/правові дилеми. Надалі ефективність американської стратегії залежатиме від здатності поєднати контртероризм із реалістичною політичною формулою, що зменшує роль проксі-протистоянь і враховує баланс з Туреччиною, Іраном та Росією.

Санкційна архітектура США щодо Сирії перетворилася на довгостроковий механізм тиску й стримування, що одночасно карає режим, обмежує простір для Ірану/РФ і формує «економічні кордони» без великої військової присутності. Ефект – істотне послаблення доходів Дамаска й блокування відбудови під дією «Закону Цезаря», але й побічні втрати: погіршення гуманітарної ситуації, стимулювання тіньових схем і поглиблення розриву між підконтрольними та непідконтрольними центру територіями (GL-22). Внутрішньоамериканська динаміка (жорстка лінія Конгресу vs. тактична гнучкість виконавчої влади) закріплює «ефект храпового механізму»: санкції легше посилити, ніж зняти. Без політичної формули, що поєднає адресні винятки з реалістичними вимогами до

Дамаска й гарантіями для союзників США, санкції радше консервуватимуть статус-кво, ніж наблизатимуть до стійкого врегулювання.

Зовнішні патрони не лише стримують сторони, а конструюють самі опції їхніх рішень: РФ забезпечила військово-політичне поле для наступальної стратегії Дамаска, США – антитерористичну рамку, що відкрила «вікна можливостей» для SDF, Туреччина – логіку буферної безпеки, Іран – мережеву стійкість, ЄС – санкційно-нормативний контур і гуманітарну підтримку. Мультипатронат породив взаємозалежність слабких акторів, гібридизацію інструментів і норму «контрольованої ескалації», яка закріплює затяжний конфлікт низької/середньої інтенсивності. Стійке врегулювання можливе лише за умови узгодження «червоних ліній» усіх ключових зовнішніх гравців і поєднання безпекових домовленостей із поступовою економічною деескалацією; без цього санкційна економіка виживання, буферизація півночі та конкуренція треків мирного процесу відтворюватимуть статус-кво.

Основні положення 2-го розділу дисертації опубліковані автором у таких наукових працях: [214, 215, 217]

РОЗДІЛ 3.

КОМПАРАТИВНИЙ ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ АМЕРИКАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО СИРІЇ ТА УКРАЇНИ

3.1. Історичні чинники формування політики США щодо України у 1991–2022 рр.

Період 2014–2022 рр. став ключовим у розвитку відносин між Україною та Сполученими Штатами Америки. Анексія Криму та початок збройної агресії Росії проти України докорінно змінили стратегічні пріоритети американської зовнішньої політики на східноєвропейському напрямі. США послідовно виступали одним із головних партнерів України у сфері безпеки, політичної підтримки та економічної стабілізації. Векторність їхньої політики проявлялася у поєднанні дипломатичного тиску на Росію, запровадження санкційних механізмів, зміцнення обороноздатності України та сприяння її внутрішнім реформам. Аналіз основних напрямів цієї політики дозволяє простежити еволюцію американських підходів та визначити ключові фактори, що вплинули на характер українсько-американського співробітництва у зазначений період [122].

Для систематизації та наочності динаміки двосторонніх відносин доцільно узагальнити ключові напрями політики США щодо України у вигляді хронологічної таблиці (табл. 3.1), де простежуються основні кроки та рішення американської сторони впродовж 2014–2022 рр.

Політика Сполучених Штатів Америки щодо України у 2014–2022 рр. характеризувалася багатовекторністю, системністю та послідовністю, що зумовлювалося як геополітичними трансформаціями у Східній Європі, так і внутрішніми викликами української державності. На основі аналізу основних напрямів взаємодії можна виділити декілька ключових вимірів [163].

По-перше, безпековий вимір. Починаючи з 2014 р., США забезпечили формування довгострокового механізму військової допомоги Україні. Еволюція

цього процесу відбувалася від надання нелетальних засобів і проведення тренувальних програм до постачання сучасних систем озброєння (зокрема протитанкових комплексів «Javelin»), а також до створення інституційних каналів допомоги, таких як Ukraine Security Assistance Initiative. Даний напрям сприяв поступовому підвищенню обороноздатності України та наближенню її сектору безпеки до стандартів НАТО.

Таблиця 3.1

Основні дії США щодо України у 2014–2022 рр. [розроблено автором]

Рік	Ключові дії США
2014	Санкції проти РФ (Е.О. 13660, 13661, 13662, 13685) Ukraine Freedom Support Act (грудень) 1-ша кредитна гарантія \$1 млрд Запуск тренувальної місії JMTG-U (Яворів)
2015	2-га кредитна гарантія \$1 млрд Розширення секторальних санкцій Підтримка створення НАБУ та САП Допомога в децентралізації, енергетичних реформах
2016	3-тя кредитна гарантія \$1 млрд Продовження секторальних санкцій Розширення військових тренувань
2017	Закон САATSA → санкції проти РФ «закодовані» Конгресом Створено USAI (Ukraine Security Assistance Initiative)
2018	Перше постачання летальної зброї (Javelin) «Кримська декларація» (липень) → політика невизнання анексії.
2019	Новий пакет Javelin Закон PEESA → санкції проти Nord Stream 2 Тимчасова затримка військової допомоги → імпічмент Трампа
2020	Продовження військових тренувань Розширення санкцій проти РФ Підтримка енергетичних реформ України
2021	Байден: тимчасове послаблення санкцій проти NS2 (травень) Листопад: Оновлена Хартія стратегічного партнерства США–Україна Відновлення санкційного тиску проти NS2
2022 (до 24.02)	США попереджають про загрозу вторгнення РФ Активні поставки зброї й обладнання Нові пакети санкцій готуються на випадок агресії

По-друге, фінансово-економічний вимір. У 2014–2016 рр. було надано три кредитні гарантії загальним обсягом \$3 млрд, які забезпечили критично важливу макрофінансову стабілізацію та створили умови для співпраці України з МВФ. Одночасно США інвестували у підтримку ключових реформ – децентралізації, державного управління, енергетики та формування антикорупційної

інфраструктури. Таким чином, американська допомога мала не лише короткостроковий антикризовий, а й довгостроковий інституційний характер.

По-третє, політико-дипломатичний вимір. США стали провідним ініціатором міжнародної санкційної політики проти Російської Федерації, поступово розширюючи її від персональних і секторальних заходів до системного правового закріплення через ухвалення CAATSA (2017). Важливим зовнішньополітичним сигналом стала «Кримська декларація» 2018 р., яка формалізувала політику невизнання анексії Криму. Додатковим чинником стало протистояння енергетичній експансії Росії, зокрема проєкту Nord Stream 2, що мало безпосереднє значення для енергетичної та транзитної безпеки України. Кульмінацією дипломатичного виміру стало підписання Хартії стратегічного партнерства (2021), яка оновила рамкові засади українсько-американської взаємодії.

По-четверте, еволюційний аспект політики. У 2014–2016 рр. пріоритетами США були невідкладна фінансова стабілізація та перші оборонні заходи. У 2017–2019 рр. акцент змістився на інституціоналізацію підтримки та санкцій, а також на надання летального озброєння. У 2020–2021 рр. політика США фокусувалася на оновленні стратегічних рамок співпраці та реагуванні на енергетичні виклики. На початку 2022 р. вона перейшла у фазу превентивного посилення оборонного потенціалу України напередодні повномасштабного вторгнення РФ.

Загалом, політика США щодо України у 2014–2022 рр. мала стратегічний характер і поєднувала:

- стримування російської агресії шляхом санкцій і політики невизнання;
- поглиблення військово-оборонного партнерства;
- забезпечення фінансової та економічної стабільності;
- стимулювання інституційних реформ;
- гарантування енергетичної безпеки.

Незважаючи на зміни адміністрацій у Вашингтоні та політичні кризи (зокрема процедуру імпічменту президента Трампа), базові напрями американської політики щодо України залишалися незмінними, що свідчить про

їхній двопартійний консенсусний характер. У сукупності це забезпечило поступове посилення стійкості української держави та створило фундамент для протидії широкомасштабній агресії Росії у 2022 р.

Безпекова допомога та оборонне партнерство (табл. 3.2)

1. Від 2014 р.: тренувальні місії (JMTG-U, Яворів) і довгострокова програма підготовки тисяч українських військових; з 2022 тренування перемістили в ЄС.

2. Розширення летальної допомоги: рішення про «Джавеліни» у 2018 р., додатковий пакет у 2019 р.; паралельно – регулярні поставки обладнання, боєприпасів, засобів зв'язку тощо.

3. Законодавчі рамки підтримки: Ukraine Freedom Support Act (2014) та подальші щорічні асигнування (включно з USAI) сформували стабільний канал оборонної допомоги.

Таблиця 3.2

Безпекова допомога та оборонне партнерство [розроблено автором]

Напрямок	Заходи	Результат/ефект
Підготовка особового складу	Тренувальні місії JMTG-U на Яворівському полігоні (від 2014 р.) Довгострокова підготовка тисяч українських військових Після 2022 р. тренування переміщено до ЄС	Підвищення професійності українських військових, готовність до ведення сучасних бойових операцій, інтеграція з натівськими стандартами
Розширення летальної допомоги	Постачання ПТРК «Джавелін» (2018 р.) Додатковий пакет допомоги у 2019р. Регулярні поставки обладнання, боєприпасів, засобів зв'язку	Зміцнення оборонних спроможностей України, здатність відбивати агресію, підвищення морального стану та бойової готовності
Законодавчі та фінансові рамки підтримки	Ukraine Freedom Support Act (2014) Щорічні асигнування через USAI та інші програми	Забезпечення стабільного та передбачуваного каналу допомоги, довгострокове планування оборонних закупівель і навчання

Аналіз заходів Сполучених Штатів Америки щодо безпекової допомоги та оборонного партнерства з Україною демонструє системний і багаторівневий підхід до підтримки української держави у сфері оборони. По-перше, програми підготовки особового складу, організовані через тренувальні місії JMTG-U на

Яворівському полігоні та подальше переміщення цих програм до країн ЄС після початку повномасштабної війни у 2022 р., сприяли значному підвищенню професійного рівня українських військових. Така підготовка забезпечила інтеграцію українських збройних сил у стандарти НАТО, підвищила ефективність командної взаємодії, а також дозволила швидко адаптувати підрозділи до сучасних умов ведення бойових дій.

По-друге, розширення летальної допомоги, включно з постачанням протитанкових ракетних комплексів «Джавелін», додаткових пакетів озброєння, боєприпасів, засобів зв'язку та іншого матеріально-технічного забезпечення, значно зміцнило оборонні спроможності України. Цей напрям не лише підвищив здатність українських підрозділів протидіяти агресії, а й мав важливий психологічний ефект, зміцнюючи бойовий дух військ та демонструючи міжнародну підтримку держави в умовах конфлікту.

По-третє, законодавчі та фінансові рамки підтримки, закріплені через Ukraine Freedom Support Act (2014) та щорічні асигнування через програму USAI, створили стабільний і передбачуваний канал допомоги. Це дозволило здійснювати довгострокове планування оборонних закупівель, інвестиції у підготовку персоналу та модернізацію озброєння, а також забезпечило безперервність підтримки незалежно від політичних змін у США.

Таким чином, комплексна інтеграція зазначених трьох напрямів – професійної підготовки військ, матеріально-технічної підтримки та стабільного законодавчо-фінансового забезпечення – сформувала стійку систему оборонного партнерства. Вона стала ключовим фактором підвищення обороноздатності України, забезпечила ефективну взаємодію з міжнародними партнерами та створила основу для оперативного реагування на зовнішні загрози в умовах сучасної гібридної війни. Цей підхід демонструє ефективність поєднання підготовки кадрів, технологічної підтримки та правового регулювання у забезпеченні національної безпеки.

Фінансова макростабільність та економічна підтримка

Три американські держгарантії на сукупно \$3 млрд (2014–2016 рр.) для здешевлення зовнішніх запозичень і підтримки програми МВФ; перша – у травні 2014 р.

Допомога на реформи: мільярди доларів двосторонніх програм USAID/Держдепу на децентралізацію, держслужбу, енергореформи, медіа тощо (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Фінансова макростабільність та економічна підтримка України

[розроблено автором]

Напрямок	Заходи	Результат/ефект
Держгарантії для макрофінансової стабільності	Три американські держгарантії на сукупно \$3 млрд (2014–2016) для здешевлення зовнішніх запозичень та підтримки програми МВФ- Перша гарантія у травні 2014 р.	Зниження вартості запозичень для держави, підвищення довіри міжнародних фінансових ринків, підтримка макроекономічної стабільності
Двостороння допомога на реформи	Мільярди доларів програм USAID та Держдепу на підтримку реформ у децентралізації, державній службі, енергетиці, медіа та ін.	Підтримка структурних реформ, посилення інституційної спроможності держави, розвиток прозорих та ефективних державних інститутів

Фінансова та економічна підтримка Сполучених Штатів Америки у період 2014–2016 років відіграла ключову роль у забезпеченні макростабільності української економіки та створенні сприятливих умов для проведення глибоких структурних реформ. Надання трьох державних гарантій на суму \$3 млрд мало стратегічне значення: по-перше, воно здешевило зовнішні запозичення для України, що дозволило зменшити бюджетні витрати на обслуговування боргу та підтримати ліквідність державного бюджету; по-друге, державні гарантії сприяли підвищенню довіри міжнародних фінансових ринків та кредитних організацій до української економіки, що було особливо важливо в умовах глибокої економічної кризи, військової агресії на сході країни та значного падіння зовнішньоекономічних показників. Перша з таких гарантій була надана вже у травні 2014 року, що дозволило Україні своєчасно виконати ключові

зобов'язання перед міжнародними партнерами та продемонструвати здатність проводити стабілізаційну політику.

Паралельно значну роль відігравала двостороння допомога у формі цільових програм USAID та Держдепартаменту США, спрямованих на підтримку реформ у критично важливих сферах. Серед них – децентралізація, модернізація державної служби, енергетичні реформи та розвиток незалежних медіа. Ці програми забезпечили підвищення інституційної спроможності держави, впровадження прозорих процедур управління та заклали фундамент для довгострокового реформування публічних інститутів. Важливо зазначити, що така підтримка не обмежувалася фінансовими вливаннями, а включала експертну допомогу, навчання кадрів, трансфер знань та підтримку реформ, що сприяло формуванню системного підходу до управління економікою та державними ресурсами.

У сукупності макрофінансові інструменти та цільові програми підтримки реформ створили комплексний механізм економічної стійкості України, який дозволяв не лише стабілізувати державні фінанси та знизити ризики зовнішньої заборгованості, а й закласти основу для довгострокового економічного розвитку та зміцнення інституційної спроможності держави. Такий підхід забезпечив поєднання короткострокових стабілізаційних ефектів із системними реформаторськими змінами, що підвищило здатність України протистояти зовнішнім економічним та політичним викликам, а також інтегруватися у міжнародні економічні та фінансові системи на прозорих та ефективних засадах.

Антикорупційна та інституційна реформи:

1. Пряме сприяння створенню та зміцненню нових антикорупційних органів (НАБУ, САП), підтримка судової та правоохоронної реформ; програмна допомога МЮ/ІНЛ та USAID.

2. Умовність допомоги: значна частина фінансової/політичної підтримки прив'язувалася до конкретних реформ і стандартів прозорості (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Антикорупційна та інституційна реформи України [розроблено автором]

Напрямок	Заходи	Результат/ефект
Створення та зміцнення антикорупційних органів	Пряме сприяння створенню НАБУ та САП Підтримка судової та правоохоронної реформ	Формування ефективних антикорупційних інституцій, підвищення здатності держави протидіяти корупційним практикам, зміцнення незалежності органів правосуддя
Програмна допомога та умовність підтримки	Фінансова та експертна підтримка через програми МЮ/INL та USAID Значна частина допомоги прив'язувалася до конкретних реформ та стандартів прозорості	Стимулювання проведення структурних та прозорих реформ, підвищення відповідальності органів влади, впровадження міжнародних стандартів управління

Підтримка антикорупційних та інституційних реформ з боку Сполучених Штатів Америки у 2014–2022 рр. була системною, багаторівневою та комплексною, спрямованою на зміцнення незалежності, ефективності та прозорості українських державних інститутів. Одним із ключових компонентів цієї підтримки стало пряме сприяння створенню та функціонуванню нових антикорупційних органів, таких як Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП). Додатково США активно підтримували реформи судової та правоохоронної систем, спрямовані на підвищення професійного рівня кадрів, забезпечення незалежності суддів і прокурорів, а також впровадження сучасних механізмів контролю та підзвітності органів влади.

Фінансова підтримка включала виділення ресурсів через двосторонні програми USAID та INL Міністерства юстиції США, а також надання технічної та експертної допомоги, що охоплювала підготовку кадрів, консультації з впровадження прозорих процедур і трансфер кращих міжнародних практик. Такий комплексний підхід дозволяв не лише забезпечити матеріальну спроможність новостворених органів, а й закласти правову та процедурну основу їхньої функціональної ефективності.

Особливою рисою американської допомоги була принципова умовність підтримки: значна частина фінансових ресурсів і політичної підтримки була прив'язана до конкретних реформ і стандартів прозорості. Це стимулювало українську владу до впровадження структурних змін, дотримання міжнародних стандартів управління, забезпечення прозорості діяльності органів влади та підзвітності державних інститутів перед суспільством. Умовність допомоги сприяла тому, що реформи мали не декларативний характер, а отримували конкретну реалізацію в практичній діяльності державних органів.

У сукупності ці заходи сприяли значному підвищенню інституційної спроможності держави, формуванню спроможності протидіяти системній корупції, зміцненню незалежності судової системи та правоохоронних органів. Результатом стало створення умов для довгострокової стабілізації, модернізації та функціонування ефективної системи правосуддя, яка здатна забезпечувати верховенство права і захист прав громадян.

Додатково, такий комплексний підхід сприяв підвищенню довіри міжнародних партнерів і громадськості до реформаторських процесів в Україні, заклав основу для інтеграції держави у євроатлантичні структури та сприяв формуванню прозорих і ефективних механізмів державного управління. Він також став критично важливим у контексті посилення ролі України як суб'єкта міжнародної безпеки та політики, демонструючи, що реформи, підкріплені фінансовою та експертною підтримкою, можуть стати дієвим інструментом подолання корупційних викликів та забезпечення стабільного розвитку країни в умовах складних внутрішніх і зовнішніх загроз.

Дипломатична/політична підтримка суверенітету й інтеграції:

1. Послідовне визнання територіальної цілісності України, підтримка мінського/нормандського треку та «політики відкритих дверей» НАТО без формальних гарантій членства. (Декларації Держдепу, заяви спільних комісій.)

2. Оновлена Хартія про стратегічне партнерство США-Україна (10 листопада 2021): безпека й оборона, верховенство права, енергетика (включно з декарбонізацією та енергонезалежністю) (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Підтримка суверенітету і інтеграції України [розроблено автором]

Напрямок	Заходи	Результат/ефект
Визнання територіальної цілісності та міжнародна підтримка	Послідовне визнання територіальної цілісності України- Підтримка мінського та нормандського треків- Політика «відкритих дверей» НАТО без формальних гарантій членства	Підвищення легітимності міжнародного статусу України, зміцнення позицій у дипломатичних переговорах, підтримка суверенітету та територіальної цілісності на міжнародному рівні
Хартія про стратегічне партнерство США–Україна (2021)	Оновлена Хартія (10 листопада 2021) охоплює безпеку й оборону, верховенство права, енергетику (включно з декарбонізацією та енергонезалежністю)	Формалізація стратегічного партнерства, визначення пріоритетів співпраці, підвищення взаємної довіри та довгострокова підтримка інтеграційних процесів України у євроатлантичні структури

Дипломатична та політична підтримка Сполучених Штатів Америки України у період 2014–2022 рр. є критично важливим компонентом зовнішньополітичної та безпекової стратегії, спрямованої на забезпечення суверенітету, територіальної цілісності та просування інтеграції держави у євроатлантичні структури. Така підтримка носить системний і багаторівневий характер, поєднуючи оперативні дипломатичні заходи з довгостроковими стратегічними ініціативами.

Послідовне визнання територіальної цілісності України, реалізоване через офіційні декларації Держдепартаменту США, заяви спільних комісій та позиції на міжнародних форумах, створює вагоме міжнародне правове підґрунтя для легітимізації українського суверенітету. Підтримка мінського та нормандського треків сприяє зміцненню позицій України у переговорах з врегулювання збройного конфлікту на сході держави, а політика «відкритих дверей» НАТО, навіть без формальних гарантій членства, формує довгостроковий сигнал підтримки інтеграційних прагнень України та закріплює її перспективу приєднання до євроатлантичних структур у майбутньому. Такий підхід не лише підвищує дипломатичний і політичний капітал України на міжнародній арені,

але й створює ефект стримування для потенційних агресорів, демонструючи наявність потужного зовнішнього партнера.

Оновлена Хартія про стратегічне партнерство США–Україна, підписана 10 листопада 2021 року, формалізує ключові напрями двосторонньої взаємодії, включаючи сферу безпеки та оборони, верховенство права, енергетичну політику, а також сучасні елементи трансформації, такі як декарбонізація та забезпечення енергонезалежності. Цей документ закріплює стратегічний характер відносин, визначає конкретні пріоритети співпраці, підвищує рівень довіри між державами та створює правову і політичну основу для довгострокового партнерства. Крім того, Хартія слугує рамковим документом, що інтегрує безпекові, правові та енергетичні виміри у єдину стратегію підтримки України, що сприяє підвищенню її спроможності реагувати на зовнішні виклики та внутрішні структурні проблеми.

Таким чином, дипломатична та політична підтримка США поєднує оперативну легітимізацію суверенітету та територіальної цілісності України на міжнародній арені із довгостроковим формуванням системного стратегічного партнерства, яке охоплює оборонний, правовий та енергетичний виміри. Цей комплексний підхід забезпечує підвищення стійкості держави до зовнішніх загроз, посилення внутрішніх інституцій, закріплення реформ у секторі безпеки та правосуддя, а також створює передумови для послідовної інтеграції України в євроатлантичні політичні, економічні та безпекові структури. У довгостроковій перспективі такий механізм підтримки сприяє формуванню стійкої національної політики, підвищує міжнародний престиж та демонструє ефективність поєднання дипломатичних зобов'язань, стратегічного партнерства та реформаторських ініціатив для зміцнення державності та безпеки.

Енергетична безпека України – підтримка реверсних поставок, реформ ринку газу/електроенергії, зниження залежності від РФ; політична протидія проектам, що обходять Україну (NS2).

Таблиця 3.6

Енергетична безпека України [розроблено автором]

Напрямок	Заходи	Результат/ефект
Реверсні поставки та диверсифікація постачання енергоресурсів	Підтримка реверсних поставок газу та розвитку альтернативних маршрутів	Зниження залежності України від поставок енергоресурсів з РФ, підвищення енергетичної стійкості держави
Реформи ринку газу та електроенергії	Сприяння реформуванню енергетичного сектору, запровадження прозорих ринкових механізмів	Покращення ефективності управління енергетичними ресурсами, інтеграція ринку енергетики з європейськими стандартами
Політична протидія російським енергетичним проектам	Протидія проектам обходу України (наприклад, Nord Stream 2)	Захист стратегічного транзитного потенціалу України, збереження економічних та геополітичних важелів у сфері енергетики

Підтримка енергетичної безпеки України з боку Сполучених Штатів Америки є важливим елементом комплексної політики забезпечення національної стійкості та суверенітету держави. Вона поєднує технічні, економічні та політичні інструменти впливу, спрямовані на зменшення енергетичної залежності України від Російської Федерації, підвищення ефективності внутрішнього енергетичного сектору та зміцнення стратегічного транзиту енергоресурсів через територію країни.

Ключовим напрямом підтримки є розвиток реверсних поставок газу та диверсифікація постачання енергоресурсів, що дозволяє Україні зменшити пряму залежність від російських джерел та забезпечити стабільне функціонування енергетичного ринку навіть у кризових умовах. Реверсні поставки створюють гнучкі механізми реагування на зовнішні шоки, а також формують передумови для розвитку енергетичної незалежності країни у середньо- та довгостроковій перспективі.

Другим важливим напрямом є реформування ринку газу та електроенергії, у рамках якого США надають експертну, технічну та програмну підтримку, сприяючи запровадженню прозорих ринкових механізмів, інтеграції українського енергетичного сектору у європейські стандарти та підвищенню ефективності управління енергетичними ресурсами. Ці заходи спрямовані на

довгострокову стабілізацію енергетичної системи, підвищення інвестиційної привабливості сектору та забезпечення ефективного регулювання внутрішнього ринку.

Не менш важливим є політичний аспект підтримки, що проявляється у протидії проектам, які обходять територію України, зокрема Nord Stream 2. Через дипломатичні механізми США сприяли захисту транзитного потенціалу України, що є не лише економічним ресурсом, але й ключовим геополітичним важелем впливу у регіоні. Політична протидія таким проектам дозволяє зберегти стратегічні позиції України, забезпечити доходи від транзиту та зміцнити міжнародну позицію держави у сфері енергетики.

У комплексі ці три напрямки – диверсифікація поставок, ринкові реформи та політичний захист інтересів – формують системний механізм підвищення енергетичної безпеки України, який забезпечує як оперативне реагування на зовнішні загрози, так і довгострокову стабілізацію та модернізацію енергетичного сектору. Підтримка США сприяє не лише економічній стабільності, а й національній безпеці, інтеграції України у європейські та євроатлантичні енергетичні системи, а також підвищенню здатності держави протистояти зовнішнім економічним і політичним викликам.

Таким чином, американська допомога в енергетичній сфері демонструє ефективне поєднання короткострокових стабілізаційних заходів та довгострокових реформаторських ініціатив, що разом формують стратегічну основу для енергетичної незалежності, економічної стійкості та національної безпеки України.

Восени 2019 р. затримка вже схваленої військової допомоги стала предметом імпічменту в США; попри це, інституційна підтримка України з боку Конгресу зберігалася як двопартійна (табл. 3.7).

Політична турбулентність у Вашингтоні восени 2019 р., яка проявилася у затримці вже схваленої військової допомоги Україні, стала одним із найбільш публічно обговорюваних епізодів у двосторонніх відносинах у цей період.

Таблиця 3.7

Політична турбулентність у Вашингтоні [розроблено автором]

Напрямок	Подія / Заходи	Результат/ефект
Політична турбулентність у США	Затримка військової допомоги Україні восени 2019 р., що стала предметом процедури імпічменту	Тимчасове сповільнення оперативного постачання озброєння; висвітлення України у внутрішньополітичних дебатах США
Інституційна двопартійна підтримка	Незважаючи на політичну кризу, Конгрес США зберігав стабільну підтримку України	Забезпечення безперервності фінансування та військової допомоги, демонстрація послідовності американської зовнішньої політики незалежно від внутрішніх політичних конфліктів

Цей інцидент набув статусу ключового елементу процедури імпічменту президента США, що засвідчило високий рівень політичної напруженості всередині країни-донору та продемонструвало, як внутрішньополітичні конфлікти можуть безпосередньо впливати на оперативне здійснення зовнішньополітичних зобов'язань. Тимчасове блокування допомоги створило реальні труднощі у забезпеченні оперативного постачання озброєння та матеріально-технічних ресурсів для українських силових структур, що могло б у короткостроковій перспективі негативно позначитися на оборонній спроможності держави у критичний момент загострення конфлікту на сході.

Водночас, аналіз реакції інституційних механізмів США свідчить про те, що довгострокові стратегічні зобов'язання залишалися непохитними. Конгрес США, демонструючи високий рівень двопартійного консенсусу щодо необхідності підтримки України, продовжував забезпечувати фінансування і правове закріплення програм оборонної допомоги, а також підтримку реформ у різних секторах державного управління. Це вказує на те, що навіть у періоди політичних криз усередині країни-донору стратегічні пріоритети зовнішньої політики залишаються стабільними, а механізми двопартійної підтримки здатні нейтралізувати короткострокові політичні ризики.

Крім того, епізод 2019 року показав, що внутрішньополітичні фактори США можуть створювати значні тимчасові бар'єри для оперативної реалізації допомоги, але ці бар'єри не впливають на фундаментальні положення

двостороннього партнерства. У довгостроковій перспективі це демонструє, що американська підтримка України ґрунтується не на персональних чи короткострокових політичних інтересах окремих урядових суб'єктів, а на системному стратегічному консенсусі, який підтримується інституційними механізмами і закріплюється законодавчо.

Таким чином, випадок політичної турбулентності у Вашингтоні восени 2019 року одночасно висвітлює крихкість оперативних каналів допомоги в умовах внутрішніх політичних криз та підкреслює надійність довгострокової двопартійної підтримки США, яка забезпечує стійкість українсько-американського партнерства. Цей епізод ілюструє, що стратегічні зовнішньополітичні зобов'язання США щодо України залишаються незмінними, а механізми інституційної підтримки спроможні компенсувати короткострокові політичні коливання, що є важливим фактором стабільності, передбачуваності та ефективності двосторонніх відносин у сфері безпеки та оборони.

3.2. Порівнянь і відмінності історичної еволюції американської політики щодо Сирії та України

Вивчення стратегічних підходів до врегулювання конфліктів у Сирії та Україні має важливе значення для розуміння сучасних міжнародних відносин та механізмів забезпечення безпеки. Обидві країни опинилися у центрі геополітичних протистоянь, що зумовило активне залучення зовнішніх акторів і формування різних моделей впливу. Порівняльний аналіз дозволяє не лише виявити спільні риси у підходах світових держав і міжнародних організацій, але й окреслити відмінності, які обумовлені історичними, політичними та соціокультурними особливостями кожного регіону. Такий підхід сприяє більш глибокому розумінню ефективності міжнародних стратегій та можливостей їх адаптації до різних умов.

Найбільш логічно, на нашу думку, було б розділення цього питання на два блоки:

1. Стратегічні підходи США до Сирії та України (табл. 3.8)
2. Стратегічні підходи ЄС до Сирії та України

Таблиця 3.8

Порівняльна характеристика стратегічних підходів США до Сирії та України

[розроблено автором]

Критерій	Україна	Сирія
Рівень залучення США	Системна, довгострокова підтримка; стратегічне партнерство	Обмежене втручання; фокус на боротьбі з ІДІЛ
Правовий статус	Визнана держава, партнер США; підтримка суверенітету та територіальної цілісності	Режим Асада не визнавався легітимним партнером; підтримка лише окремих опозиційних груп
Військова допомога	Летальна зброя, тренування ЗСУ, оборонні програми (Javelin, HIMARS, JMTG-U)	Підтримка курдів та «поміркованої опозиції», спецоперації проти ІДІЛ, без системної програми переозброєння
Економічна/фінансова підтримка	Мільярди доларів макрофінансової допомоги, реформи, USAID, гарантії запозичень	Переважно гуманітарна допомога; без масштабних економічних програм відновлення
Енергетичний вимір	Протидія «Північному потоку-2», підтримка енергореформ та енергонезалежності	Енергетичний фактор менш значущий, головно контроль над нафтовими районами курдів
Геополітичний вимір	Головний фронт протидії РФ у Європі; інтеграція в євроатлантичний простір	Арена боротьби проти тероризму, поле суперництва США–РФ–Іран
Політична рамка	Мінські домовленості, Нормандський формат, Хартія стратегічного партнерства (2021)	Женевський процес, астанинський трек (де США мали обмежений вплив)
Умовність підтримки	Допомога прив'язувалася до реформ, прозорості, верховенства права	Підтримка надавалася «поміркованим» групам, що відповідали критеріям США

Аналіз таблиці демонструє, що стратегічний підхід США до України та Сирії базується на принципі диференційованої адаптації зовнішньої політики до конкретного контексту. Ключовими факторами, що визначають характер підтримки, є:

1. Стратегічне значення країни для національних інтересів США.

Україна розглядається як критичний елемент європейської безпеки та стримування РФ, тому допомога носить системний і довгостроковий характер. Вона включає не лише військові засоби, але й економічні впливання, макрофінансову стабілізацію, підтримку реформ, енергетичну диверсифікацію та інтеграцію в євроатлантичні структури.

Сирія є важливою з огляду на боротьбу з тероризмом і регіональну стабільність, але не становить критичного елемента стратегічної безпеки США. Тому підхід до Сирії тактичний і ситуативний, орієнтований на контроль локальних загроз (ІДІЛ, екстремістські угруповання) та стримування впливу РФ і Ірану.

2. Міжнародний статус та правове визнання.

Україна – визнана держава, партнер США за міжнародними угодами (Association Agreement, Хартія стратегічного партнерства), що дозволяє надавати повноцінну системну допомогу, включно з летальним озброєнням та інституційною підтримкою.

Сирія – держава із легітимним урядом, який США не визнають повноцінним партнером, тому допомога обмежується підтримкою «поміrkованих» груп та гуманітарними ініціативами, без прямого військового втручання та масштабної економічної підтримки.

3. Рівень військової та фінансово-економічної допомоги.

В Україні допомога комплексна: летальна зброя, тренування ЗСУ, логістика, макрофінансова стабілізація, реформи, що забезпечує не тільки короткострокове посилення обороноздатності, але й довгострокову стійкість державних інститутів.

У Сирії військова допомога точкова та обмежена, фінансово-економічна – переважно гуманітарна, без стратегічної перспективи відновлення державності чи структурної реформи.

4. Геополітичний та енергетичний вимір.

Для України США активно використовують політико-дипломатичні та економічні інструменти для стримування РФ, інтеграції у євроатлантичні структури та зниження енергетичної залежності.

Для Сирії геополітика проявляється у локальному балансуванні сил, а енергетичні аспекти є другорядними – основна увага зосереджена на контрольованих територіях та регіональному впливі інших держав.

5. Умовність підтримки та контроль за результатом.

В Україні допомога безпосередньо прив'язується до проведення реформ, стандартів прозорості та верховенства права, що демонструє системний та стратегічний підхід.

У Сирії допомога більш гнучка та ситуативна, орієнтована на дотримання гуманітарних норм та контроль за «поміркованістю» опозиційних акторів.

Підсумок: США застосовують диференційований підхід, який поєднує довгострокову стратегічну підтримку та тактичне ситуативне втручання залежно від регіону, міжнародного статусу партнера, стратегічної важливості та локальної ситуації. Україна стала об'єктом системної, комплексної та послідовної підтримки, що охоплює безпеку, економіку, політичні реформи та енергетичну незалежність. Сирія ж залишається об'єктом тактичного втручання, де головний акцент робиться на боротьбі з тероризмом, гуманітарній підтримці та регіональному балансуванні, без масштабної системної інтеграції у структури, важливі для безпеки США.

Тепер звернемо увагу на схожість і відмінність ЄС в цьому ж питанні (табл. 3.9).

З табл. 3.9 можна зробити висновок, що підхід Європейського Союзу до України та Сирії істотно відрізняється залежно від правового статусу, стратегічного значення та безпекових пріоритетів кожної країни. Для України ЄС застосовує системний і довгостроковий підхід, поєднуючи політичну, економічну та гуманітарну підтримку через асоційоване партнерство та реалізацію стратегічних програм реформ. Україна, як визнана держава та партнер ЄС, отримує комплексну допомогу, спрямовану на зміцнення

суверенітету, територіальної цілісності та інтеграцію у європейські політичні та економічні структури.

Таблиця 3.9

Порівняльний аналіз стратегічних підходів ЄС до Сирії та України

[розроблено автором]

Критерій	Україна	Сирія
Рівень залучення ЄС	Системна, довгострокова політична, економічна та гуманітарна підтримка; стратегічне партнерство через Європейську комісію та ЄС-Україна Association Agreement	Обмежене втручання; переважно гуманітарна допомога та дипломатичний вплив, без прямої військової участі
Правовий статус	Визнана держава; партнерство за асоціацією, політична підтримка суверенітету та територіальної цілісності	Режим Асада не визнавався легітимним партнером; підтримка окремих гуманітарних ініціатив опозиції та цивільного населення
Військова допомога	Відносно обмежена, здебільшого неконфліктна (тренування, логістична допомога, неповне озброєння через CSDP та EUBAM)	Практично відсутня; ЄС не надає летальної зброї, обмежується гуманітарною логістикою та навчанням цивільних
Економічна/фінансова підтримка	Мільярди євро через макрофінансову допомогу, програми реформ (енергоефективність, децентралізація, боротьба з корупцією)	Переважно гуманітарна допомога (їжа, медицина, біженці), без масштабних інвестицій у економіку країни
Енергетичний вимір	Підтримка диверсифікації енергопостачання, інтеграція в енергетичний ринок ЄС, протидія енергетичній залежності від РФ	Практично відсутній; Енергетичні питання не є пріоритетом у політиці ЄС щодо Сирії
Геополітичний вимір	Підтримка європейської безпеки; стримування РФ, інтеграція України у європейський політичний та економічний простір	Регулювання кризової ситуації, контроль за гуманітарними потоками, дипломатичне стримування РФ та Ірану
Політична рамка	Угода про асоціацію, Угода про зону вільної торгівлі (DCFTA), Мінські домовленості, підтримка нормандського формату	Дипломатичні ініціативи через ООН та Женевський процес; участь у мирних переговорах як гуманітарного та політичного посередника
Умовність підтримки	Прив'язка фінансової та політичної допомоги до проведення реформ, верховенства права, антикорупційних стандартів	Підтримка обмежена дотриманням міжнародних гуманітарних норм; допомога цивільному населенню та «поміrkованим» акторам

Військова складова підтримки обмежується участю у тренуваннях, логістичною допомогою та неповним озброєнням у рамках CSDP та EUBAM, що робить її неконфліктною, водночас економічна та фінансова підтримка включає макрофінансову стабілізацію та програми реформ у сферах енергоефективності, децентралізації та боротьби з корупцією. Крім того, ЄС активно сприяє диверсифікації енергопостачання та інтеграції України в енергетичний ринок ЄС, а надання допомоги прив'язане до дотримання стандартів верховенства права та проведення реформ.

Загальну динаміку стратегічних підходів США у 2011-2022рр. наведено на рис. 3.1

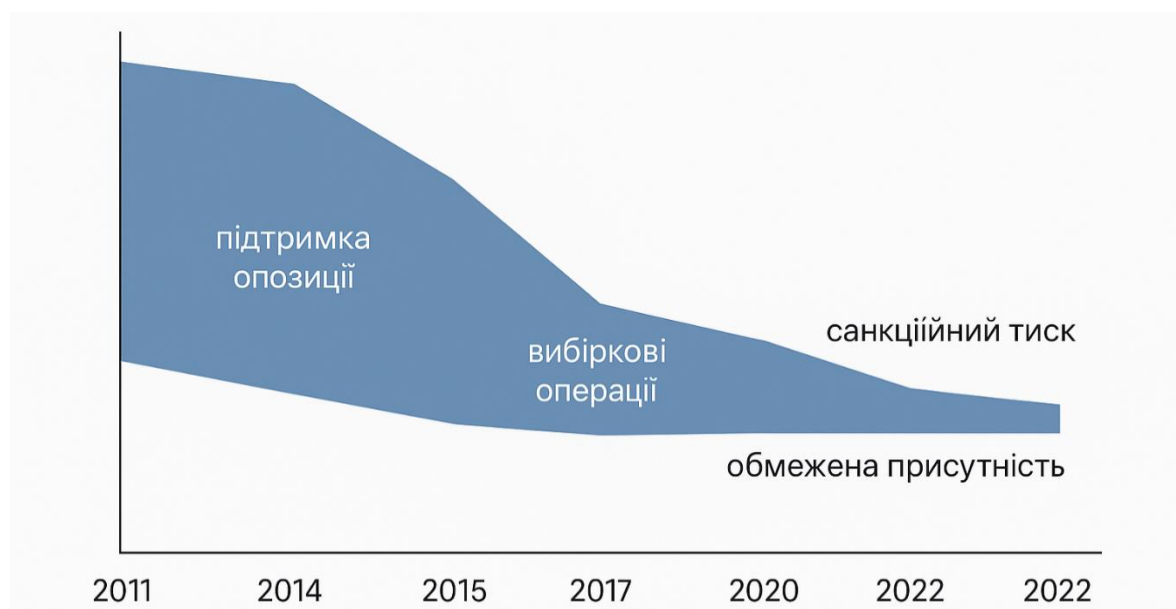

Рис. 3.1. Динаміка стратегічних підходів США у 2011-2022рр. [побудовано автором]

У випадку Сирії підтримка ЄС значно обмеженіша і носить ситуативний характер. Через відсутність легітимного партнерства з режимом Асада допомога спрямована переважно на цивільне населення та «помірковані» опозиційні групи, без масштабного економічного відновлення чи військової інтеграції. Військова допомога майже відсутня, а енергетичні питання практично не є предметом політики ЄС. Основний акцент робиться на гуманітарній стабілізації

та регіональному балансуванні сил, при цьому допомога обмежується дотриманням міжнародних гуманітарних норм.

Загалом, ЄС демонструє диференційований і адаптивний підхід до кризових регіонів: Україна отримує системну і стратегічно важливу підтримку, спрямовану на інтеграцію та реформування, тоді як Сирія є об'єктом обмеженого, гуманітарно-дипломатичного втручання, орієнтованого на мінімізацію ризиків і локальне стабілізаційне впливання.

Аналіз порівняльних підходів США та Європейського Союзу до України та Сирії демонструє, що обидва міжнародні актора реалізують диференційований, контекстно-залежний підхід, який обумовлюється комплексною оцінкою стратегічної ваги держави, її міжнародного правового статусу, рівня безпекових ризиків та геополітичного середовища. У випадку України як США, так і ЄС здійснюють системну та довгострокову підтримку, що інтегрує політичні, економічні, військові та енергетичні інструменти. Стратегія США охоплює постачання летальної зброї, підготовку та модернізацію Збройних Сил, макрофінансову стабілізацію, підтримку антикорупційних та інституційних реформ, а також дипломатичні зусилля із забезпечення суверенітету і територіальної цілісності. Аналогічно, ЄС забезпечує макрофінансову підтримку, реалізацію програм реформ у сферах енергоефективності та децентралізації, технічну допомогу в антикорупційних і адміністративних ініціативах, а також політичну підтримку європейської інтеграції України. Така комплексна допомога спрямована на зміцнення державної стійкості, підвищення обороноздатності, інтеграцію у європейські та трансатлантичні структури та забезпечення макроекономічної стабільності, що відображає стратегічний пріоритет України для обох суб'єктів.

У протилежність до цього, у випадку Сирії підтримка США та ЄС носить локальний і ситуативний характер, орієнтуючись на обмежені завдання стабілізації та стримування регіональних загроз. Для США ключовим є протидія терористичним угрупованням, таким як «Ісламська держава», а також стримування впливу РФ та Ірану на території Сирії, що реалізується через

обмежене озброєння «поміrkованих» опозиційних формувань, спеціальні операції та логістичну підтримку. ЄС зосереджується переважно на гуманітарній стабілізації, підтримці цивільного населення, наданні продовольчої та медичної допомоги, а також на посередницьких зусиллях у рамках регіональних дипломатичних ініціатив, без значної економічної або військової інтеграції.

Таким чином, загальною рисою стратегічних підходів обох акторів є застосування комплексного набору інструментів, поєднання політичних, економічних, військових та дипломатичних механізмів при наявності стратегічного інтересу. Основною відмінністю є ступінь залучення та характер підтримки: Україна отримує системну, довгострокову та комплексну допомогу, що охоплює всі критично важливі сфери розвитку держави та безпеки, тоді як Сирія є предметом локального, ситуативного втручання, обмеженого гуманітарними та стабілізаційними функціями. Такий підхід демонструє гнучкість зовнішньої політики США та ЄС і здатність адаптуватися до конкретних геополітичних, правових і безпекових умов, водночас зберігаючи стратегічні пріоритети та міжнародні зобов'язання.

3.3. Роль міжнародних акторів у формуванні американських рішень: історичні паралелі Сирії та України

У сучасних умовах глобальної нестабільності та зростання кількості конфліктів різної інтенсивності роль регіонального контексту й міжнародних акторів у процесі формування зовнішньополітичних рішень Сполучених Штатів Америки набуває особливого значення. Характер середовища, у якому реалізується американська політика, визначає не лише її інструментарій, але й рівень стратегічного чи тактичного залучення. Для США, як провідного актора міжнародної системи, важливо не лише реагувати на виклики, що виникають у конкретному регіоні, але й інтегрувати ці реакції у загальну логіку підтримання

глобального лідерства, забезпечення національних інтересів та збереження стабільності міжнародного порядку.

Регіональний контекст охоплює широкий спектр факторів: історичні передумови розвитку конфлікту, етнополітичну та релігійну специфіку, економічний потенціал і ресурсну базу, а також геостратегічне положення території. Від поєднання цих характеристик залежить, чи сприймає Вашингтон конкретний регіон як критично важливий для власної безпеки й міжнародної позиції, чи як периферійний напрям, що потребує обмежених, ситуативних дій. Водночас присутність і активність інших міжнародних акторів — як союзників, так і суперників — істотно впливає на характер прийнятих рішень США. Координація із партнерами по НАТО та ЄС у європейському контексті значно підсилює американські можливості, тоді як багатополарність Близького Сходу змушує Сполучені Штати вдаватися до тактики балансування та обмеженого залучення.

Таким чином, вивчення ролі регіонального контексту та міжнародних акторів є ключовим для розуміння відмінностей у підходах США до різних кризових ситуацій. Саме поєднання локальних обставин і глобальної взаємодії визначає, чи трансформується політика США у довгострокову стратегію з комплексними цілями, чи залишається на рівні короткострокових, тактичних рішень, спрямованих на мінімізацію ризиків і управління нестабільністю.

Формування зовнішньополітичних рішень США є результатом складної взаємодії регіонального контексту та активності міжнародних акторів. Регіональні умови визначають не лише стратегічні пріоритети, а й вибір інструментів впливу, їхню послідовність та інтенсивність. Іншими словами, США приймають рішення, виходячи з конкретної геополітичної, економічної та безпекової ситуації на місці, а також з урахуванням дій союзників і конкурентів.

Україна є прикладом того, як регіональна загроза формує довгострокову комплексну політику США. Починаючи з 2014 року, коли Росія анексувала Крим і розпочала конфлікт на Донбасі, США почали поступово нарощувати підтримку України. До 2022 року, після повномасштабного вторгнення РФ, стратегічна

цінність України для США різко зросла через загрозу безпеці всього європейського континенту та трансатлантичного простору.

У відповідь США реалізують багаторівневу політику підтримки:

1. Військова допомога: постачання сучасних систем HIMARS, протитанкових комплексів Javelin, систем ППО та навчання українських військових.

2. Фінансова підтримка: макрофінансові гарантії, допомога у стабілізації економіки та підтримка реформ у фінансовому та енергетичному секторах.

3. Інституційна допомога: підтримка антикорупційних ініціатив, реформування державних органів і судової системи.

4. Дипломатичний інструментарій: координація санкцій з європейськими союзниками, узгоджені політичні заяви та підтримка інтеграції України в євроатлантичні структури (НАТО, ЄС).

Тут регіональна загроза визначає стратегічні пріоритети – необхідність стримування агресії РФ і забезпечення безпеки Європи, тоді як активність союзників і міжнародних організацій формує конкретні інструменти реалізації цих пріоритетів, включно з координацією санкцій та політичних ініціатив. Наприклад, спільні санкційні пакети проти Росії демонструють, як США інтегрують регіональні та міжнародні фактори у довгострокову стратегію.

Сирія ілюструє інший підхід, де регіональний контекст значно складніший через багатополюсність. США змушені враховувати одночасно вплив:

- Росії, яка підтримує режим Асада та має військову присутність у регіоні;
- Ірану, що формує власні збройні групи й впливає на регіональну політику;
- Туреччини, яка проводить операції проти курдських формувань;
- Локальних сил, включно з курдськими та арабськими опозиційними угрупованнями, а також ісламськими радикальними організаціями.

Багатополюсність обмежує можливості США щодо прямого широкомасштабного втручання, тому вони застосовують ситуативний підхід:

- боротьба з ІДІЛ та іншими терористичними організаціями;

- стримування впливу Росії та Ірану у регіоні;
- підтримка «поміrkованих» опозиційних формувань через військову, логістичну та гуманітарну допомогу.

Прикладом є спеціальна операція з ліквідації Абу Бакра аль-Багдаді у 2019 році, яка демонструє точковий підхід США, поєднуючи військові, розвідувальні та дипломатичні інструменти. Координація з союзниками по НАТО та регіональними партнерами, зокрема у рамках гуманітарних програм та забезпечення безпеки на північно-східній території Сирії, визначає зміст і масштаби допомоги, зменшуючи ризики для американських інтересів.

Таким чином, регіональний контекст і міжнародна активність є вирішальними чинниками, що визначають характер, пріоритети та масштаби зовнішньополітичних рішень США. В Україні це проявляється у системній стратегічній підтримці, інтеграції у євроатлантичні структури та стримуванні агресії, тоді як у Сирії – у обмеженому, тактичному втручанні з фокусом на стабілізацію, боротьбу з тероризмом і мінімізацію ризиків. Такий підхід демонструє здатність США поєднувати стратегічні та тактичні інструменти, ефективно балансує між локальними та глобальними геополітичними умовами (табл. 3.10).

Порівняльний аналіз політики США щодо України та Сирії свідчить про суттєву різницю у рівні стратегічної уваги, формах залучення та кінцевих цілях. Україна для Вашингтона виступає не лише регіональним партнером, але й ключовим елементом у формуванні нової архітектури європейської та трансатлантичної безпеки. Агресія Російської Федерації проти України розглядається як екзистенційна загроза міжнародному порядку, що вимагає системної та довгострокової реакції. Саме тому американська політика в українському напрямі характеризується комплексністю та стратегічною сталістю: вона охоплює військову допомогу високотехнологічного рівня, макрофінансову підтримку, сприяння структурним реформам, а також активну дипломатичну діяльність, спрямовану на інтеграцію України в євроатлантичні інституції. Координація дій з ЄС, НАТО та іншими союзниками створює ефект

колективного впливу, що суттєво підсилює можливості США у протистоянні з Росією та зміцнює позиції Заходу в цілому.

Таблиця 3.10

Стратегічна значущість України та Сирії для США: порівняльний аналіз

[розроблено автором]

Параметр	Україна	Сирія
Регіональний контекст	Пряма військова агресія РФ, загроза територіальній цілісності України, стабільності Європи та трансатлантичного простору	Багатополюсність: вплив Росії, Ірану, Туреччини, локальних формувань (курди, арабські опозиційні сили), ісламські радикальні групи
Стратегічна цінність для США	Висока: стримування Росії, забезпечення безпеки Європи, підтримка суверенітету України	Середня/обмежена: стримування впливу регіональних суперників, боротьба з тероризмом, мінімізація ризиків для американських інтересів
Основні міжнародні актори	ЄС, НАТО, країни-союзники (Великобританія, Польща, Канада тощо)	Росія, Іран, Туреччина, регіональні партнери, союзники по НАТО
Характер політики США	Системна, довгострокова стратегія, комплексна підтримка: військова допомога, макрофінансові гарантії, підтримка реформ, дипломатична координація	Обмежене, тактичне втручання: боротьба з тероризмом, підтримка «поміркованих» опозиційних формувань, гуманітарна допомога, спеціальні операції
Приклади конкретних дій США	Постачання HIMARS, Javelin, систем ППО; навчання українських військових; макрофінансові гарантії; спільні санкції з ЄС; дипломатична підтримка інтеграції у НАТО	Ліквідація Абу Бакра аль-Багдаді (2019); підтримка курдських та арабських формувань; гуманітарна та логістична допомога; координація дій із союзниками по НАТО та регіональними партнерами
Мета політики	Стимування агресії РФ, інтеграція України у євроатлантичні структури, зміцнення безпеки Європи	Стабілізація регіону, мінімізація ризиків для американських інтересів, боротьба з тероризмом
Особливості реалізації	Комплексна координація з міжнародними союзниками, довгострокова підтримка реформ та модернізації ЗСУ	Ситуативний, гнучкий підхід, точкові дії, балансування між регіональними акторами та ризиками

На відміну від цього, Сирія сприймається Сполученими Штатами як периферійний, хоча й важливий у тактичному вимірі напрям. Американська політика тут зосереджується передусім на локальних завданнях – боротьбі з тероризмом, стримуванні впливу регіональних суперників (Росії, Ірану, Туреччини) та мінімізації ризиків для власних національних інтересів. Характерною ознакою є ситуативність і тактичність підходів: замість

довгострокових стратегічних програм у Сирії застосовуються точкові операції, співпраця з окремими збройними формуваннями, гуманітарні ініціативи та гнучке балансування між конфліктуючими сторонами. Відсутність стабільної міжнародної коаліції, подібної до українського випадку, зумовлює обмеженість впливу США на перебіг сирійського конфлікту та робить їхню політику менш результативною у стратегічному вимірі.

Таким чином, аналіз двох кейсів чітко демонструє відмінність у пріоритетах зовнішньої політики США. Якщо у випадку України ми маємо справу зі стратегічною довгостроковою інвестицією в майбутнє європейської безпеки та глобального балансу сил, то у випадку Сирії американська політика зводиться до управління хаосом і реагування на конкретні загрози без цілісного бачення майбутнього регіону. Це дозволяє зробити висновок, що роль України у зовнішньополітичній стратегії США є системоутворюючою, тоді як Сирія займає переважно допоміжне, тактичне місце у глобальній геополітичній картині.

3.4. Американська глобальна стратегія у ретроспективі та її відображення в сирійському та українському напрямках

Політика Сполучених Штатів Америки у XXI столітті визначається прагненням зберегти та посилити свій статус провідного глобального актора. Для досягнення цієї мети Вашингтон послідовно вибудовує стратегію, що поєднує військово-політичні, економічні, дипломатичні та інформаційні інструменти впливу. Особливе місце у цій стратегії займають регіони, що характеризуються високим рівнем конфліктності та стратегічним значенням для світової безпеки й міжнародних відносин.

Серед таких регіонів центральними у зовнішньополітичному дискурсі США постали Близький Схід та Східна Європа. Сирійський конфлікт, який триває з 2011 року, став ареною зіткнення геополітичних інтересів не лише регіональних гравців, а й провідних світових держав. Американська політика

щодо Сирії поєднує елементи боротьби з тероризмом, стримування впливу Росії та Ірану, а також захисту власних енергетичних і безпекових інтересів.

Водночас Україна після 2014 року набула виняткового значення для глобальної стратегії Вашингтона. Російська анексія Криму, розгортання війни на Донбасі, а згодом і повномасштабна агресія 2022 року суттєво трансформували систему міжнародних відносин та актуалізували питання євроатлантичної безпеки. Політика США в українському напрямі стала одним із ключових інструментів формування нової архітектури глобального порядку, де протистояння із Росією визначає основні контури майбутнього міжнародного балансу сил.

Порівняльний аналіз американської політики у Сирії та Україні дозволяє простежити спільні та відмінні риси стратегічних підходів Вашингтона до регіонів, які мають критичне значення для його глобальних інтересів. У першому випадку мова йде переважно про утримання балансу сил і запобігання посиленню позицій геополітичних опонентів, у другому – про пряму підтримку союзника, інтегрованого в європейський безпековий простір.

Досвід сирійського конфлікту дав США дуже цінні уроки, які безпосередньо формують їхню політику щодо України, і ці уроки можна простежити у кількох ключових аспектах. Одним із найважливіших висновків стала необхідність багатосторонньої коаліційної роботи для досягнення стратегічних цілей. У Сирії США побачили, що односторонні дії обмежені як у ефективності, так і в легітимності. Наприклад, спроби США впливати на хід конфлікту без тісної координації з регіональними союзниками або міжнародними організаціями часто зустрічали спротив або не давали очікуваних результатів. Цей урок США врахували у війні в Україні, активно співпрацюючи з НАТО, ЄС та іншими міжнародними партнерами. Постачання зброї, фінансова підтримка та санкції проти Росії відбуваються у тісній координації з союзниками, що дозволяє не лише підвищити ефективність допомоги, а й посилити легітимність рішень США на міжнародній арені.

Другим важливим уроком стала перевага опосередкованих дій над прямим військовим втручанням. У Сирії американські війська рідко брали участь у наземних операціях, натомість віддаючи перевагу повітряним ударам, навчальним місіям і підтримці місцевих партнерів, таких як курдські формування або опозиційні групи, які боролися проти ІДІЛ. Цей досвід показав, що опосередковані дії дозволяють досягати цілей з меншими витратами та ризиком для власного персоналу. У випадку України це означає, що допомога США надається переважно через постачання сучасного озброєння, фінансування, розвіддані та навчання українських військ. Американські солдати не беруть участі у бойових діях на передовій, що знижує політичні і стратегічні ризики прямого втручання.

Третім уроком стала критична важливість врахування регіонального контексту та позицій локальних партнерів. Сирійська війна наочно продемонструвала, як Туреччина, Іран, Саудівська Аравія та інші регіональні гравці могли радикально змінювати хід конфлікту, підтримуючи різні сторони або самостійно ведучи військові операції. Для України це означає, що США ретельно аналізують позиції сусідніх держав, ЄС та навіть нейтральних країн, щоб уникнути непередбачуваної ескалації і зберегти стратегічну передбачуваність. Наприклад, підтримка важкого озброєння надається паралельно з дипломатичними консультаціями з країнами-сусідами та союзниками по НАТО, щоб уникнути ризику розширення конфлікту за межі України.

Досвід Сирії також показав, що військові засоби самі по собі не забезпечують досягнення стратегічних цілей, якщо їх не підтримує дипломатія та міжнародне право. Американські дії у Сирії без підтримки ООН, регіональних угод або дипломатичних каналів мали обмежений ефект і часто призводили до затяжної нестабільності. В Україні США застосовують комбіновану стратегію: постачання озброєння і фінансова підтримка поєднуються з санкціями проти Росії, ініціативами у міжнародних організаціях і створенням правових

механізмів для відновлення територіальної цілісності України. Це дозволяє забезпечити баланс між військовою ефективністю та політичною стабільністю.

Нарешті, сирійський кейс наочно продемонстрував, що стратегічні плани мають бути гнучкими та адаптивними. Ситуація на полі бою та міжнародна політика змінювалися швидко: об'єднання сил ІДІЛ, втручання Росії і дії Туреччини часто ставили США перед необхідністю терміново коригувати свої плани. Для України це означає постійну адаптацію рівня, обсягів і типу допомоги залежно від розвитку фронту, змін у реакціях союзників і динаміки міжнародної політики. Наприклад, поставки HIMARS, протитанкових систем або бойових дронів здійснюються після аналізу конкретних потреб українських підрозділів та змін у тактичній ситуації на фронті, що свідчить про високу гнучкість американської стратегії.

Всі ці уроки разом формують підхід США до України, який поєднує багатосторонність, стриманість, стратегічну гнучкість і адаптивність. Політика США базується на використанні міжнародних коаліцій, опосередкованих засобів впливу, врахуванні регіонального контексту, поєднанні військових та дипломатичних інструментів і готовності оперативно коригувати стратегію відповідно до змін на фронті та у світовому політичному середовищі. Це дозволяє максимально ефективно підтримувати Україну, мінімізуючи ризики непередбачуваної ескалації та зберігаючи стратегічну стабільність у регіоні.

Висновок із досвіду Сирії для політики США щодо України можна розгорнуто сформулювати так: сирійський кейс показав, що односторонні дії без підтримки союзників і міжнародних структур є обмеженими і часто неефективними, а тому США у війні в Україні дотримуються принципу багатосторонності, активно залучаючи НАТО, ЄС та інші міжнародні коаліції. Це дозволяє не лише підвищити ефективність підтримки, а й надати їй міжнародну легітимність. Досвід Сирії також підкреслив важливість опосередкованих дій, коли підтримка здійснюється через постачання озброєння, фінансування, навчання та розвіддані, замість прямого військового втручання, що мінімізує ризики для американського персоналу та політичні витрати.

Політика США у Сирії та Україні слід розглядати як частину ширшої глобальної стратегії Вашингтона, спрямованої на збереження стратегічної переваги, стримування конкурентів і підтримку міжнародного порядку, побудованого на правилах. У Сирії американські дії відбувалися у надзвичайно складному регіональному середовищі, де перетиналися інтереси Росії, Ірану, Туреччини, Саудівської Аравії та інших локальних і глобальних гравців. США прагнули поєднувати прямі військові операції, коаліційні дії з партнерами, дипломатичні ініціативи та санкційні механізми, одночасно стримуючи вплив Росії та Ірану на Близькому Сході. Досвід Сирії наочно демонструє, що ефективність американської політики залежить від здатності поєднувати багатосторонні підходи, опосередковані дії та стратегічну гнучкість — ключові елементи глобальної стратегії США.

У контексті України ці принципи набувають специфічних рис, обумовлених євроатлантичним простором та безпосередньою загрозою з боку Росії. США активно залучають НАТО, ЄС та інших міжнародних партнерів, формуючи коаліцію для консолідації підтримки, легітимізації своїх дій і підвищення ефективності стратегічних рішень. Сирійський кейс показав обмеження прямого військового втручання та високі політичні ризики, тому у випадку України США застосовують переважно опосередковані інструменти: поставки сучасного озброєння, навчання українських військових, розвідувальну підтримку та санкції проти Росії. Такий комплекс заходів дозволяє досягати стратегічних цілей без залучення американських військ у безпосередні бойові дії, зменшуючи ризики для Вашингтона.

Глобальна стратегія США у Сирії та Україні передбачає управління регіональним балансом сил, стримування конкурентів та підтримку союзників, одночасно зберігаючи гнучкість і здатність швидко реагувати на політичні та військові зміни. Сирійський кейс підкреслив необхідність інтегрованого підходу, коли дипломатія, військові засоби та економічні інструменти взаємодіють для досягнення довгострокових цілей. В Україні цей підхід реалізується через комплексне використання санкцій, дипломатичних ініціатив, військової

допомоги та координацію з союзниками, що дозволяє стримувати Росію, підтримувати українську державність і забезпечувати стабільність у євроатлантичному регіоні.

Отже, політика США в Сирії та Україні не є ізольованою чи випадковою, а є частиною глобальної стратегії, що базується на багатосторонності, стриманості у прямому військовому втручанні, гнучкості та інтеграції дипломатичних, економічних і військових інструментів. Ця стратегія забезпечує збереження стратегічної переваги США, ефективну реакцію на дії конкурентів і підтримку стабільності в ключових регіонах світу, одночасно мінімізуючи ризики для Вашингтона та його союзників.

Політика США в Сирії та Україні є частиною глобальної стратегії Вашингтона, спрямованої на збереження стратегічної переваги, стримування конкурентів та підтримку міжнародного порядку, побудованого на правилах. Досвід Сирії показав, що пряме військове втручання має значні політичні та військові ризики, а ефективність американської стратегії визначається здатністю поєднувати багатосторонні підходи, коаліційні дії, дипломатію та економічні інструменти.

У Сирії США намагалися балансувати між прямими військовими операціями та опосередкованими діями, працюючи з регіональними та міжнародними партнерами, одночасно стримуючи вплив Росії та Ірану. Цей кейс продемонстрував, що інтегрований підхід і стратегічна гнучкість є ключовими для досягнення довгострокових цілей та мінімізації ризиків для Вашингтона.

У контексті України ці принципи набувають специфічного виміру. США активно залучають НАТО, ЄС та інших партнерів, формуючи коаліцію підтримки та легітимізації своїх дій. З огляду на безпосередню загрозу з боку Росії, США використовують переважно опосередковані інструменти: постачання сучасного озброєння, навчання українських військових, розвідувальну підтримку та санкції. Такий підхід дозволяє стримувати агресора, підтримувати українську державність та забезпечувати стабільність у регіоні, зменшуючи політичні та військові ризики для США.

Отже, американська стратегія у Сирії та Україні демонструє системність і адаптивність: поєднання дипломатичних, економічних і військових інструментів дозволяє ефективно реагувати на дії конкурентів, підтримувати союзників і контролювати баланс сил у ключових регіонах світу. Сирійський досвід слугує уроком для України, підтверджуючи необхідність комплексного, гнучкого та багатостороннього підходу у реалізації стратегічних цілей США.

Висновки до розділу 3

Аналізуючи політику США у Сирії та Україні, можна стверджувати, що обидва кейси є невід'ємними елементами глобальної стратегії Вашингтона, спрямованої на збереження світового лідерства, стримування геополітичних конкурентів і підтримання міжнародного порядку, заснованого на правилах. Досвід сирійського конфлікту став своєрідною «лабораторією» для відпрацювання нових підходів, які сьогодні активно застосовуються у війні в Україні.

По-перше, сирійський кейс показав обмеженість односторонніх дій США та підкреслив необхідність створення широких коаліцій. У війні в Україні Вашингтон зробив цей урок основоположним, активно залучаючи НАТО, ЄС та інших міжнародних партнерів. Така багатосторонність забезпечує не лише ефективність, а й високу легітимність американських рішень.

По-друге, важливим наслідком стала переорієнтація з прямого військового втручання на опосередковані інструменти впливу. Як у Сирії, так і в Україні США обрали тактику постачання озброєнь, фінансової підтримки, передачі розвідданих та навчання військ, мінімізуючи ризики залучення власних збройних сил до бойових дій. Це дозволяє зберігати стратегічний контроль, водночас уникаючи значних політичних і соціальних витрат.

По-третє, політика США демонструє розуміння важливості регіонального контексту та позицій локальних і міжнародних партнерів. Сирійський досвід показав, наскільки вплив Туреччини, Ірану чи Саудівської Аравії міг змінювати

хід подій. У випадку України врахування позицій сусідніх держав, нейтральних країн та європейських союзників стало ключовою умовою передбачуваності та стабільності американської стратегії.

По-четверте, досвід Сирії переконав Вашингтон, що військові дії не дають довгострокових результатів без паралельної дипломатії, санкційного тиску та міжнародно-правових механізмів. Саме тому у війні проти Росії США поєднують постачання озброєння із санкціями, активністю в ООН, участю у міжнародних судах та підтримкою ініціатив щодо відновлення територіальної цілісності України.

По-п'яте, важливим чинником успіху є стратегічна гнучкість і здатність адаптуватися до змінних умов. У Сирії США зіткнулися з непередбачуваним втручанням Росії та Туреччини, що змусило оперативно переглядати власні кроки. В Україні ця гнучкість проявляється у поступовому розширенні номенклатури військової допомоги, адаптації санкційної політики та узгодженні дій із союзниками залежно від ситуації на фронті та глобального політичного контексту.

Отже, політика США в Україні є прямим продовженням і водночас трансформацією досвіду, набутого в Сирії. Вона поєднує багатосторонність, стриманість у застосуванні прямих військових засобів, увагу до регіональних особливостей, комплексність інструментів впливу та високу адаптивність. Цей підхід дозволяє Вашингтону ефективно підтримувати Україну, мінімізуючи ризики неконтрольованої ескалації, та водночас зміцнювати власні позиції як провідного глобального актора. Таким чином, американська стратегія в Сирії та Україні відображає єдину логіку глобальної політики США, де кожен регіональний кейс розглядається як частина ширшої системи підтримки міжнародної стабільності та утвердження геополітичного лідерства.

Основні положення 3-го розділу дисертації опубліковані автором у таких наукових працях: [214, 216, 217]

ВИСНОВКИ

Порівняльний історичний аналіз політики США щодо Сирії та України дав змогу встановити, що підходи Вашингтона до українського питання значною мірою ґрунтувалися на досвіді, здобутому під час сирійського конфлікту. Накопичені практики взаємодії з міжнародними акторами, історично сформовані стратегії реагування на регіональні кризи, а також уроки обмеженого військово-політичного втручання у Сирії стали важливими чинниками, що зумовили зміни у ставленні США до безпекових викликів у Східній Європі. Такий порівняльний вимір дозволив виявити історичну тяглість і змінність зовнішньополітичних підходів США, а також показав, що сирійський кейс відіграв роль каталізатора переосмислення американської глобальної стратегії у контексті української кризи.

Комплексний історичний аналіз політики США щодо громадянської війни в Сирії дав змогу відтворити поетапний характер формування американських підходів до сирійського питання. Дослідження показало, що стратегічні пріоритети Вашингтона та засоби впливу, застосовані в регіоні, мали чітку історичну тяглість, сформовану на основі попередніх близькосхідних криз. Реконструйовані етапи розвитку американського курсу засвідчили поступову зміну акцентів — від спроб дипломатичного врегулювання й регіонального стримування до поєднання економічних санкцій, обмеженої військової участі та підтримки окремих акторів на місцях. Установлено, що сирійський конфлікт став важливим елементом довготривалого процесу формування американської політики на Близькому Сході й значною мірою вплинув на подальші підходи США до управління затяжними міжнародними кризами.

Уточнення історичного підходу до аналізу взаємозалежності локальних конфліктів і глобальних стратегічних пріоритетів США дало змогу показати, що американська зовнішня політика у сирійському та українському напрямках формувалася під впливом накопиченого досвіду реагування на регіональні кризи. У ході дослідження встановлено, що локальні конфлікти виступали

важливими чинниками переосмислення Вашингтоном власних глобальних підходів, сприяли коригуванню стратегічних рамок і створювали передумови для формування нових моделей міжнародної поведінки. Отримані результати дозволили визначити, що історична тяглість і повторюваність певних рішень США зумовлені як регіональними обставинами, так і ширшими глобальними інтересами держави, що виявляється у подібності американських підходів у різні періоди.

У процесі дослідження було уточнено та систематизовано комплекс зовнішніх і внутрішніх чинників, що визначали історичну еволюцію політики США щодо Сирії. Виокремлення геополітичних, енергетичних, безпекових і гуманітарних складових показало, що американські рішення формувалися в умовах взаємодії багатьох детермінант, які мали як глобальний, так і регіональний характер. Установлено, що саме багатовимірність цих чинників зумовила складність і суперечливість американської політики, а також тяглість окремих підходів, які проявлялися впродовж досліджуваного періоду. Такий аналіз дав можливість сформувати всебічне уявлення про детермінацію зовнішньої політики США та показав, що сирійський напрям був тісно пов'язаний з ширшими стратегічними пріоритетами Вашингтона.

У межах дослідження було поглиблено аналіз малодосліджених аспектів сирійської політики США, що дозволило значно деталізувати уявлення про її зміст і еволюцію. Розгляд дипломатичних ініціатив, спрямованих на мирне врегулювання, діяльності міжнародних форматів співпраці, а також різних форм підтримки сирійської опозиції показав, що американська стратегія формувалася як багаторівнева та внутрішньо диференційована система дій. Значне місце у ній займала санкційна політика, яка історично використовувалася як інструмент впливу на учасників конфлікту. Вивчення цих компонентів дозволило реконструювати ширшу історичну логіку американського курсу щодо Сирії та виявити його структурну складність.

Аналіз сирійської політики адміністрації Дж. Байдена показав, що її підходи зберегли тяглість окремих стратегічних рішень, вироблених у попередні

історичні періоди, але водночас засвідчили появу нових елементів, пов'язаних із переглядом пріоритетів США на Близькому Сході. Зокрема, дослідження дозволило виявити посилення уваги до гуманітарної складової, а також прагнення обмежити військову участь, зберігаючи при цьому механізми стримування регіональних акторів. Порівняння політики адміністрацій Б. Обами, Д. Трампа та Дж. Байдена дало можливість простежити еволюцію американського курсу та визначити ті напрями, у яких він зазнав істотних змін. Зроблені висновки дозволяють глибше зрозуміти історичну логіку розвитку американської політики у XXI столітті та її вплив на формування міжнародної безпеки.

Узагальнюючи результати дослідження, слід підкреслити, що комплексне історичне вивчення еволюції американської політики щодо Сирії у кінці XX – на початку XXI століття дозволило відтворити цілісну картину формування зовнішньополітичних рішень США в умовах трансформації міжнародних конфліктів. На основі широкої джерельної бази реконструйовано ключові етапи розвитку американських підходів до сирійського питання, визначено систему зовнішніх і внутрішніх чинників, які впливали на формування стратегічних пріоритетів Вашингтона, та уточнено зміст малодосліджених аспектів американської діяльності в регіоні. Порівняльний аналіз політики США щодо Сирії та України дав змогу простежити тяглість і змінність американської стратегії, виявити взаємозв'язок між локальними конфліктами та глобальними інтересами держави, а також встановити вплив історичного досвіду сирійського конфлікту на підходи Вашингтона до українського питання. Дослідження політики адміністрації Дж. Байдена засвідчило наявність нових тенденцій у розвитку американської стратегії та дозволило оцінити її у ширшому контексті еволюції зовнішньої політики США у XXI столітті. Отримані результати поглиблюють наукове розуміння історичної логіки ухвалення рішень у сфері міжнародної політики та сприяють комплексному осмисленню ролі США у формуванні безпекових процесів сучасного світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ackerman S. US stresses Iraq emphasis even as air strikes escalate against Isis* in Syria // The Guardian. 17 жовтня 2014. URL: <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/17/us-lloyd-austin-iraq-emphasis-airstrikes-isis-syria-kobani> (accessed: 08.02.2023)
2. Абрамовіц М. Чи мають Сполучені Штати «відповідальність захищати» сирійський народ? // The Washington Post. 6 вересня 2013 р. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/does-theunited-states-have-a-responsibility-to-protect-the-syrian-people/2013/09/06/5decf4c0-167d-11e3-be6e-dc6ae8a5b3a8_story.html (accessed: 17.02.2023)
3. Після довгого очікування сирійські повстанці сподіваються, що зброя тепер надійде // Національне громадське радіо. 17 вересня 2014 р. URL: <https://www.npr.org/sections/parallels/2014/09/17/349075789/after-a-long-wait-syrian-rebels-hope-the-weapons-will-now-flow> (accessed: 23.04.2024)
4. Allen J. Зустрічайте Джейка Саллівана, людину, яка стоїть за войовничою зовнішньою політикою Гіллари Клінтон // Vox. 4 вересня 2015 р. URL: <https://www.vox.com/2015/5/11/8569345/hillary-clinton-hawkish-foreign-policy> (доступ: 08.02.2025)
5. Anadolu (Туреччина): Росія поклала око на сирійські нафтові родовища, контрольовані США // ІноСМІ. 2020. 20 січня. URL: <https://inosmi.ru/politic/20200120/246650367.html> (дата звернення: 06.05.2024)
6. Arfeh H. Північно-західна Сирія затамувала подих в очікуванні рішення про транскордонну допомогу // Al-Monitor. 1 липня 2020 р. URL: <https://www.al-monitor.com/originals/2020/07/syria-idlib-humanitarian-crisis-cross-border-aid-fighting.html> (дата звернення: 02.03.2025)
7. Ayton M. «Часи змінилися»: Саудівська Аравія і Сирія ведуть переговори про зближення // Al Jazeera. 8 червня 2021 р. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2021/6/8/times-have-changed-saudi-syria-in-rapprochement-talks> (accessed: 03.03.2025)

8. Baer R. Чому ЦРУ було сліпим в Єгипті? // Time. 16 лютого 2011 року.
URL:
https://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,2045328_2045338_2049947,00.html (accessed: 18.01.2025)
9. Бейкер П. Пентагон Панетти без картки на всі випадки життя // The New York Times. 23 жовтня 2011 р. URL:<https://www.nytimes.com/2011/10/24/us/at-pentagon-leon-panetta-charts-change-of-course.html> (accessed: 18.01.2025)
10. Барнард А. Новий звіт про сирійські ракети показує масштаби загибелі та руйнувань // The New York Times. 26 лютого 2013 р. URL:
<http://www.nytimes.com/2013/02/27/world/middleeast/new-report-details-syrian-missile-attack.html> (accessed: 20.01.2025)
11. Барнард А., Шумалі К. Зброя США перетворює Сирію на поле проксі-війни з Росією // The New York Таймс. Жовтень 12, 2015. URL:
<https://www.nytimes.com/2015/10/13/world/middleeast/syria-russia-airstrikes.html> (accessed: 10.05.2018)
12. Бекер Дж., Шейн С. Гіллари Клінтон, «розумна сила» і падіння диктатора // The New York Times. 27 лютого 2016. URL:
<https://www.nytimes.com/2016/02/28/us/politics/hillary-clinton-libya.html> (accessed: 17.01.2025)
13. Бендер Б., Селігман Л. Питання щодо обмеженого досвіду Остіна // Politico. 8 грудня 2020 р. URL: <https://www.politico.com/news/2020/12/09/lloyd-austin-experience-record-443818> / (доступ: 08.02.2025)
14. Beunon S. Biden каже, що США повинні зберегти невеликі сили в Близькому Сході, не планують значних скорочень оборонних витрат // Stars and Stripes. 10 вересня 2020 р. URL: <https://www.stripes.com/theaters/us/biden-says-us-must-maintain-small-force-in-middle-east-has-no-plans-for-major-defense-cuts-1.644631> (accessed: 10.02.2025)
15. Байден обирає лояльного заступника для керівництва місією з відновлення репутації США на світовій арені // CNN. 24 листопада 2020 р. URL:
<https://edition.cnn.com/2020/11/23/politics/blinden-biden-secstate->

candidate/index.html (accessed: 07.02.2023)

16. Кров на його руках: демократи 2020 року критикують Трампа за Сирію // Reuters. 16 жовтня 2019 року. URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-election-debate-syria-idUSKBN1WV0N2> (доступ: 10.02.2025)

17. Болтон Дж. Що робити з Сирією? // The National Review. 11 червня 2012 р. URL: <https://www.nationalreview.com/2012/06/what-do-about-syria-john-r-bolton/> (доступ: 11.02.2025)

18. Британський парламент закриває двері для втручання в Сирії // Національне громадське радіо. 29 серпня 2013 р. URL: <https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2013/08/29/216933582/british-parliament-rejects-syria-intervention-in-symbolic-vote> (accessed: 20.01.2025)

19. Брукс Д. Обама, Євангеліє і вірші // The New York Times. 26 квітня 2007 р. URL: <https://www.nytimes.com/2007/04/26/opinion/26brooks.html> (доступ: 13.01.2025)

20. Брукс Р. Чому запевнення Обама про «відсутність військ на землі» не є таким вже й заспокійливим // The Washington Post. 26 вересня 2014 р. URL: http://www.washingtonpost.com/opinions/why-obamas-assurance-of-no-boots-on-the-ground-isnt-so-reassuring/2014/09/26/c56d859e-44bf-11e4-9a15-137aa0153527_story.html (доступ: 29.04.2023)

21. Byers D. Ignatius is national security go-to guy // Politico. 19 березня 2012 р. URL: <https://www.politico.com/story/2012/03/ignatius-is-national-security-go-to-guy-074164> (доступ: 20.01.2023)

22. Чи може Росія укласти мир так само добре, як вести війну? // The New York Times. 31 грудня 2016 року. URL: <https://www.nytimes.com/2016/12/31/opinion/can-russia-make-peace-as-well-as-war.html> (доступ: 17.07.2024)

23. Чи можуть сирійські ракети загрожувати турецьким F-16? Огляд п'яти найпотужніших засобів протиповітряної оборони Дамаска: від S-300 до Foxbat і BuK // Military Watch Magazine. 5 березня 2020 р. URL: [https://militarywatchmagazine.com/article/can-syrian-missiles-neutralise-turkish-f-](https://militarywatchmagazine.com/article/can-syrian-missiles-neutralise-turkish-f-16/)

16s-a- look-at-damascus-five-most-capable-anti-aircraft-assets-from-s-300s-to-foxbats-and-buks (accessed: 19.02.2023)

24. Чосудовський М. «Операція Лівія» і битва за нафту // NSPM. 17 березня 2011 року. URL: <http://www.nspm.rs/nspm-in-english/operation-libya-and-the-battle-for-oil.html> (доступ: 20.01.2025)

25. Крісафіс А. Франція, як очікується, замінить Велику Британію як ключового союзника США в інтервенції в Сирії // The Guardian. 30 серпня 2013 р. URL: <https://www.theguardian.com/world/2013/aug/30/france-us-ally-syria-intervention> (accessed: 20.01.2025)

26. Cloud D., Abdulrahim R. U.S. has secretly provided arms training to Syria rebels since 2012 // Los Angeles Times. 21 червня 2013 р. URL: <http://articles.latimes.com/2013/jun/21/world/la-fg-cia-syria-20130622> (accessed: 21.04.2018)

27. CNN: США будуть покладатися на женевський процес щодо Сирії // РІА Новини. 2017. 7 квітня. URL: <https://ria.ru/20170407/1491693685.html> (дата звернення: 24.03.2024)

28. Cochrane P. The 'Pipelineistan' conspiracy: The war in Syria has never been about gas // Middle East Eye. 16 квітня 2018. URL: <https://www.middleeasteye.net/big-story/pipelineistan-conspiracy-war-syria-has-never-been-about-gas> (accessed: 12.01.2025)

29. Cohen A. Russia Is Back // The National Interest. 17 вересня 2013 р. URL: <http://nationalinterest.org/commentary/russia-back-9077> (доступ: 20.01.2025)

30. Глобальний, м'язистий лібералізм Колбі Е. Байдена є неприйнятною зовнішньою політикою у 2021 році // The WashingtonPost. 21 березня 2021. URL: <https://www.washingtonpost.com/opinions/2021/03/21/bidens-global-muscular-liberalism-is-an-indefensible-foreign-policy-2021/> (accessed: 10.02.2025)

31. Конгрес санкціонував санкції проти Сирії, Ірану та Росії // NPR. 17 грудня 2019 року. URL: <https://www.npr.org/2019/12/17/788924967/congress-authorizes-sanctions-on-syria-iran-and-russia> (доступ: 07.04.2025)

32. Corp T. «Виведення військ не буде»: союзники Сирії заявляють, що США пообіцяли залишити частину військ у країні // Defense One. 8 жовтня 2021 р. URL: <https://www.defenseone.com/threats/2021/10/there-will-be-no-withdrawal-syrian-allies-say-us-has-promised-keep-some-troops-there/185972/> (accessed: 11.03.2025)
33. Crowley M. John Brennan's zigzag on torture // Politico. 9 грудня 2014 р. URL: <https://www.politico.com/story/2014/12/john-brennan-cia-torture-113456> (доступ: 19.01.2025)
34. Crowley M. Man in the Mirror // The New Republic. 31 грудня 2008 року. URL: <https://newrepublic.com/article/62218/man-the-mirror> (доступ: 18.01.2025)
35. Curtis M. Obama Must Join Putin On ISIS*1300 // American Thinker. 29 вересня 2015 року. URL: https://www.americanthinker.com/articles/2015/09/obama_must_join_putin_on_isis.html (доступ: 07.05.2024)
36. Демолітаризація отруйного газу Сирії буде надзвичайно складною // The Washington Post. 11 вересня 2013 р. URL: http://www.washingtonpost.com/opinions/demilitarizing-syrias-poison-gas-will-be-extremely-difficult/2013/09/11/80cbcd54-1b1e-11e3-82ef-a059e54c49d0_story.html (доступ: 20.01.2025)
37. Debeuf K. What is the Free Syrian Army? An inside look // EUobserver. 22 березня 2013 р. URL: <https://euobserver.com/opinion/119537> (доступ: 25.01.2025)
38. De Luce D. Hagel: The White House Tried to 'Destroy' Me // Foreign Policy. 18 грудня 2015 р. URL: <https://foreignpolicy.com/2015/12/18/hagel-the-white-house-tried-to-destroy-me/> (accessed: 05.05.2024)
39. Деміджян К. США борються з російськими та іранськими провокаціями на Близькому Сході // The Washington Post. 3 липня 2022 р. URL: <https://www.washingtonpost.com/national-security/2022/07/03/us-military-russia-iran-syria/> (дата звернення: 09.03.2025)
40. DeYoung K. Biden warns Kurds not to seek separate enclave on Turkish-Syrian border // The Washington Post. 24 серпня 2016 року. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/biden-visits-turkey-on-mission-to-repair->

strained-relations/2016/08/24/bc684904-6a04-11e6-99bf-f0cf3a6449a6_story.html
(доступ: 10.02.2025)

41. Dress B. Туреччина звинувачує США у причетності до смертельного вибуху в Стамбулі, відхиляє заяву зі співчуттям // The Hill. 14 листопада 2022. URL: <https://thehill.com/policy/international/3734308-turkey-alleges-us-complicity-in-deadly-istanbul-bombing-rejects-condolence-statement/> (accessed: 11.03.2025)

42. England A. Іранський міністр закордонних справ провів «дружні переговори» з Саудівською Аравією // Financial Times. 21 грудня 2022 р. URL: <https://www.ft.com/content/beff5178-f8c7-4172-b121-f4d6356f7d16> (доступ: 09.03.2025)

43. Entous A., Barnes J., Gorman S. США починають постачання зброї сирійським повстанцям // The Wall Street Journal. 26 червня 2013 URL: <https://www.wsj.com/articles/SB10001424127887323419604578569830070537040>
(Дата звернення: 21.04.2024)

44. Entous A., Barnes J., Nissenbaum D. U.S. Lays Groundwork for Syria Strike // The Wall Street Journal. 25 серпня 2014. URL: <https://www.wsj.com/articles/u-s-military-prepares>

45. Entous A., Jaffe G., Ryan M. Білий дім Обама місяцями працював над планом захоплення Ракки. Команда Трампа швидко ознайомилася з планом і вирішила не втілювати його в життя // The Washington Post. 2 лютого 2017 року. URL: https://www.washingtonpost.com/world/national-security/obamas-white-house-worked-for-months-on-a-plan-to-seize-raqqa-trumps-team-deemed-it-hopelessly-inadequate/2017/02/02/116310fa-e71a-11e6-80c2-30e57e57e05d_story.html (доступ: 22.04.2024)

46. Erdbrink T., Chan S., Sanger D. Після зміни позиції США Іран отримав місце за столом переговорів щодо війни в Сирії // The New Йорк Таймс. October 28 2015. URL: <https://www.nytimes.com/2015/10/29/world/middleeast/syria-talks-vienna-iran.html> (accessed: 16.07.2025)

47. Ердоган заявляє, що Туреччина розпочне військові операції на південних кордонах // Reuters. 23 травня 2022 р. URL:

<https://www.reuters.com/world/middle-east/erdogan-says-turkey-launch-military>
(accessed: 06.03.2025)

48. Ердоган: рішення США скасувати санкції проти контрольованих YPG/PKK територій є неприйнятним // TRT World. 13 травня 2022 р. URL: <https://www.trtworld.com/turkey/erdogan-us-move-to-lift-sanctions-on-ypg-pkk-controlled-areas-unacceptable-57113> (accessed: 06.03.2025)

49. Ewing P., Epstein J. Відставка Хейгела підкреслює розбіжності в питаннях оборони // Politico. 24 листопада 2014 року. URL: <https://www.politico.com/story/2014/11/chuck-hagel-to-resign-113131> (доступ: 05.05.2024)

50. Ексклюзив: Конгрес затримує надання допомоги США сирійським повстанцям – джерела // Reuters. 9 липня 2013 р. URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-syria-arms-idUSBRE96713N20130708>
(accessed: 25.01.2025)

51. Ексклюзив: Обама повідомляє CNN, що ключові рішення щодо Сирії та Єгипту наближаються // CNN. 23 серпня 2013 р. URL: <http://edition.cnn.com/2013/08/23/politics/obama-cnn-new-day-interview> (доступ: 17.02.2023)

52. Exclusive: U.S. military completes pullback from northeast Syria, Esper says // Reuters. 5 грудня 2019. URL: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-usa-syria-exclusive-idUSKBN1Y90CU> (accessed: 06.05.2024)

53. Файді Дрі К. Чого можуть очікувати сирійські курди від Байдена? // Rudaw. 12 листопада 2020 р. URL: <https://www.rudaw.net/english/analysis/12112020> (доступ: 10.02.2025)

54. Flock E. Туреччина використовує відволікання уваги на Афганістан для нападу на курдські сили в Сирії // Foreign Policy. 20 вересня 2021 року. URL: <https://foreignpolicy.com/2021/09/20/turkey-airstrikes-kurds-syria-ypj-ceasefire/>
(доступ: 11.03.2025)

55. Foyle D. Громадська думка та зовнішня політика // Оксфордська енциклопедія політики. 22 серпня 2017. URL: (доступ: 20.02.2025)

56. Фрідерсдорф К. Гіллари захищає свою провалену війну в Лівії // The Atlantic. 14 жовтня 2015 р. URL: <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2015/10/hillary-clinton-debate-libya/410437/> (доступ: 17.01.2025)

57. Фрідман Т.Л. Іран і доктрина Обама // The New York Times. 5 квітня 2015 р. URL: <https://www.nytimes.com/2015/04/06/opinion/thomas-friedman-the-obama-doctrine-and-iran-interview.html> (доступ: 13.01.2025)

58. Gajanan M. National Security Adviser H.R. McMaster: U.S. Wants to Eliminate «Murderous Regime» in Syria // Time. 9 квітня 2017 р. URL: <https://time.com/4732401/hr-mcmaster-donald-trump-syria/> (дата звернення: 11.02.2025)

59. Gass N. Biden: I was right about Libya // Politico. 21 червня 2016 р. URL: <https://www.politico.com/story/2016/06/joe-biden-libya-wrong-224595> (доступ: 10.02.2025)

60. Gavlak D., Halaby J. Arms shipments to Syrian rebels on the rise // The Times of Israel. 27 березня 2013 року. URL: <https://www.timesofisrael.com/arms-shipments-to-syrian-rebels-on-the-rise/> (accessed: 25.01.2025)

61. Gearan A. Biden's relationship with Israel shaping up to be less cozy than his predecessors' // The Washington Post. 17 квітня 2021 р. URL: https://www.washingtonpost.com/politics/biden-israel-relations/2021/04/17/5d97dd58-9d31-11eb-b7a8-014b14aeb9e4_story.html (доступ: 09.03.2025)

62. Гебауер М., Старк Г. «Ми були занадто дурні» // Der Spiegel. 29 листопада 2015 р. URL: <https://www.spiegel.de/international/world/former-us-intelligence-chief-discusses-development-of-is-a-1065131.html> (доступ: 11.02.2025)

63. Geneva II conference shadowed by clashes // China Daily. 23 січня 2014 року. URL: https://www.chinadaily.com.cn/world/2014-01/23/content_17253481.htm (доступ: 14.07.2025)

64. Герт Дж., Натта Д.В. Війна Гіллари // The New York Times. 29 травня 2007 р. URL: <https://www.nytimes.com/2007/05/29/magazine/03Hillary-t.html>

(доступ: 17.01.2025)

65. Гаттас К. Гіллари Клінтон не шкодує про Лівію // Foreign Policy. 14 квітня 2016 р. URL: <https://foreignpolicy.com/2016/04/14/hillary-clinton-has-no-regrets-about-libya/> (доступ: 17.01.2025)

66. Glasser S. «Це не закінчиться добре»: Трамп і його незрозумілий новий керівник національної безпеки // The New Yorker. 19 вересня 2019 року. URL: <https://www.newyorker.com/news/letter-from-trumps-washington/it-wont-end-well-trump-and-his-obscure-new-national-security-chief> (accessed: 12.02.2025)

67. Glasser S. Was Hillary Clinton a Good Secretary of State? // Politico. 8 грудня 2013 р. URL: <https://www.politico.com/magazine/story/2013/12/was-hillary-clinton-a-good-secretary-of-state-john-kerry-2016-100766/> (accessed: 12.07.2025)

68. Gobush M. Моральний мультилатералізм: християнський реалізм доктрини Обама // Провіденс. 25 липня 2016 р. URL: <https://providencemag.com/2016/07/moral-multilateralism-obama-doctrine-christian-realism/> (accessed: 13.01.2025)

69. Голдберг Дж. Доктрина Обама // The Atlantic. Квітень 2016. URL: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/> (доступ: 13.01.2025)

70. Гордон М. У Байдені Обама обирає зовнішню політику, що віддає перевагу дипломатії перед силою // The New York Times. 24 серпня 2008 р. <https://www.nytimes.com/2008/08/24/world/americas/24iht-policy.4.15591832.html> (доступ: 10.02.2025)

71. Гордон М. США таємно переглядають плани Ізраїлю щодо ударів по іранських цілях у Сирії // The Wall Street Journal. 16 червня 2022 р. URL: <https://www.wsj.com/articles/u-s-secretly-reviews-israels-plans-for-strikes-against-iranian-targets-in-syria-11655405162> (accessed: 09.03.2025)

72. Nadar L. Джо Байден, реаліст у зовнішній політиці // The Spectator. 20 грудня 2021 р. URL: <https://thespectator.com/topic/time-for-joe-biden-foreign-policy-realist/> (доступ: 10.02.2025)

73. Nanania R. Китай, а не Байден, обирає Ентоні Блінкена та Джейка Саллівана, які диктуватимуть зовнішню політику США // NBC News. 24 листопада 2020 р. URL: <https://www.nbcnews.com/think/opinion/china-not-biden-picks-antony-blinken-jake-sullivan-will-dictate-ncna1248683> (accessed: 08.02.2025)

74. Harris S. Чому Майкл Морелл не замінить Петреуса на посаді директора ЦРУ // Washingtonian. 13 листопада 2012 р. URL: <https://www.washingtonian.com/2012/11/13/why-michael-morell-wont-replace-petraeus-as-director-of-the-cia/> (accessed: 18.01.2025)

75. Hennessey K., Hennigan W.J. Rising danger prompted U.S. effort to rescue James Foley, other hostages // Los Angeles Times. 20 серпня 2014 р. URL: <http://www.latimes.com/nation/la-fg-us-syria-hostage-failed-rescue-mission-20140820-story.html> (accessed: 23.04.2025)

76. Hersh S. Military to Military // London Review of Books. 7 січня 2016 р. URL: <https://www.lrb.co.uk/the-paper/v38/n01/seymour-m.-hersh/military-to-military> (доступ: 11.02.2025)

77. Гіллари Клінтон інші. Libya проблема // CNN. 21.2015 URL: <https://edition.cnn.com/2015/06/08/politics/hillary-clinton-libya-election-2016/index.html> (accessed: 17.01.2024)

78. Hoff B. Declassifying the Syrian Jihad: CIA vs. the Pentagon // AntiWar.com. 28 червня 2016. URL: https://original.antiwar.com/brad_hoff/2016/06/27/declassifying-syrian-jihad-cia-vs-pentagon/ (доступ: 26.01.2024)

79. Горовіц Дж. Ентоні Блінкен виходить на перший план з роллю в адміністрації Обами // The Washington Post. September 15 2013 URL: https://www.washingtonpost.com/lifestyle/style/antony-blinken-steps-into-the-spotlight-with-obama-administration-role/2013/09/15/7484a5c0-1e20-11e3-94a2-6c66b668ea55_story.html (доступ: 07.02.2024)

80. Hudson J. Конгрес схвалив озброєння сирійських повстанців // Foreign Policy. 18 вересня 2014 р. URL: <https://foreignpolicy.com/2014/09/18/congress approves-arming-of-syrian-rebels/> (accessed: 26.01.2024)

81. Hurlburt H. Зовнішня політика Джо Байдена зосереджена на відносинах // Foreign Policy. 15 січня 2021 року. URL: <https://foreignpolicy.com/2021/01/15/joe-biden-foreign-policy-relationships-united-states/> (accessed: 10.02.2025)
82. Hussain M. Ex-CIA Director Who Endorsed Clinton Calls For Killing Iranians And Russians In Syria // The Intercept. 9 серпня 2016 р. URL: <https://theintercept.com/2016/08/09/ex-cia-chief-who-endorsed-clinton-calls-for-killing-iranians-and-russians-in-syria/> (accessed: 18.01.2025)
83. Idiz S. Туреччина та США продовжують діалог глухих // Al-Monitor. 24 лютого 2021 року. URL: <https://www.al-monitor.com/originals/2021/02/turkey-united-states-syria-s400-ypg-ties-to-get-worse.html> (доступ: 11.03.2025)
84. Ігнатіус Д. Розповідь перебіжчика про переміщення сирійської хімічної зброї // The Washington Post. 18 грудня 2012 року. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/a-defectors-account-of-syrian-chemical-weapons-on-the-move/2012/12/18/d5130d86-492e-11e2-ad54-80638ede391_story.html (доступ: 20.01.2023)
85. В Айові. Байден рекламує дипломатичний прогрес у Сирії // AP News. 16 вересня 2013 р. URL: <https://apnews.com/article/433e46e733784c2b95d2edfd4566c4b2> (доступ: 10.02.2025)
86. Всередині сирійського табору біженців, де бракує запасів і панує страх перед ІДІЛ 1302 // NBC News. 23 листопада 2022 року. URL: <https://www.nbcnews.com/news/world/syrian-refugee-camp-supplies-are-low-isis-fears-run-high-rcna58288> (accessed: 07.03.2025)
87. Іран «не може діяти безкарно», - заявив Байден після авіаударів США // Reuters. 27 лютого 2021 року. URL: <https://www.reuters.com/article/usa-biden-iran-int-idUSKBN2AQ31T> (дата звернення: 09.03.2025)
88. Іранський президент Раїсі підтримує ядерні переговори, але виключає зустріч із Байденом // Reuters. 21 червня 2021 р. URL: <https://www.reuters.com/world/middle-east/irans-raisi-says-foreign-policy-wont-be-limited-by-nuclear-deal-2021-06-21/> (accessed: 09.03.2025)

89. Jaffe G., Entous A. Трамп припиняє таємну програму ЦРУ з озброєння повстанців проти Асада в Сирії, що було метою за Москвою // The Вашингтон Пост. Липень 19 2017 URL: https://www.washingtonpost.com/world/national-security/trump-ends-covert-cia-program-to-arm-anti-assad-rebels-in-syria-a-move-sought-by-moscow/2017/07/19/b6821a62-6beb-11e7-96ab-5f38140b38cc_story.html (доступ: 18.04.2024)

90. Jaffe G., Ryan M., DeYoung K. Обама окреслює плани розширення сил спеціальних операцій США в Сирії // The Вашингтон . 25 25 2016 URL: https://www.washingtonpost.com/world/national-security/obama-to-announce-plans-to-grow-us-special-operations-force-in-syria/2016/04/24/93a2108a-0a6a-11e6-a6b6-2e6de3695b0e_story.html (accessed: 11.05.2024)

91. Kaplan F. Biden's Team of Allies // Slate. 23 листопада 2020. URL: <https://slate.com/news-and-politics/2020/11/biden-blinken-sullivan-flournoy-haines.html> (дата звернення: 08.02.2024)

92. Каплан Ф. Хороша людина, неправильна робота. Чому ніхто не сумуватиме за Джимом Джонсом, радником з питань національної безпеки, що йде у відставку // Slate. 8 жовтня 2010 р. URL: <https://slate.com/news-and-politics/2010/10/why-no-one-will-miss-jim-jones-the-departing-national-security-adviser.html> (accessed: 18.01.2025)

93. Kennedy Jr. R.F. Syria: Another Pipeline War // EcoWatch. 25 лютого 2016 р. URL: <https://www.ecowatch.com/syria-another-pipeline-war-1882180532.html> (доступ: 12.01.2025)

94. Кеннеді-молодший Р. Ф. Чому араби не хочуть нас у Сирії // Politico. 22 лютого 2016 р. URL: <https://www.politico.com/magazine/story/2016/02/rfk-jr-why-arabs-dont-trust-america-213601/> (accessed: 23.02.2024)

95. Кеннер Д. Незалежно від того, хто переможе у сирійській громадянській війні, Ізраїль програє // The Atlantic. 29 серпня 2018 р. URL: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/08/israel-gamble-assad-syria/568693/> (accessed: 26.02.2025)

96. Кесслер Г. Неправдоподібна заява Гіллари Клінтон щодо Сирії // The Washington Post. 4 квітня 2011 р. URL: https://www.washingtonpost.com/blogs/fact-checker/post/hillary-clintons-uncredible-statement-on-syria/2011/04/01/AFWPEYac_blog.html (accessed: 07.07.2024)

97. Хан А. Приховані записи Пентагону розкривають закономірності провалів у смертоносних авіаударах // The New York Таймс. Грудень 18 2021. URL: <https://www.nytimes.com/interactive/2021/12/18/us/airstrikes-pentagon-records-civilian-deaths.html> (accessed: 07.03.2025)

98. Khan A. Людські жертви повітряних воєн Америки // The New York Times. 19 грудня 2021 року. URL: <https://www.nytimes.com/2021/12/19/magazine/victims-airstrikes-middle-east-civilians.html> (дата звернення: 07.03.2025)

99. Ку Дж. Удар Трампа по Сирії явно порушив міжнародне право – і ніхто не звертає на це уваги // VOX. 19 квітня 2017 р. URL: <https://www.vox.com/the-big-idea/2017/4/19/15345686/syria-un-strike-illegal-un-humanitarian-law> (accessed: 17.02.2025)

100. Kubic C.R. Hillary's Huge Libya Disaster // The National Interest. 15 червня 2016 р. URL: <https://nationalinterest.org/feature/hillarys-huge-libya-disaster-16600> (доступ: 17.01.2025)

101. Лаботт Е. The Салліван Модель // Foreign Політика. Квітень 9 2021. URL: <https://foreignpolicy.com/2021/04/09/the-sullivan-model-jake-nsc-biden-adviser-middle-class/> (accessed: 08.02.2025)

102. Ламот Д. Джеймс Меттіс присягнув на посаді міністра оборони, пообіцяв будувати альянси // The Washington Пост. Січень 20 2017 URL: <https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2017/01/20/senate-confirms-retired-james-mattis-as-defense-secretary-breaking-with-decades-of-precedent/> (accessed: 21.02.2025)

103. Ламот Д., Гіббонс-Нефф Т. Морпіхи прибули до Сирії для ведення артилерійського вогню в боях за Ракку // The Washington Пост. 9 9 2017. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2017/03/08/marines-have->

arrived-in- syria-to-fire-artillery-in-the-fight-for-raqqa/ (accessed: 03.05.2025)

104. Проблеми з електропостачанням у Лівані: серйозні розмови, але простих рішень немає // Al Jazeera. 8 вересня 2021 року. URL: <https://www.aljazeera.com/economy/2021/9/8/lebanons-power-problems-serious-talk-but-no-easy-fixes> (доступ: 03.03.2025)

105. Lee C.L., Lubold G. Donilon to replace Jones // Politico. 8 жовтня 2010р. URL: <https://www.politico.com/story/2010/10/donilon-to-replace-jones-043323> (дата звернення: 18.01.2024)

106. Лейбович М. Джейк Салліван, радник Байдена, постать, що викликає захоплення і зловтіху // The New Йорк Таймс. Листопада 30 2020 URL: <https://www.nytimes.com/2021/11/30/us/politics/jake-sullivan-biden.html> (accessed: 08.02.2025)

107. Letsch C. США скидають зброю та боєприпаси, щоб допомогти курдським бійцям у Кобані // The Guardian. 20 жовтня 2014 р. URL: <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/20/turkey-iraqi-kurds-kobani-isis-fighters-us-air-drops-arms> (доступ: 06.12.2024)

108. Посилання на думки щодо законності війни проти Іраку // Робін С. Міллер. URL: <https://www.robincmiller.com/ir-legal.htm> (доступ: 17.02.2025)

109. Lockie A. Новий радник Трампа з питань національної безпеки займає жорстку позицію щодо Росії – це значний відхід від політики Майкла Флінна // Insider. 21 лютого 2017 р. URL: <https://www.businessinsider.com/mcmaster-reversal-michael-flynn-national-security-council-russia-hawk-2017-2> (accessed: 11.02.2025)

110. Londoño E., Miller G. CIA починає постачання зброї сирійським повстанцям // The Washington Post. 11 вересня 2013 р. URL: https://www.washingtonpost.com/world/national-security/cia-begins-weapons-delivery-to-syrian-rebels/2013/09/11/9fcf2ed8-1b0c-11e3-a628-e6dde8f889d_story.html (доступ: 21.04.2024)

111. Lund A. Syria's Fair-weather Friends // Foreign Affairs. 31 жовтня 2017р. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/syria/2017-10-31/syrias-fair-weather-friends> (доступ: 13.07.2025)

112. Lund A. Вільна сирійська армія не існує // Syria Comment. 16 березня 2013 р. URL: <https://www.joshualandis.com/blog/the-free-syrian-army-doesnt-exist/> (доступ: 25.01.2025)

113. Лінч К., Варрік Дж. У заяві про хімічну зброю Сирії критикують відсутність прозорості // The Washington Post. 20 червня 2013 р. URL: https://www.washingtonpost.com/world/national-security/in-syrian-chemical-weapons-claim-criticism-about-lack-of-transparency/2013/06/20/fa799e6e-d925-11e2-a016-92547bf094cc_story.html (доступ: 20.01.2025)

114. Matthews O. Зустрічайте Рекса Тіллерсона, друга Володимира Путіна і кандидата Дональда Трампа на посаду державного секретаря // Newsweek. 13 грудня 2016 року. URL: <https://www.newsweek.com/2016/12/30/putin-tillerson-trump-exxonmobil-russia-secretary-state-washington-moscow-531590.html> (accessed: 17.02.2025)

115. Mathews S. Постачання газу до Лівану через Сирію навряд чи порушить санкції: представник США // Middle East Eye. 18 жовтня 2022 р. URL: <https://www.middleeasteye.net/news/sending-gas-lebanon-syria-unlikely-to-violate-sanctions-senior-us-official-says> (дата звернення: 03.03.2025)

116. Mazzetti M. За зіткненням між ЦРУ і Конгресом стоїть таємний звіт про допити // The New York Times. 7 березня 2014 року. URL: <https://www.nytimes.com/2014/03/08/us/politics/behind-clash-between-cia-and-congress-a-secret-report-on-interrogations.html> (дата звернення: 18.01.2025)

117. Mazzetti M. Обама критикує роботу розвідувальних агентств у оцінці нестабільності на Близькому Сході, заявляють чиновники // The New Йорк Times. 4 лютого 2011 URL: <https://www.nytimes.com/2011/02/05/world/middleeast/05cia.html> (accessed: 18.01.2025)

118. Mazzetti M., Gordon M., Landler M. США, як повідомляється, планують надіслати зброю сирійським повстанцям // The New York Таймс. 13 13 2013 URL: <https://www.nytimes.com/2013/06/14/world/middleeast/syria-chemical-weapons.html> (accessed: 23.01.2025)

119. Mazzetti M., Younes A. C.I.A. Arms for Syrian Rebels Supplied Black Market, Officials Say // The New Йорк Таймс. Червня 26 2016. URL: <https://www.nytimes.com/2016/06/27/world/middleeast/cia-arms-for-syrian-rebels-supplied-black-market-officials-say.html> (accessed: 22.04.2025)

120. McAskil E. Trump's security chief shaped by tough posting near Syria // The Guardian. 7 квітня 2017. URL: <https://www.theguardian.com/world/2017/apr/07/trumps-security-chief-shaped-by-tough-posting-near-syria> (accessed: 19.07.2025)

121. Michael Morell or John Brennan may succeed Petraeus // USA Today. 12 листопада 2012 р. URL: <https://www.usatoday.com/story/news/world/2012/11/12/petraeus-successor/1700449/> (доступ: 18.01.2025)

122. Міхаельсон Р. Курдські бойовики заперечують звинувачення Туреччини у здійсненні теракту в Стамбулі // The Guardian. 14 листопада 2022 р. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/nov/14/pkk-denies-role-in-istanbul-bomb-attack-that-killed-six> (accessed: 11.03.2025)

123. Військові: 50 ISIS бійці загинув // CNN Грудень 9 2016 URL: <https://edition.cnn.com/2016/12/09/politics/isis-dead-us-military/> (accessed: 27.04.2024)

124. Міллер Г., ДеЯнг К. Таємні операції ЦРУ в Сирії стикаються з великим скороченням фінансування // The Washington Post. 12 червня 2015 р. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/national-security/lawmakers-move> (accessed: 06.03.2025)

125. Міллер Г. США розпочинають таємну кампанію з використання безпілотників для полювання на лідерів Ісламської Держави в Сирії // The Washington Post. 1 вересня 2015 р. URL: https://www.washingtonpost.com/world/national-security/us-launches-secret-drone-campaign-to-hunt-islamic-state-leaders-in-syria/2015/09/01/723b3e04-5033-11e5-933e-7d06c647a395_story.html (доступ: 26.01.2025)

126. Moran R. Повстанці, підтримувані ЦРУ, воюють проти повстанців, підтримуваних Пентагоном, у Сирії // American Thinker. 27 березня 2016. URL:

https://www.americanthinker.com/blog/2016/03/ciabacked_rebels_fight_pentagonbacked_rebels_in_syria.html (accessed: 26.01.2025)

127. Morello C. Переговори щодо Сирії у Швейцарії завершилися лише рішенням продовжити переговори // The Washington Post. 15 жовтня 2016 р. URL: https://www.washingtonpost.com/world/kerry-in-switzerland-for-talks-about-syria/2016/10/15/112a5c2c-909b-11e6-bc00-1a9756d4111b_story.html (accessed: 17.07.2025)

128. Mroue B. Сирійські курди, яких підтримують США, звернуться до Дамаска, якщо Туреччина нападе // Associated Press. 7 червня 2022 р. URL: <https://apnews.com/article/recep-tayyip-erdogan-united-states-ankara-turkey-fa53c7f2a6c1b9f0f008c1d1d41aba0d> (accessed: 11.03.2023)

129. Myers S.L. Hillary Clinton's Last Tour as a Rock-Star Diplomat // The New York Times Magazine. 27 червня 2012 р. URL: <https://www.nytimes.com/2012/07/01/magazine/hillary-clintons-last-tour-as-a-rock-star-diplomat.html> (accessed: 07.07.2025)

130. Нежат О., Дадущ С., Фахім К., Сохюн Лі Дж. За свідченнями очевидців та відеозаписів, під час рейду США на лідера ІДІЛ загинуло щонайменше п'ятеро дітей // The Washington Post. 10 лютого 2022 р. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/02/10/syria-isis-raid-civilian-casualties/> (accessed: 07.03.2025)

131. Nicholas P., Entous A. U.S. Sets Hurdles to Intervention in Syria // The Wall Street Journal. 30 квітня 2013. (accessed: 06.03.2025)

132. Ніссенбаум Д. Джон Маккейн здійснює таємну поїздку до Сирії в розпал оцінки ситуації з боку США // The Wall Street Journal. 22 лютого 2017 року. URL: <https://www.wsj.com/articles/mccain-makes-secret-trip-to-syria-in-midst-of-u-s-assessment-1487795458> (accessed: 23.04.2025)

133. Obama authorizes resupply of Syrian opposition // CNN. 5 жовтня 2015 р. URL: <https://edition.cnn.com/2015/10/05/politics/russia-ground-campaign-syria-isis/> (accessed: 07.05.2024)

134. Obama authorizes secret support for Syrian rebels // Reuters. 2 серпня 2012 р. URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-syria-obama-order-idUSBRE8701OK20120802> (доступ: 25.01.2025)
135. Obama: He Stay In Iraq Over Геноцид // CBS Новини Липень 20 2007 URL: <https://www.cbsnews.com/news/obama-dont-stay-in-iraq-over-genocide/> (accessed: 16.01.2025)
136. Obama to move forward with plan to arm Syrian rebels // CNN. 24 липня 2013. URL: <https://edition.cnn.com/2013/07/23/politics/us-syrian-rebels/index.html> (доступ: 25.01.2025)
137. Щодо сирійської нафти, Трамп заявляє, що США «повинні мати можливість взяти частину» // MSNBC. 28 жовтня 2019 р. URL: <http://www.msnbc.com/rachel-maddow-show/syrian-oil-trump-says-us-should-be-able-take-some> (доступ: 06.05.2025)
138. Опозиційне джерело: Сирійські повстанці проходять навчання в Йорданії, організоване США // CNN. 15 березня 2013 року. URL: <https://edition.cnn.com/2013/03/15/world/meast/syria-civil-war/index.html> (дата звернення: 19.04.2024)
139. Осборн К. Чому російські С-300 або С-400 не можуть знищити винищувач F-35 або бомбардувальник В-2 // The Національний Інтерес. Листопад 27 2018. URL: <https://nationalinterest.org/blog/buzz/why-it-might-be-impossible-russias-s-300-or-s-400-kill-f-35-or-b-2-bomber-37262> (accessed: 19.02.2025)
140. Ozkizilcik O. Що CENTCOM виграє, допомагаючи Росії в Сирії? // TRT World. 3 листопада 2021 року. URL: <https://www.trtworld.com/opinion/what-does-centcom-gain-by-helping-russia-in-syria-51302> (доступ: 11.03.2025)
141. Pengelly M. HR McMaster про службу Трампу: «Якщо ти не на полі, то отримаєш по дупі» // The Guardian. 3 жовтня 2020 р. URL: <https://www.theguardian.com/us-news/2020/oct/03/hr-mcmaster-donald-trump-national-security-adviser-battlegrounds-book> (accessed: 11.02.2024)

142. Пентагон підтримав рекомендацію щодо озброєння сирійських повстанців // Reuters. 8 лютого 2013 р. URL: <https://www.reuters.com/article/usa-syria-pentagon-idINDEE9160KB20130207> (accessed: 26.01.2024)

143. Пентагон може запропонувати відправлення наземних військ до Сирії // CNN. 15 лютого 2017 р. URL: <https://edition.cnn.com/2017/02/15/politics/pentagon-considering-recommending-combat-troops-in-syria/> (accessed: 03.05.2024)

144. Пентагон переглядає проблемну програму підготовки сирійських повстанців // CNN. 9 вересня 2015 р. URL: <https://edition.cnn.com/2015/09/09/politics/syrian-rebels-pentagon-train-and-equip/> (доступ: 07.05.2024)

145. Філіпс Д., Шмітт Е. Як США приховали авіаудар, що вбив десятки цивільних осіб у Сирії // The New York Times. 13 листопада 2021 року. URL: <https://www.nytimes.com/2021/11/13/us/us-airstrikes-civilian-deaths.html> (accessed: 07.03.2025)

146. Філіпс Д., Шмітт Е., Мацетті М. Кількість загиблих цивільних зросла в результаті удару секретного підрозділу по ІДІЛ 1308 // The New Йорк Таймс Грудень 12 2021. URL: <https://www.nytimes.com/2021/12/12/us/civilian-deaths-war-isis.html> (accessed: 07.03.2025)

147. РКК та ІД «становлять екзистенційну загрозу» для Туреччини: Байден // Middle East Eye. 23 січня 2016 року. URL: <https://www.middleeasteye.net/news/pkk-and-pose-existential-threats-turkey-biden> (accessed: 19.07.2025)

148. Портер Г. Як Америка озброїла терористів у Сирії // The American Conservative. 22 червня 2017 р. URL: <http://www.theamericanconservative.com/articles/how-america-armed-terrorists-in-syria/> (доступ: 06.05.2024)

149. President Trump: I 'Absolutely' Will Put Safe Zones in Syria // ABC News. 26 січня 2017 р. URL: <https://abcnews.go.com/International/president-trump-absolutely-put-safe-zones-syria/story?id=45062805> (accessed: 01.04.2024)

150. Рамеш А. У зовнішній політиці Байден більше схожий на Трампа, ніж на Обаму 2.0 // The Hill. 19 липня 2021 року. URL: <https://thehill.com/opinion/white-house/563676-on-foreign-policy-biden-is-more-trump-lite-than-obama-20/> (accessed: 28.03.2025)

151. Равід Б. США намагаються заспокоїти Ізраїль щодо можливої угоди з Іраном // Axios. 20 серпня 2022 р. URL: <https://www.axios.com/2022/08/20/iran-nuclear-deal-israel-biden-concessions> (доступ: 09.03.2025)

152. Reinl J. Kurdish-Americans Appeal for US Action in Kobane // Rudaw. 6 жовтня 2014 р. URL: <https://www.rudaw.net/english/world/06102014> (доступ: 26.01.2025)

153. Rempfer K. The US military is putting new observation posts in northern Syria // Army Times. 21 листопада 2018 р. URL: <https://www.armytimes.com/news/your-army/2018/11/21/the-us-military-is-putting-brand-new-observation-posts-in-northern-syria/> (accessed: 05.05.2025)

154. Піхтер П., Леві Н.Н. У зовнішній політиці він готовий йти своїм шляхом // Los Angeles Times. 24 серпня 2008 р. URL: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2008-aug-24-na-foreignpol24-story.html> (доступ: 10.02.2025)

155. Рікс Т.Е. Я працював у Флінна в ДІА, і я боюся, що він поведе нас на війну з Іраном // Foreign Policy. 7 грудня 2016 р. URL: <https://foreignpolicy.com/2016/12/07/i-worked-at-flynn-s-dia-and-i-fear-that-he-will-put-us-on-the-road-to-war-with-iran/> (accessed: 11.02.2024)

156. Райлі М. Райан не виключає введення військ до Сирії для боротьби з Ісламською державою // Bloomberg. 5 лютого 2017 р. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-02-05/ryan-doesn-t-rule-out-troops-in-syria-to-fight-islamic-state> (accessed: 03.05.2024)

157. Rogin J. Biden must fix Obama's biggest foreign policy failure // The Washington Post. 3 вересня 2020. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/global-opinions/biden-must-fix-obamas-biggest-foreign-policy-failure/2020/09/03/ed308ee0-ee1a-11ea-99a1-1343d03bc29_story.html (accessed: 10.02.2025)

158. Rohde D. The Доктрина // Foreign Політика. Лютий 27 2012 URL: <https://foreignpolicy.com/2012/02/27/the-obama-doctrine/> (accessed: 13.01.2025)
159. Рубін Б. Таємний документ, що визначив політику Обами на Близькому Сході // PJ Media. 14 березня 2013. URL: <https://pjmedia.com/barryrubin/2013/03/14/the-secret-document-that-set-obamas-middle-east-policy-n133642> (accessed: 20.01.2025)
160. Рубін Е. За що насправді бореться Роберт Гейтс? // Time. 3 лютого 2010 р. URL: <https://content.time.com/time/subscriber/article/0,33009,1960261-1,00.html> (доступ: 17.01.2025)
161. Саад Х., Шмітт Е. Сирія звинувачує США у вибуху бази, але американці звинувачують Росію // The New York Таймс. 7.7.2015. URL: <https://www.nytimes.com/2015/12/08/world/middleeast/syria-airstrikes.html> (доступ: 12.05.2025)
162. Saeed Y. What Biden can and cannot do for the Kurds // Al Jazeera. 3 грудня 2020. URL: <https://www.aljazeera.com/opinions/2020/12/3/what-biden-can-and-cannot-do-for-the-kurds> (accessed: 10.02.2025)
163. Сангер Д. Стратегія відступу в Сирії, що нагадує політику Обами // The New York Times. 19 грудня 19 2018. URL: <https://www.nytimes.com/2018/12/19/us/politics/trump-syria-withdrawal-obama.html> (accessed: 05.05.2025)
164. Sanger D. Rebel Arms Flow Is Said to Benefit Jihadists in Syria // The New York Times. 14 жовтня 2012 року. URL: <https://www.nytimes.com/2012/10/15/world/middleeast/jihadists-receiving-most-arms-sent-to-syrian-rebels.html> (accessed: 17.04.2024)
165. Сангер Д., Ерлангер С. Трамп, як очікують союзники, вийде з угоди з Іраном // The New York Times. 7 травня 2018 р. URL: <https://www.nytimes.com/2018/05/07/us/politics/trump-announce-withdraw-us-iran-deal.html> (accessed: 11.02.2024)
166. Сангер Д., Вайланд Н., Шмітт Е. Болтон ставить умови щодо виведення військ із Сирії, пропонуючи відтермінування на місяці або роки // The

New York Times. 6 січня 2019 р. URL: <https://www.nytimes.com/2019/01/06/world/middleeast/bolton-syria-pullout.html> (accessed: 05.05.2025)

167. Senate advances Middle East bill, now that government is reopened // CNN. 28 січня 2019 р. URL: <https://edition.cnn.com/2019/01/28/politics/middle-east-bill-senate-vote> (доступ: 07.04.2025)

168. Schmitt E. CIA Said to Aid in Steering Arms to Syrian Opposition // The New York Times. 21 червня 2012. URL: <http://www.nytimes.com/2012/06/21/world/middleeast/cia-said-to-aid-in-steering-arms-to-syrian-rebels.html> (accessed: 17.04.2024)

169. Schmitt E. Russians Pressure U.S. Forces in Northeast Syria // The New York Times. 14 лютого 2020 року. URL: <https://www.nytimes.com/2020/02/14/world/middleeast/russia-northeast-syria.html> (accessed: 19.07.2025)

170. Шмітт Е. Американські війська залишають Сирію, але деякі можуть залишитися довше, ніж очікувалося // The New York Times. 29 березня 2019 року. URL: <https://www.nytimes.com/2019/03/29/world/middleeast/us-troops-syria-isis.html> (доступ: 06.05.2024)

171. Шмітт Е., Бергман Р. Удар по американській базі був іранською відповіддю на ізраїльську атаку, заявляють офіційні особи // The New Йорк. Листопада 18 2021. URL: <https://www.nytimes.com/2021/11/18/world/middleeast/iran-drone-al-tanf-syria.html> (accessed: 09.03.2025)

172. Schmitt E., Cooper H. Hundreds of U.S. Troops Leaving, and Also Arriving in, Syria // The New York Times. 30 жовтня 2019. URL: <https://www.nytimes.com/2019/10/30/world/middleeast/us-troops-syria-trump.html> (доступ: 06.05.2025)

173. Schmitt E., Gordon M., Cooper H. Знищення ІДІЛ може зайняти роки, заявляють американські чиновники // The New York Таймс. September 8 2014. URL: <https://www.nytimes.com/2014/09/08/world/middleeast/destroying-isis-may-take-3-years-white-house-says.html> (accessed: 29.04.2024)

174. Schreck C. On The Record: John Bolton, Trump's New Pick For National Security Adviser // Radio Free Europe. 23 березня 2018. URL: <https://www.rferl.org/a/on-the-record-john-bolton-trump-foreign-policy-views/29117206.html> (accessed: 11.02.2025)

175. Серхан Й. Колись «незламний» союз США та Ізраїлю перебуває під тиском // Time. 30 січня 2023 р. URL: <https://time.com/6251298/blinken-israel-visits-us-tensions/> (accessed: 09.03.2025)

176. Shane S. C.I.A. Is Disputed on Civilian Toll in Drone Strikes // The New York Times. 11 серпня 2011 р. URL: <https://www.nytimes.com/2011/08/12/world/asia/12drones.html> (дата звернення: 19.01.2025)

177. Sly L. Аль-Каїда заперечує будь-які зв'язки з радикальною ісламістською групою ІДІЛ в Сирії та Іраку // The Washington Пост. Лютого 3 2014 URL: https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/al-qaeda-disavows-any-ties-with-radical-islamist-isis-group-in-syria-iraq/2014/02/03/2c9afc3a-8cef-11e3-98ab-fe5228217bd1_story.html (accessed: 22.04.2024)

178. Souleiman D. Російські та американські війська в Сирії розділяють «рідкісний момент» дружби // Al-Monitor. 10 жовтня 2022 р. URL: <https://www.al-monitor.com/originals/2022/10/russian-us-troops-syria-share-rare-moment-congeniality> (accessed: 09.03.2025)

179. Stuster J.D. U.S.-Trained Rebels in Syria Surrender Weapons to Terrorist Group // Foreign Policy. 23 вересня 2015 р. URL: <https://foreignpolicy.com/2015/09/23/u-s-trained-rebels-in-syria-surrender-weapons-to-terrorist-group/> (доступ: 06.05.2025)

180. Резолюція щодо Сирії може бути важко прийнята в Конгресі // Національне громадське радіо. 2 вересня 2013 р. URL: <https://www.npr.org/2013/09/02/218095990/syria-resolution-could-be-a-hard-sell-on-capitol-hill> (accessed: 20.01.2025)

181. Сирія: Шон Спайсер каже, що США повинні прийняти «політичну реальність» // CBS News. 31 березня 2017 р. URL:

<https://www.cbsnews.com/news/syria-sean-spicer-says-u-s-must-accept-political-reality/> (доступ: 30.04.2025)

182. Сирійська опозиція заявляє, що Керрі чинить тиск щодо мирних переговорів // Reuters. 24 січня 2016 р. URL: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-opposition-idUKKCN0V20TW> (доступ: 16.07.2025)

183. Szuba J. Туреччина посилює атаки на сирійських курдів під час операції в Іраку // Al-Monitor. 22 квітня 2022 р. URL: <https://www.al-monitor.com/originals/2022/04/turkey-steps-attacks-syrias-kurds-amid-iraq-operation> (accessed: 11.03.2025)

184. Tastekin F. Після жестів на адресу США Туреччина звертається до заспокоєння Росії // Al-Monitor. 7 липня 2021 р. URL: <https://www.al-monitor.com/originals/2021/07/after-gestures-us-turkey-turns-placating-russia> (доступ: 11.03.2025)

185. Tastekin F. Туреччина прагне підтримувати напруженість на північному сході Сирії шляхом цілеспрямованих вбивств // Al-Monitor. 18 січня 2022 р. URL: <https://www.al-monitor.com/originals/2022/01/turkey-aims-keep-tensions-high-northeast-syria-through-targeted-killings> (accessed: 11.03.2025)

186. Tastekin F. США та Росія гальмують наземну операцію Туреччини, але здобутки курдів під загрозою // Al-Monitor. 15 грудня 2022 р. URL: <https://www.al-monitor.com/originals/2022/12/syrian-kurdish-gains-under-threat-russia-us-try-placate-turkey> (accessed: 11.03.2025)

187. Запрошення ООН, яке ледь не зірвало мирні переговори в Сирії // Reuters. 22 січня 2014 року. URL: <https://www.reuters.com/article/syria-crisis-un-peace-talks-idINDEEA0L02920140122> (доступ: 17.07.2025)

188. Томпсон М. Не можна: Пентагон пояснює, чому не може врятувати сирійське місто // Time. 8 жовтня 2014 р. URL: <http://time.com/3482713/pentagon-kobani-syria-turkey/> (дата звернення: 02.05.2018)

189. Токуау М. Минулі суперечки між Байденом і Ердоганом віщують майбутні напруження // Axios. 25 листопада 2020 р. URL:

<https://www.axios.com/2020/11/25/biden-calls-erdogan-autocrat-turkey-nato-allies> (accessed: 10.03.2025)

190. Важкий вибір для Обама щодо наступника Петреуса // CNN. 14 листопада 2012 р. URL: <https://edition.cnn.com/2012/11/13/opinion/bergen-petraeus-replacement/index.html> (дата звернення: 18.01.2025)

191. Адміністрація Трампа припиняє допомогу північно-західній Сирії // CBS News. 18 травня 2018 р. URL: <https://www.cbsnews.com/news/trump-administration-ends-aid-for-northwestern-syria/> (доступ: 25.03.2025)

192. Тріумфальний Дональд Трамп: «Я можу змінити гру» // CBS News. 10 лютого 2016 року. URL: <https://www.cbsnews.com/news/donald-trump-lays-out-post-new-hampshire-strategy-foreign-policy-positions/> (доступ: 28.02.2025)

193. Трамп припиняє підтримку ЦРУ озброєнням сирійських повстанців, що борються проти Асада: американські урядовці // Reuters. 20 липня 2017 р. URL: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-usa-syria-idUSKBN1A42KC> (доступ: 18.04.2025)

194. Трамп про Асада в Сирії: «Щось має статися» // CNN. 7 квітня 2017 р. URL: <https://edition.cnn.com/2017/04/06/politics/donald-trump-syria-options/index.html> (доступ: 29.04.2025)

195. Трамп повідомляє радникам, що хоче вивести американські війська з Сирії: високопосадовці // Reuters. 30 березня 2018 р. URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-trump-syria-idUSKBN1H61J0> (доступ: 30.04.2025)

196. Turkey cites disagreements with U.S. even as joint Syria patrols begin // Reuters. 8 вересня 2018 р. URL: <https://www.reuters.com/article/us-syria-security-turkey-erdogan/turkey-cites-disagreements-with-u-s-even-as-joint-syria-patrols-begin-idUSKCN1VT0JI> (доступ: 03.04.2025)

197. Туреччина заявляє, що зробить «все необхідне» після атак Сирії // Reuters. 13 жовтня 2021 року. URL: <https://www.reuters.com/world/middle-east/turkey-says-it-will-do-what-is-necessary-after-syria-attacks-criticises-russia-2021-10-13/> (accessed: 11.03.2025)

198. Турецькі військові завдають ударів по курдських цілях в Іраку та Сирії // Arab News. 2 лютого 2022 року. URL: <https://www.arabnews.com/node/2017221/middle-east> (accessed: 11.03.2025)

199. США завдають авіаудару по сховищу зброї під час виведення військ із Сирії // CNN. 16 жовтня 2019 р. URL: <https://edition.cnn.com/2019/10/16/politics/us-airstrike-storage-site-syria/index.html> (accessed: 06.05.2025)

200. США створюють велику військову базу в нафтоносному сирійському провінції – SDF // Al Masdar News. Березень 2018, 2018. URL: <https://www.almasdarnews.com/article/us-establishes-large-military-base-in-oil-rich-syrian-province-sdf/> (accessed: 05.05.2025)

201. US forces must withdraw from east of Euphrates River in Syria: Türkiye // TRT World. 20 липня 2022 р. URL: <https://www.trtworld.com/turkey/us-forces-must-withdraw-from-east-of-euphrates-river-in-syria-turkiye-59000> (accessed: 11.03.2025)

202. US Special Forces join Turkish troops in Syria // CNN. 16 вересня 2016 р. URL: <https://edition.cnn.com/2016/09/16/politics/new-us-mission-syria/> (доступ: 10.05.2025)

203. Пріоритет США щодо Сирії більше не зосереджений на «усуненні Асада»: Хейлі // Reuters. 31 березня 2017 р. URL: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-usa-haley-dUSKBN1712QL> (accessed: 30.04.2025)

204. США вважають зіткнення між турецькими силами та опозицією в Сирії «неприйнятними» // Reuters. 29 серпня 2016. URL: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-turkey-usa-idUSKCN1140SE> (доступ: 26.01.2025)

205. США заявляють, що опозиція повинна побудувати «вільну, толерантну» Сирію // Reuters. 6 грудня 2011 року. URL: <https://www.reuters.com/article/us-syria-idUSTRE7B51KB20111206> (доступ: 24.02.2025)

206. США не братимуть участі в мирних переговорах щодо Сирії в Казахстані // ABC News. 22 січня 2017 р. URL: <https://abcnews.go.com/International/us-part-syria-peace-talks-kazakhstan/story?id=44961273> (дата звернення: 21.03.2025)

207. Wintour P. Перемога Раїсі на виборах ускладнює відновлення переговорів щодо ядерної угоди з Іраном // The Guardian. 20 червня 2021 р. URL: <https://www.theguardian.com/world/2021/jun/20/iran-nuclear-deal-talks-resume-after-ebrahim-raisi-election-as-president> (дата звернення: 09.03.2025)

208. Weisman J. Палата представників проголосувала за надання допомоги сирійським повстанцям у боротьбі проти ІДІЛ // The New York Times. 17 вересня 2014 р. URL: <https://www.nytimes.com/2014/09/18/us/politics/house-vote-isis.html> (доступ: 10.02.2025)

209. W.H. захищає план озброєння сирійських повстанців // CNN. 18 вересня 2014 р. URL: <https://edition.cnn.com/videos/bestoftv/2014/09/18/house-approves-aid-to-syrian-rebels-blinken-interview-newday.cnn> (accessed: 07.02.2025)

210. Що американці думають про удар США по Сирії // CBS News. 10 квітня 2017 р. URL: <https://www.cbsnews.-in-americans-opinion-of-us-com/news/cbs-news-poll-shows-divergencestrike-vs-syria/> (доступ: 30.04.2025)

211. Рішення Білого дому наближається, а американські військові продовжують план виведення військ із Сирії // ABC News. 9 лютого 9 2019 URL: <https://abcnews.go.com/Politics/white-house-decision-looms-us->

212. Білий дім лобіює Конгрес, щоб подолати тупикову ситуацію з постачанням зброї до Сирії // Reuters. 10 липня 2013 р. URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-syria-arms-idUSBRE96900P20130710> (accessed: 23.01.2025)

213. Черкес І.В. (2024). DIPLOMATIC AND POLITICAL SUPPORT OF THE UNITED STATES FOR UKRAINE'S SOVEREIGNTY AND ITS INTEGRATION INTO NATOЕ. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. Том 35(74) № 2. С. 155-161.

214. Черкес І.В. (2024). US MULTIVECTOR POLICY TOWARD UKRAINE, 2014–2022: SECURITY, ECONOMIC, AND ENERGY DIMENSIONS. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. Том 35(74) № 4. С. 255-261.

215. Черкес І.В. (2025). STRATEGIC AND TACTICAL DIMENSIONS OF US FOREIGN POLICY: THE UKRAINIAN AND SYRIAN CASES. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. Том 36(75) № 1. С. 421-425.

216. Черкес І.В. (2025). US GLOBAL INTERESTS THROUGH THE PRISM OF SYRIAN AND UKRAINIAN POLITICS. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. Том 36(75) № 2. С. 293-297.

217. Моцак С., Черкес І. (2025). SIMILARITIES AND DIFFERENCES BETWEEN US STRATEGIC APPROACHES TO SYRIA AND UKRAINE. Консенсус, 3, 201-210.

218. Чому американські війська перебувають у сирійському місті Манбідж? // ABC News. 17 січня 2019 р. URL: <https://abcnews.go.com/Politics/us-troops-syrian-city-manbij/story?id=60421763> (доступ: 03.05.2024)

219. Wilks A. Ердоган заявляє, що удари Туреччини по Сирії та Іраку можуть призвести до наземної операції // Al-Monitor. <https://www.al-monitor.com/originals/2022/11/erdogan-says-turkeys-strikes-syria-iraq-may-lead-ground-offensive> (accessed: 11.03.2024)

220. Wood P. Вільна сирійська армія переходить під контроль груп джихадистських бандитів // The Spectator. 4 травня 2013 р. URL: <https://www.spectator.co.uk/article/the-free-syrian-army-is-being-taken-over-by-groups-of-jihadist-thugs/> (accessed: 25.01.2025)

221. Вуді С. Радник з національної безпеки Г.Р. Макмастер звільнений; його замінить Джон Болтон // Insider. березня 20 23, 2018. URL: <https://www.businessinsider.com/hr-mcmaster-trump-fired-2018-3> (accessed: 11.02.2025)

222. Wright A., Ewing P. Carter's unwelcome news: Only 60 Syrian rebels fit for training // Politico. 7 липня 2015. URL: <https://www.politico.com/story/2015/07/ash-carter-syrian-rebel-training-119812> (доступ: 06.05.2023)

223. Zaman A. Адміністрація Байдена готова скасувати пільги для нафтової компанії США в північно-східній Сирії, контрольованій курдами // Al-Monitor. 21 травня 2021 р. URL: <https://www.al-monitor.com/originals/2021/05/biden-administration-poised-ax-us-oil-companys-waiver-kurdish-led-northeast-syria> (доступ: 11.03.2025)

224. Zaman A. Зустріч Ердогана з Байденом: більше піару, ніж змісту // Al-Monitor. 14 червня 2021 р. URL: <https://www.al-monitor.com/originals/2021/06/erdogans-meeting-biden-more-spin-substance> (accessed: 11.03.2025)

225. Zaman A. Сирійський курдський командир заявляє, що Росія виступає проти подальшого захоплення турецьких територій // Al-Monitor. 9 листопада 2021 року. URL: <https://www.al-monitor.com/originals/2021/11/syria-kurdish-commander-assured-washington-turkey-wont-invade-again> (доступ: 11.03.2025)

226. Zaman A. Сирійський курдський командир критикує реакцію США на турецькі атаки під час евакуації американських дипломатів із Сирії // Al-Monitor. 29 листопада 2022 р. URL: <https://www.al-monitor.com/originals/2022/11/syrian-kurdish-commander-slams-us-response-turkish-attacks-us-diplomats-evacuated> (accessed: 11.03.2025)

227. Zaman A. Turkey's attack on Syrian Kurds aims to deepen intra-Kurdish rift // Al-Monitor. 28 грудня 2021 р. URL: <https://www.al-monitor.com/originals/2021/12/turkeys-attack-syrian-kurds-aims-deepen-intra-kurdish-rift> (accessed: 11.03.2025)

228. Zarif urges unconditional lifting of all sanctions as US retreats from some anti-Iran steps // PressTV. 19 лютого 2021 р. URL: <https://www.presstv.ir/Detail/2021/02/19/645598/Zarif-urges-unconditional-lifting-all-sanctions> (accessed: 17.07.2025)

ДОДАТКИ

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Черкес, І.В. (2024). Diplomatic and political support of the United States for Ukraine's sovereignty and its integration into NATO. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. Том 35(74) № 2. С. 155-161.

URL : https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/2_2024/26.pdf

2. Черкес, І.В. (2024). US multivector policy toward Ukraine, 2014–2022: security, economic, and energy dimensions. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. Том 35(74) № 4. С. 255-261.

URL : https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/4_2024/39.pdf

3. Черкес, І.В. (2025). Strategic and tactical dimensions of US foreign policy: the Ukrainian and Syrian cases. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. Том 36(75) № 1. С. 421-425.

URL : https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2025/1_2025/61.pdf

4. Черкес, І.В. (2025). US global interests through the prism of Syrian and Ukrainian politics. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. Том 36(75) № 2. С. 293-297.

URL : https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2025/2_2025/45.pdf

5. Моцак, С., Черкес, І. (2025). Similarities and differences between US strategic approaches to Syria and Ukraine. *Консенсус*, 3, 201-210.

URL: <https://konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/195/222>

Особистий внесок здобувача: розглянуто ключові параметри, що визначають характер зовнішньої політики обох акторів (Сирії та України).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Черкес, І. (2024). Support for Ukraine's energy security from the United States of America. *Сумські історико-краєзнавчі студії*. Збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (31 жовтня 2024 р., Суми). Суми: ФОП Цьома С., сс. 287–288.

7. Черкес, І. (2025) Us policy towards Ukraine in 2014–2022: main directions and results. *Матеріали XII Всеукраїнської науково-практичної конференції: «Історико-філософські дослідження молодих учених»* (22 травня 2025 р., м. Суми). Суми, сс. 126–128.